IN BEWEGING BRENGEN EN RICHTING GEVEN

Herstructurering en sociale stijging in Hoogvliet

Lex Veldboer, Jan Willem Duyvendak, Reinout Kleinhans en Nanne Boonstra

IN BEWEGING BRENGEN EN RICHTING GEVEN

Herstructurering en sociale stijging in Hoogvliet

Colofon

Auteurs:
Lex Veldboer (Universiteit van Amsterdam)
Jan Willem Duyvendak (Universiteit van Amsterdam)
Reinout Kleinhans (Onderzoeksinstituut OTB TU Delft) &
Nanne Boonstra (Verwey-Jonker Instituut)

Met medewerking van:
Carolien Bouw & Iris van Huis (Universiteit van Amsterdam)
Annemarie Ruijsbroek & Marco van der Land (OTB)
Peter van der Graaf
Astrid Huygen
Esmy Kromontono
Marjan de Gruijter & Trees Pels (Verwey-Jonker Instituut)

Ontwerp en uitvoering omslag en binnenwerk:
SUB communication, Hoogvliet

Druk: Drukkerij Plusprint, Hoogvliet

Fotografie: Cor Vos, Erno Wientjens, Frans Dielemans

Dit is een uitgave van Deelgemeente Hoogvliet,
Vestia Rotterdam Hoogvliet en Woonbron.

Deze uitgave is te bestellen bij de deelgemeente Hoogvliet, www.hoogvliet.nl.

November 2007

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar worden gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enigeandere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Voorwoord

Stedelijke vernieuwing en herstructurering moeten tal van verbeteringen in achterstandsgebieden in gang zetten. Zij moeten zowel economische, volkshuisvestelijke als sociale doelen dienen. Ook in Hoogvliet - het toneel van een van de grootste herstructureringsoperaties in Nederland - zijn meerdere motieven in het spel. Opmerkelijk is dat Hoogvliet van meet af aan een sociaal-economische doelstelling heeft geformuleerd: elke individuele Hoogvlieter moet beter worden van de ingreep. Bij aanvang van de operatie in 1999 wilde men de 'oude' bewoners niet kwijt maar ze vasthouden en vooruit helpen.

In dit onderzoek analyseren we of Hoogvliet die belofte van stijging heeft kunnen waarmaken. We gaan na of de oorspronkelijke bewoners er op individueel niveau op vooruit zijn gegaan sinds 1999. Zijn ze in hun eigen bewoordingen 'beter' af (toegenomen zelfbewustzijn, hogere ambities) en hebben ze volgens objectieve maatstaven (opleiding, arbeid, inkomen, woonsituatie) ook stappen vooruit gezet? In hoeverre hebben de in het kader van de herstructurering genomen maatregelen bijgedragen aan de ambities en de daadwerkelijke individuele sociale stijging van de oorspronkelijke Hoogvlieters? En: zijn er maatregelen die bijstelling behoeven?

De plek en de tijd van het onderzoek zijn bijzonder. Hoogvliet is een van de weinige vernieuwingsgebieden waar vooruitkomen voortdurend op de agenda heeft gestaan.

In veel andere steden en ook in het Rijksbeleid voor stedelijke vernieuwing verdween dit onderwerp voor korte of langere tijd uit beeld. Met name in de periode 2000-2004 was sociale mobiliteit minder in tel. Mede door wetenschappelijke twijfels (niet iedereen blijkt last te hebben van het wonen in arme buurten) leek het onderwerp naar de achtergrond te verdwijnen. In de startnota Stedelijke vernieuwing (1997) was van twijfel nog geen sprake en werden op wijkniveau drie ongewenste ontwikkelingen gesignaleerd die moesten worden aangepakt door herstructurering: 'Er zijn wijken die verarmen, waar sprake is van sociale spanningen en overlast en waar de exploitatie van woningen, voorzieningen en bedrijven risicovol wordt' (VROM, 1997:71).

Problemen als werkloosheid, gebrek aan leefkwaliteit en het wegtrekken van middeninkomens en bedrijvigheid zouden elkaar onderling versterken en gezamenlijk kunnen leiden tot verpauperde en gespannen wijken die mager afsteken bij de omliggende welvarende suburbane gebieden. Ingrijpen was dus geboden.

Bij het uitwerken van die ingrepen is een steeds sterker accent komen te liggen op het 'bestuurbaar' en stabiel houden van de buurt (Uitermark, Duyvendak en Kleinhans, 2007). Wie kennis neemt van de doelen met betrekking tot stedelijke vernieuwing zoals geformuleerd voor het Grotestedenbeleid 2005-2009, zal het inderdaad opvallen dat er veel nadruk ligt op veiligheid, leefbaarheid en

stabiliteit (Beleidskader ISV-2, 2004, pp. 4-5). Toch is ook sociale stijging langzaam maar zeker weer terug als onderwerp. Zo werd in 2004 een onderzoeksprogramma naar de sociale liftfunctie van de stad gelanceerd. Even later volgde een advies van de VROM-Raad onder de titel 'Stad en stijging' (2006). De Raad gebruikt het beeld van een sociale ladder en bepleit het aanbrengen van extra treden op de terreinen van wonen, werken, onderwijs en vrije tijd. Via verruiming van het aanbod van (bij)scholing, betaalbare woningen en dergelijke zouden veel meer kansen moeten worden geboden aan aspirant-stijgers. Een ander beeld dat heropleeft is dat van de stad als emancipatiemachine (Platvoet & Van Poelgeest, 2005).

Vrij vertaald komt die gedachte erop neer dat de stad niet goed kan functioneren als emancipatiemachine als er geen goede kansenstructuur is op het gebied van arbeid en onderwijs. Sommigen wijzen in dat verband op de middenklasse die mensen naar die kansenstructuur kan verwijzen. Die stelling wordt ondermeer betrokken door de (vorige) directeur-generaal van het ministerie van VROM: 'Door de eenzijdige samenstelling van de woningvoorraad in veel aandachtswijken is de bevolking hier min of meer in opgesloten. Contacten buiten de eigen groep zijn in de wijk zelf nauwelijks mogelijk (....) Hier begint dan meteen de kloof' (Bertram, 2006). Stedelijke vernieuwing en sociale stijging worden dus weer in een adem genoemd. Herstructurering past daarbij zowel in het verhaal van de stad als sociale ladder, als dat van de stad als emancipatiemachine. Zij biedt immers kans op nieuwe stapjes vooruit en bindt middengroepen aan te renoveren gebieden.

In dit rapport verkennen we in opdracht van Woonbron, Vestia, de deelgemeente Hoogvliet en het ministerie van VROM hoe de relatie tussen herstructurering en sociale stijging in Hoogvliet precies ligt. Het is een flinke klus geworden. Een aantal collega's bij de Universiteit van Amsterdam, het OTB en het Verwey-Jonker Instituut hebben de helpende hand geboden, waarvoor veel dank, in het bijzonder aan Carolien Bouw, Annemarie Ruijsbroek en Peter van der Graaf.

Tussen de zomers van 2006 en 2007 zijn we in wisselende samenstelling op onderzoek uit gegaan. We hebben met veel 'oorspronkelijke' Hoogvlieters gesproken over hun persoonlijke situatie en de ontwikkelingen sinds 1999. Daarnaast hebben we een grote enquête gehouden onder deze groep van blijvers en doorstromers. Die resultaten hebben we kunnen interpreteren doordat we ook veel gesprekken hebben gevoerd met bestuurders, uitvoerders en andere sleutelfiguren. We willen alle gesprekspartners en meelezers hartelijk danken voor hun grote bereidwilligheid om mee te werken en hun inzichten met ons te delen. Niet in de laatste plaats dank aan Eric Geraets, die de teksten altijd grondig van commentaar voorzag. Hopelijk is dit een rapport waar Hoogvliet mee vooruit kan.

Lex Veldboer, Jan Willem Duyvendak,
Reinout Kleinhans & Nanne Boonstra

Amsterdam/Delft/Utrecht, november 2007

Inhoudsopgave

	Samenvatting	2
1	**Hoogvliet en sociale stijging**	
1.1	Inleiding: Hoogvliet geïntroduceerd	5
1.2	Wat is precies sociale mobiliteit?	9
1.3	De plaats van sociale stijging in herstructurering	10
2	**Het onderzoek: een onderlinge vergelijking van groepen**	
2.1	Inleiding	13
2.2	Doorstromers en kopers	15
2.3	Van werkloos naar werk	28
2.4	Antillianen	36
3	**Beschouwing van de resultaten**	
3.1	Iedereen beter?	43
3.2	De aard van de lokale kansenstructuur	47
3.3	Tot slot	52
	Bijlage A: analyse van de survey	
	Verantwoording	57
1	Doorstromers en kopers van huurwoningen	61
2	Antillianen	75
3	Van werkloos naar werk: de (her)intreders	87
4	Profijt van de herstructurering	99
5	Wat 'verklaart' sociale stijging?	103
	Bijlage B: Verantwoording bestandskoppelingen	111
	Bijlage C: Hoogvliet vergeleken met Rotterdam	112

Samenvatting

Onderzoek Hoogvliet: Herstructurering biedt indirect perspectief op sociale stijging

De herstructurering in Hoogvliet heeft relatief weinig inwoners direct opgestuwd op de maatschappelijke ladder. Wel heeft de vernieuwing een proces van toenemende zelfwaardering bij veel betrokken bewoners in gang gezet door een combinatie van het bieden van een nieuwe woning én assertief sociaal beleid. Verhuizingen door sloop en nieuwbouw blijken bewoners letterlijk in beweging te kunnen brengen om hun sociale positie ook op andere terreinen dan het wonen te verbeteren. Sommigen moeten echter wel door professionals op hun kansen gewezen worden.
Tot deze conclusies komen Lex Veldboer, Jan Willem Duyvendak, Reinout Kleinhans en Nanne Boonstra in hun onderzoek “Herstructurering en sociale stijging in Hoogvliet”.

De Rotterdamse deelgemeente Hoogvliet is het toneel van een van de grootste operaties voor stedelijke vernieuwing. Hoogvliet maakt een transformatie door, maar wil haar ‘oude’ bewoners niet kwijt. Binden en vooruithelpen is het devies.
De onderzoekers van de Universiteit van Amsterdam, het Onderzoeksinstituut OTB en het Verwey-Jonker Instituut zijn nagegaan of Hoogvliet de specifieke belofte van sociale stijging heeft kunnen waarmaken. Een actuele vraag nu landelijk de aandacht ook is gevestigd op de sociale liftfunctie van steden.

Het onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van de deelgemeente Hoogvliet, de woningcorporaties Woonbron en Vestia en het Ministerie van VROM. Het onderzoek bestond uit een grote enquête onder bijna 1700 bewoners die in 1999 als huurders in Hoogvliet woonden en nu nog steeds Hoogvlieters zijn. Daarnaast zijn er interviews en groepsgesprekken gehouden. Sociale stijging is uitgewerkt in harde, objectieve criteria - huisvesting, opleiding, werk, inkomen - en zachte, subjectieve criteria - ervaren positie, kansen en persoonlijke ontwikkeling. In het onderzoek is vooral gekeken naar bewoners die binnen Hoogvliet verhuisd zijn, herintreders op de arbeidsmarkt (na werkloosheid) en naar Antillianen.

Objectief gezien zijn er relatief weinig bewoners door de vernieuwing direct gestegen op de maatschappelijke ladder. De effecten zijn veelal subtieler en minder zichtbaar ‘aan de buitenkant’. De vernieuwing brengt een proces van zelfwaardering bij een deel van de betrokken bewoners op gang door een combinatie van een nieuw woningen woonplaatsperspectief enerzijds en assertief sociaal beleid anderzijds. Verhuizingen door sloop en nieuwbouw kunnen mensen letterlijk in beweging brengen om hun sociale positie ook op andere terreinen dan het wonen te verbeteren.

In het algemeen leggen de bewoners niet snel een relatie tussen de herstructurering van de buurt en persoonlijke vooruitgang. Deels heeft dat te maken met de leeftijd van de respondenten in dit onderzoek (nogal wat ouderen). Ook mensen met een betaalde baan zijn echter geneigd succes in hun leven vooral toe te schrijven aan eigen inspanningen. Een uitzondering op die regel zijn Antillianen, die de vernieuwing als een 'move to opportunity' ervaren.

Toch zeggen veel bewoners dat het beter met hen gaat sinds 1999. Dit 'beter' heeft ook te maken met het oordeel dat hun leefomgeving leefbaarder en veiliger is geworden en een betere reputatie heeft gekregen. Zij zien dit als winst. Als de wijk er in zijn geheel 'beter' voorstaat dan is aan een voorwaarde voor individuele sociale stijging voldaan.

Voor Hoogvliet volstaat het niet om een mooie 'kansenstructuur' (voorzieningen op het gebied van onderwijs, arbeid, wonen en wijkeconomie) op te bouwen. Het gaat er ook om dat de betrokken bewoners deze kansen zien en zelf ervaren. Een adequate kansenstructuur moet ook adequaat worden benut. Voorkomen moet worden dat bewoners kansen missen omdat ze opgesloten zitten in een 'kleine' wereld. Het belang van assertief optreden door sociale professionals kan niet voldoende worden benadrukt.

1

Hoogvliet en sociale stijging

1.1 Inleiding: Hoogvliet geïntroduceerd

Hoogvliet behoeft in kringen van stedelijke vernieuwing weinig introductie. Het is het verhaal van een klein dijkdorp dat na de oorlog transformeerde in de eerste Nederlandse satellietstad. Hoogvliet werd getekend als de nieuwe woonplek voor werknemers in de petrochemie en de Rotterdamse haven. In de beginjaren was er volop werkgelegenheid en trokken velen naar de maisonnettewoningen in het groen. Dat veranderde na opkomende automatiseringsprocessen, een ontploffing bij Shell en na de economische crisis en reorganisaties in de jaren zeventig en tachtig. Industriearbeiders verloren hun baan en vonden niet gemakkelijk nieuw werk. De ligging naast de industrie werd sindsdien eerder geassocieerd met gevaar en lucht- en lichtvervuiling dan met werk (tegenwoordig werken nog zo'n 100 Hoogvlieters bij Shell, de overlast door de industrie is in de loop van de tijd wel teruggedrongen). Hoogvliet verloor vervolgens de slag om de middenklasse van Spijkenisse en Hellevoetsluis. De grote aantallen portieketage-flatgebouwen lagen minder goed in de markt dan de veelal grondgebonden gezinswoningen in de groeikernen.

Tussen 1976 en 1985 vertrokken bijna 6.000 mensen uit Hoogvliet. Met name het relatief arme noorden van Hoogvliet werd langzaam maar zeker een perifere restwijk van Rotterdam. Met de weinig benijdenswaardige titel van afvoerputje van de woningmarkt (VROM, 2004) en getekend door verhuurproblemen en een cumulatie van sociale kwesties. Vooral jongeren in Nieuw Engeland zouden zich verliezen in een werkloosheidscultuur zich uitend in vandalisme en wetteloos gedrag (Heeger & Van der Zon, 1988). Het 'rijkere zuiden' van Hoogvliet ('geen kak')[1] werd er ook op aangekeken. Een televisiedocumentaire brandde het beeld van Hoogvliet als 'eindstation' op het netvlies en werd zo de katalysator van de roep om vernieuwing. Aangevoerd door de bewonerspartij IBP bond men de strijd aan met de verloedering.

De deelgemeente en de twee betrokken corporaties wilden de trend keren door een grote herstructurering van de woningvoorraad. Het plan dat in 1998 werd gesmeed was om bijna 5.000 goedkope huurwoningen (bijna de helft van de goedkope voorraad en iets minder dan een derde van alle woningen in Hoogvliet) te vervangen door een even groot aantal beter in de markt liggende nieuwbouwwoningen. Deels worden er ook sociale woningen teruggebouwd, maar het percentage sociale huur zal wel teruglopen van 62% naar 45%. De grootschalige omzetting krijgt vooral gestalte door nieuwbouw van middeldure koopwoningen, maar ook door verkoop van huurwoningen. Op deze manier moet in 2010 60% van de woningen in Hoogvliet in de koopsector zitten, terwijl bij aanvang dat percentage 20% is. De transformatie lukt tot dusver zonder 'opstand', er wordt veel tijd in draagvlak onder bewoners geïnvesteerd.

1 *Uitspraak opgetekend in de portrettenreeks 'De herstructurering heeft een verhaal' (Gemeente Hoogvliet, 2004).*

De grootste klacht onder bewoners is vooral de lange tijd van leven naast een bouwput. Daarbij komt dat men hoopvol, maar soms ook wat onzeker is over de uitkomst: wordt de school, de buurt als alles af is, echt beter?

In belangrijke mate vormen bewoners van Hoogvliet en spijtoptanten uit Spijkenisse de doelgroep van de nieuwe woningen. De belofte is gedaan dat iedereen die dat wil, kan blijven. Niet dat iedereen blijft - met name jonge bewoners die op de woningmarkt weinig keuzevrijheid hebben, nemen na sloop de wijk naar Rotterdam, maar zij die dat wensen, kunnen doorstromen. De veranderingen zijn deelplan voor deelplan (de wijken Nieuw Engeland, Westpunt, Digna Johanna, Meeuwenplaat, Oudeland en Zalmplaat voorop) in gang gezet en telkens transformeert de deelgemeente een beetje verder richting groen Vinex-wonen met af en toe een grootstedelijk accent. Terwijl andere locaties voor vernieuwing soms moeilijk op gang komen, toont Hoogvliet slagkracht, men ligt veel minder achter op het schema dan elders: begin 2006 was ongeveer 42 procent van het totale sloopprogramma gerealiseerd.
Hoogvliet toont ook allure, want met Wimby! bood men vreemde ogen ruimte voor interessante architectonische of culturele speldenprikken zoals het recreatiepark 'Heerlijkheid Hoogvliet'. Door de ontwikkeling van een nieuw industriegebied aan de Hoogvlietse kant van de A15 groeit het aantal bedrijfsvestigingen en arbeidsplaatsen sterk. Er is ook veel verhaald over de veranderingen ('Hoogvliet verandert van getto in succes' kopt bijvoorbeeld het NRC in juli 2006) zodat Hoogvlieters weer trots kunnen zijn en de bezoekende buitenwereld ervaart dat Hoogvliet meer te bieden heeft dan slechte verhalen.

'Helemaal Hoogvliet' is de nieuwe slogan van de deelgemeente. Een slogan die uitdrukking moet geven aan waarden zoals vastberadenheid, avontuurlijkheid en gemeenschapszin.

Het transformatieproces is nu halverwege. Hoogvliet is weer meer in de pas gaan lopen met de andere suburbs van Rotterdam: op veel sociaaleconomische indicatoren (aantal werkzoekenden, opleidingsniveau, inkomen) heeft men een lichte voorsprong op de centrumstad. Tegelijkertijd is er wat meer vergrijzing en vooralsnog wat minder verkleuring. Op de leefbaarheidmonitor staat Hoogvliet niet meer onder de Rotterdamse streep: met name de onder handen genomen buurten zijn in de ogen van de bewoners schoner en veiliger geworden en de criminaliteit daalt.
De vooruitgang vlakt in de perceptie van de bewoners de laatste jaren wel wat af. Het assertieve sociale beleid[2] tot achter de voordeur voor leefbaarheid, resocialisatie en criminaliteitspreventie heeft mede aan de verbetering bijgedragen. In de sociale pijler vonden projecten plaats zoals Heel de Buurt, Lus di Trafiko, Briljantjes en slooptheater. Deels gericht op arme Antillianen die met weinig tot niets naar Hoogvliet waren afgereisd, anderzijds op oude getrouwe Hoogvlieters die door de snelle economische en woonveranderingen hun vertrouwde buurt zagen verdwijnen (Deelgemeente Hoogvliet, 2004).

In de tweede fase van de vernieuwing zijn een stadsplein (met horeca, 'want voor een biertje moet je nu nog naar de Chinees')[3] en een campus voor drie scholen in het middelbaar onderwijs de belangrijkste toevoegingen. Hoogvliet acht zich nu ook 'rijp' voor nieuwe woningtypen, voor projecten om een wat duurdere middenklasse te bedienen.

Op extra gelden van het rijk hoeft Hoogvliet minder te rekenen. Andere (Rotterdamse) wijken staan er slechter voor. In een beschouwing van het Ministerie van VROM (2004: 174) wordt de stelling ingenomen dat Hoogvliet haar wederopstanding deels dankt aan de geïsoleerde ligging. 'Het is nauwelijks toeval dat deze strategie in de Bijlmer en Hoogvliet succes heeft geboekt'.

Alle juichverhalen ten spijt, zijn er ook twijfels; twijfels over de koers, over de concurrentiepositie, over het elan, over het ontbreken van een nieuw samenbindend concept (zie de notitie Hoogvliet Halverwege uit 2006). En zijn alle doelstellingen wel gehaald? Eerder onderzoek van onze kant heeft (overeenkomstig de leefbaarheidmonitor) uitgewezen dat de leefbaarheid in veel buurten verbeterd is, maar dat de mate waarin dat gebeurt, sterk verschilt per locatie. De buurten waar eind jaren negentig al geherstructureerd is, springen er positief uit. In sommige 'vroege' herstructureringsbuurten, zoals Digna en Westpunt, is mede als gevolg van deze operatie ook de sociale cohesie verbeterd (Kleinhans, 2005). Dit is echter geen algemeen geldend beeld voor heel Hoogvliet. De sociale cohesie van andere buurten, bijvoorbeeld Nieuw Engeland, staat of stond sterk onder druk, ondanks of misschien juist door herstructurering (Kleinhans, Veldboer & Duyvendak, 2000; Uitermark, Duyvendak & Kleinhans, 2007).

Net als voor de 'booming' Bijlmer in Amsterdam Zuidoost is ook voor Hoogvliet de vraag nog niet beantwoord of de sociaal-economische versterking ten goede is gekomen aan Hoogvlieters. Profiteert de bevolking wel genoeg van het wonen in hoger aangeschreven wijken, van de nieuwe werkgelegenheid, van de plannen voor het onderwijs? 'Iedereen beter' was immers een van de doelstellingen. Hoogvliet zit in de lift, maar hebben de bewoners daar ook deel aan?

Om deze vraag te beantwoorden, hebben wij gekeken naar de sociale mobiliteit van Hoogvlieters die de herstructurering hebben meegemaakt. Preciezer gezegd hebben we bekeken hoe de groep van Hoogvlieters die in 1999 in een sociale huurwoning woonden er in 2007 sociaal-economisch voorstaat. Zijn ze vooruitgegaan of is hun sociaal-economische situatie gelijk gebleven of verslechterd? Zijn er bepaalde typologieën te vinden? En is er een plausibel verband met de fysieke en sociale pijlers onder het herstructureringsbeleid?

2 *Assertief sociaal beleid onderscheidt zich van andere vormen van beleid doordat niet wordt afgewacht totdat burgers zelf het initiatief nemen. Het doel is niet om processen slechts te faciliteren, maar om ze in gang te zetten, bijvoorbeeld door van deur tot deur aan te bellen voor reintegratie/rehabilitatie-trajecten, door afspraken te laten maken tussen straatbewoners (zie bijvoorbeeld Mensen maken de Stad) of door stedelijke vernieuwing. Zo'n assertieve en pro-actieve aanpak van de overheid is noodzakelijk in die gebieden waar burgers niet zelf het initiatief nemen. Dat geldt voor achterstandswijken waar bewoners relatief snel verhuizen en zelf veel problemen ondervinden (Uitermark & Duyvendak, 2007).*

3 *Zie noot 1.*

JUKI

1.2. Wat is precies sociale mobiliteit?

Individuele sociale mobiliteit laat zich aflezen aan harde indicatoren zoals veranderingen in het opleidingsniveau, het inkomen, de woonsituatie en het beroep. Ook wij zullen zulke objectieve indicatoren hanteren. Maar we kijken ook verder. Er zijn als teken van sociale stijging ook subjectieve indicatoren te formuleren zoals de ervaren veranderingen in emancipatie, persoonlijke ontwikkeling en vaardigheden (Van den Berg, 2007). Sociale stijging of vooruitkomen omvat dus 'harde' maar ook minder gemakkelijk te objectiveren - immateriële - componenten. Het betrekken van beide aspecten maakt het mogelijk groepen op verschillende manieren te bezien. Ouderen zullen waarschijnlijk objectief niet veel meer stijgen, maar op de zachte dimensies kunnen ze zich wel beter voelen. Iets soortgelijks geldt voor sommige groepen aspirant-stijgers. Naar objectieve maatstaven lijken mensen die vooruit willen komen soms 'immobiel' en problematisch, maar in hun eigen ervaring zijn ze volop in beweging, staan ze er beter voor. Dergelijke uitingen van toegenomen zelfbewustzijn of hogere ambities zullen we ook proberen op te sporen. Ze zijn deels een zelfstandig groot goed, anderzijds ook vaak een voorspeller van 'harde' vooruitgang op termijn.

Sociale mobiliteit is niet louter een individuele aangelegenheid (Burgers & Engbersen, 2004). De sociale omgeving, woon- en onderwijsarrangementen en de regionale economie bepalen in belangrijke mate of de persoonlijke ontwikkeling en ambitie kunnen gedijen. Ze vormen de lokale kansenstructuur en bepalen daarmee deels de richting die mensen kunnen inslaan. Veel van de onderdelen van de lokale kansenstructuur werken op elkaar in, maar niet noodzakelijkerwijs. Het kan zijn dat in sommige dimensies weinig veranderingen optreden en op andere wel. De klassieke angst bij herstructurering is bijvoorbeeld dat mensen wel een wooncarrière kunnen maken, maar dat die winst niet gepaard gaat met verbeteringen in de dimensies van scholing en werk.

1.3 De plaats van sociale stijging in herstructurering

Zoals ook in het voorwoord is uiteengezet, wordt herstructurering met diverse argumenten onderbouwd. Argumenten die bovendien in de tijd verschuiven. Interessant is dat sociale mobiliteit momenteel het sleutelwoord bij stedelijke vernieuwing vormt (VROM-Raad, 2006; Aedes, 2007). In die zin was/is Hoogvliet dus de tijd vooruit, aangezien er altijd al aandacht bestond voor de sociaal-economische verbetering van Hoogvlieters.

Bij de conceptualisering van sociale stijging is het door de VROM-Raad uitgedragen beeld van (ontbrekende) treden op de sociale ladder populair, hetgeen al snel pleit voor een stapje-voor-stapje-aanpak. Ook de sociale lift is een veel gebruikt beeld. Hier lijkt het erop dat gehoopt wordt dat betrokkenen in een keer grotere afstanden kunnen overbruggen.

Maar hoe deze sociale mobiliteit te bereiken? Ook die vraag hebben we onderzocht. Nadat we hieronder eerst de feitelijke, empirische stijging in beeld brengen, buigen we ons over de vraag wie en/of wat die stijging heeft bewerkstelligd. Hierbij staan recentelijk vooral (midden-)groepen in de belangstelling die de ontbrekende treden op de stijgingsladder of de tussenliggende verdiepingen van de lift –van bodem naar top- kunnen helpen overbruggen. Bekend is dat hun selectieve migratie uit achterstandswijken belemmerend kan werken voor de kansen voor achterblijvers (Wilson, 1987; Van der Laan Bouma-Doff, 2005).

Het vasthouden of aantrekken van middengroepen zou kunnen voorkomen dat mensen 'achterblijven' of 'naar beneden worden gezogen'. Middengroepen – diegenen met een geringe afhankelijkheid van verzorgingsstaatarrangementen en een zekere keuzevrijheid op maatschappelijke velden - zouden dus kunnen optreden als hulpbron, als rolmodel, als groep om bij aan te sluiten. We hebben onderzocht of middengroepen[4] inderdaad deze voortstuwende rol vervullen en ten dele ook welke middengroepen dit het beste doen: mensen die juist dicht bij de onderkant staan en bijvoorbeeld dezelfde etnische achtergrond delen of mensen die op enige sociale afstand staan en daardoor mensen aan de onderkant veel te leren hebben. Kortom komt de hulp via de binnenroute: mensen die een trapje hoger staan? Of via de 'buitenroute': mensen met een veel hogere sociale status? (zie ook Veldboer, 2006). Dat zou aanwijzingen kunnen geven welke middengroepen het best geworven kunnen worden.[5]

Hoewel we het belang van deze sociale mechanismen erkennen, is dit toch bepaald niet het volledige verhaal. Zoals zal blijken, spelen allerhande professionals en instellingen in sociale mobiliteitsbevordering een grote rol. Zij zijn belangrijke toeleiders naar vorming, opleidingen, woningen en werk. Zij bepalen mede of de economische kansen die zich aanbieden door mensen benut worden. Maar het is niet alleen een kwestie van koppeling en juiste verwijzingen.

Of de kansenstructuur ook werkelijk benut wordt door mensen aan de onderkant is ook een kwestie van perceptie. Wanneer zien mensen dat er kansen liggen? Wanneer denken bewoners van zichzelf dat ze in staat zijn om kansen te benutten? Hoe wordt de 'objectieve' kansenstructuur iets van 'subjecten'? Bekend is dat daar soms nog een slag moet worden gemaakt. Sommige mensen houden zichzelf voor dat hogere sociale posities voor hen niet zijn weggelegd. Omdat het niks voor hen zou zijn of omdat ze ervaren dat de samenleving hen achterstelt, waardoor ze toch geen kans maken. Deze perceptie van 'eenmaal een dubbeltje, altijd een dubbeltje' kan bestaande barrières nog verder versterken, waardoor kansen worden gemist.

Maar nu eerst over de gevonden resultaten.

4 *De middenklasse wordt vaak ingedeeld aan de hand van het inkomen, specifieker het inkomen rond het landelijke gemiddelde. Dat is in Nederland ongeveer 35.000 euro bruto per jaar. Het Centraal Planbureau rekent tussen 1x modaal (30.000) en 2x modaal (60.000) tot de middenklasse. Deze omschrijving volgen wij hier ook. Maar er zijn vele andere mogelijkheden in omloop. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) laat bijvoorbeeld alleen de onderste en bovenste 10 procent van de bevolking buiten de middenklasse en onderscheidt op basis van het besteedbaar inkomen per huishouden drie typen middenklasse: de lagere middenklasse (€ 10.000 tot € 22.000), de middenmiddenklasse (€ 22.000 tot € 40.000) en de hogere middenklasse (€ 40.000 tot € 75.000). Naast het inkomen kan ook gekeken worden naar opleidingsniveau, beroepsprestige, macht, en ook zachtere factoren zoals een bepaalde bijpassende habitus kunnen als indeling gelden.*

5 *Wetenschappers verschillen sterk over de vraag welke sociale afstand gunstig is voor sociale stijging. Dat hangt ook samen met de vraag op welke manier sociale ongelijkheid wordt geformuleerd. Wordt de samenleving ingedeeld als een sociale ladder, dan gaat men uit van nauw merkbare overgangen: van een 'organische' doorloop van zeer hoog naar zeer laag, met zeer veel sporten. In andere indelingen zijn er veel minder 'treden' en staan die treden ook veel verder van elkaar af. In veel onderzoek naar sociale klassen staat nog steeds de klassieke tweedeling (en tegenstelling) tussen haves en have-nots centraal. Of er wordt een driedeling gemaakt naar arbeidersklasse, middenklasse en elite.*

Beide manieren van indelen zijn onderdeel geworden van het denken in Nederland. Maar ze staan ook op gespannen voet, bijvoorbeeld in het idee of van sterke groepen hulp is te verwachten voor zwakkere groepen. Het beeld van de sociale ladder suggereert dat mensen die een trede hoger staan, open staan voor diegenen die na hen komen. Mensen die iets verder gevorderd zijn, zullen bereid zijn hun ervaringen en informatie te delen met diegenen die willen worden zoals zij en dezelfde weg willen bewandelen. Bij de indeling in sociale klassen zien we daarentegen vooral een nadruk op de geslotenheid van de bovenliggende klassen. Deze willen zich onderscheiden, zich niet inlaten met lagere groepen en hen er juist onder houden. Deze klassieke opvattingen blijken in de praktijk niet altijd even goed houdbaar. Zo blijken bijvoorbeeld juist hoger opgeleiden zich sterk te richten op sociaal burgerschap, op het willen helpen van minder bedeelden die in sociaal opzicht relatief ver van hen afstaan (Dekker & de Hart, 2006). Omgekeerd blijkt uit onderzoek dat etnische stijgers die recent een stap omhoog hebben gemaakt, maar weinig bereid zijn om 'nabije' anderen uit de eigen etnische groep te helpen. Ze verkiezen liever een 'winnende' omgeving, om te laten zien dat het beter met hen gaat (Uyterlinde et al, 2007).

In de zoektocht naar een middenklasse die zich in een gebied wil vestigen en die bovendien betrokken is bij het wel en wee van de wijk en de oorspronkelijke bewoners, staan steden dan ook voor de keus. Kiezen ze voor de binnenroute: het idee van de sociale ladder, waarbij mensen veel gelijkenis hebben, zoals vaak geldt voor doorstromers. Of kiezen ze voor de buitenroute: het idee van een sociaal betrokken middenklasse die iets nieuws kan toevoegen aan de wijk, denk aan nieuwkomers.

2

Het onderzoek: een onderlinge vergelijking van groepen

2.1. Inleiding

Dit deel is gebaseerd op de resultaten van een grootschalige enquête onder bewoners die op zijn minst vanaf 1 januari 1999 in Hoogvliet wonen en daar sindsdien gebleven zijn: in dezelfde woning of doorgestroomd naar een ander huis (huur of koop) binnen Hoogvliet.[6] Vervolgens zijn met een aantal van deze bewoners individuele en groepsgesprekken gevoerd.[7] Ook de uitkomsten van die gesprekken liggen ten grondslag aan dit empirische deel.

De onderzoekspopulatie

De koppeling van verhuurbestanden en gemeentelijke basisadministratie leverde een totale onderzoekspopulatie van 6.874 huishoudens op die voldeden aan het criterium van langdurig wonend in Hoogvliet. Naar al deze adressen is een schriftelijke vragenlijst gestuurd met het verzoek die in te vullen en per antwoordenvelop terug te zenden. Dat hebben 1.684 respondenten op tijd gedaan, wat neerkomt op een respons van 25 procent.

Op basis van deze 1.684 ingevulde vragenlijsten kunnen uitspraken gedaan worden over het al dan niet realiseren van verschillende vormen van sociale stijging door een omvangrijke groep bewoners. Het is mogelijk zicht te krijgen op hoe verschillende vormen van sociale stijging samenhangen en daarbij onderscheid te maken naar verschillende categorieën bewonersgroepen. Dat betekent een belangrijke winst omdat harde gegevens over de relatie tussen herstructurering en sociale stijging vooralsnog schaars zijn.

Representativiteit

Problematischer is het vraagstuk van de representativiteit. Door de specifieke selectie van de onderzoekspopulatie - langdurige bewoners die gebleven zijn - kunnen geen uitspraken gedaan worden over de totale bevolking van Hoogvliet, noch over de gevolgen van de herstructurering voor alle bewoners die daarmee te maken kregen. Immers zowel bewoners die na 1 januari 1999 naar Hoogvliet toe zijn verhuisd als bewoners die Hoogvliet sindsdien verlaten hebben, vallen buiten het onderzoek. De onderzoekspopulatie kent, vergeleken met de totale bevolking van Hoogvliet, relatief veel ouderen en veel bewoners met een lange (meer dan tien jaar) woonduur en is, vanwege het selectieve karakter, per definitie niet representatief voor heel Hoogvliet.

Een andere kwestie is de representativiteit van de respons, vergeleken met de onderzoekspopulatie. Wat in ieder geval opvalt is dat relatief veel ouderen de vragenlijst hebben ingevuld: 50 procent 65-plussers in de respons tegenover 30 procent 65-plussers in de onderzoekspopulatie.

6 *Voor een uitvoeriger verslag en verantwoording van het survey onderzoek, zie de bijlage.*

7 *Met 70 bewoners zijn individuele of groepsgesprekken gevoerd. Deze personen zijn merendeels geworven via de enquête, aanvullend via sleutelfiguren. Deze gesprekspartners zijn gelijkelijk verdeeld over de groepen die in de enquête worden onderscheiden. Naast de bewoners, zijn ook gesprekken gevoerd met enkele professionals. Deze gesprekken dienden vooral ter toetsing van het beeld dat gaandeweg het onderzoek ontstond.*

Als we kijken naar de woonsituatie, een van de cruciale variabelen uit het onderzoek, dan blijkt dat de bewoners die binnen Hoogvliet zijn doorgestroomd naar een andere woning, minder vaak gereageerd hebben dan bewoners die in hetzelfde huis zijn blijven wonen. Ouderen, bij wie minder sociale stijging valt te verwachten, zijn dus oververtegenwoordigd en doorstromers, bij wie stijging op meer fronten dan alleen wonen aannemelijk lijkt, juist ondervertegenwoordigd. Dat zou kunnen betekenen dat de sociale stijging bij de bewoners die sinds 1999 in Hoogvliet wonen in werkelijkheid groter is dan uit de uitkomsten van de enquête blijkt.

Aanvullende gesprekken en interviews

Met groepsgesprekken en aanvullende interviews is geprobeerd dat bezwaar van onevenredigheid te compenseren door de verdieping te zoeken. Daarbij hebben we ons laten leiden door de resultaten van de enquête: opmerkelijke uitkomsten evenals zaken die juist onderbelicht bleven, kwamen in de gesprekken aan bod. Bij de samenstelling van de focusgroepen is deels geput uit het bestand van respondenten die in de enquête hadden aangegeven mee te willen werken aan verder onderzoek.

Leeswijzer

De kracht van dit onderzoek schuilt in de onderlinge vergelijking. Daarom is niet gekozen voor een analyse van de resultaten van de totale respons, maar voor de focus op een aantal inhoudelijk relevante groepen.

De eerste paragraaf gaat, gezien de centrale plaats die het wonen inneemt bij herstructureringsoperaties, over bewoners die op huisvestingsgebied een belangrijke verandering hebben doorgemaakt. Het zoomt in op bewoners die doorgestroomd zijn naar een andere woning of die hun huurwoning van destijds hebben gekocht. In de tweede paragraaf staan bewoners centraal die hun positie op de arbeidsmarkt hebben verbeterd. Mensen die werkloos waren en die in de afgelopen periode een baan gekregen hebben. De derde paragraaf staat in het teken van een categorie bewoners waarover in Hoogvliet van oudsher veel te doen is geweest: de Antillianen. Delen van deze bevolkingsgroep kennen relatief veel sociaal-economische problemen, krijgen veel aandacht van de media en zijn onderwerp van specifiek op hen gericht beleid.

Voor elk van deze drie categorieën proberen we te achterhalen wat de herstructureringsoperatie hen heeft opgeleverd. Per categorie worden systematisch dezelfde indicatoren voor sociale stijging vergeleken: woonsituatie, opleiding, werk en inkomen. Naast deze harde factoren komen ook steeds de meer zachte, subjectieve factoren aan bod die een indicatie kunnen zijn voor sociale stijging. Daarbij gaat het om moeilijker meetbare zaken zoals het perspectief van de bewoners: in hoeverre hebben zij zelf de indruk dat de buurt erop vooruit is gegaan, het imago verbeterd is en wat betekent zoiets als leefbaarheid voor hun eigen maatschappelijke positie.

Tot slot is het goed zich te realiseren dat de in dit deel onderscheiden bewonersgroepen geen elkaar uitsluitende categorieën zijn. Zo kunnen doorstromers op de woningmarkt ook instromers op de arbeidsmarkt zijn en kunnen Antillianen zowel een ander huis als een baan gevonden hebben. De gehanteerde indeling is vooral een analytisch onderscheid, bedoeld om zicht te krijgen op de werking van verschillende factoren.

2.2. Doorstromers en kopers

In deze paragraaf vergelijken we bewoners van Hoogvliet die op het terrein van huisvesting een verandering hebben doorgemaakt met bewoners die nog steeds in hetzelfde huurhuis wonen. Het accent ligt daarbij op de eersten. De blijvers dienen als referentiegroep. Tot die referentiegroep behoort overigens de meerderheid (69 procent) van de respondenten.

Verandering is in de meeste gevallen verhuizing, maar kan ook bestaan uit het kopen van het eigen huurhuis. We onderscheiden – afgezien van de onveranderd hurende blijvers – de huurkopers of kopende blijvers en de doorstromers.
Vijf procent van de respondenten is huurkoper en 23 procent is doorstromer. Deze doorstromers zijn, voor wie zicht wil krijgen op de gevolgen van herstructurering, het meest interessant. Zij zijn verhuisd naar een bestaande huurwoning, naar een nieuwe huurwoning of hebben een nieuwe woning gekocht.

Tabel 2.1 Kenmerken van de respons (n=1684)

Categorie	absoluut	procent
Blijvers in de huursector	1169	69,4
Koop door zittende huurder (huurkoper)	89	5,3
Doorstromers	383	22,7
Onbekend	43	2,6
Totaal	1684	100,0

Doorstromers en huurkopers zijn gemiddeld wat jonger dan de referentiegroep van blijvers en kennen meer dynamiek in de samenstelling van het huishouden, zoals huwelijk en echtscheiding, geboorte en uit huis gaan van kinderen.

Woonsituatie

Gemaakte wooncarrière
Van de onderscheiden categorieën zijn de doorstromers het vaakst gestegen als het gaat om gemaakte wooncarrière. Ruim driekwart van de doorstromers (272 van de 383) geeft aan dat de huidige woning een verbetering is ten opzichte van de vorige. Binnen de categorie doorstromers geldt dat nog weer vaker voor de doorstromers naar nieuwbouw en/of koop dan voor doorstromers naar bestaande huurwoningen. De winst wordt vooral geboekt op de omvang van de woning, de kwaliteit van keuken en sanitair, gelijkvloersheid dan wel aanwezigheid van een lift en de ligging ten opzichte van winkels en voorzieningen.
Dat de huurkopers minder vaak een verbetering aangeven, is logisch: zij bleven immers in hetzelfde huis, waarvan ze eigenaar in plaats van huurder werden. Vrijwel alle huurkopers wonen al meer dan acht jaar in hun woning.

De belangrijkste reden om te verhuizen was voor doorstromers de sloop van de vorige woning, dat gold voor maar liefst 42 procent van de doorstromers (n=162). Hun verhuizing, die vaak gunstig uitpakte, was in eerste instantie dus niet vrijwillig. Naast sloop, waren andere belangrijke redenen om te verhuizen: de behoefte aan een kwalitatief betere woning (n=49) en de wens om te kopen (n=65). Die betere woning is, zoals we zagen, in de ogen van de meeste doorstromers gelukt. De helft van de ondervraagden (52%) zegt die woning zelf gevonden te hebben, daarnaast geven doorstromers vaker dan blijvers en huurkopers aan dat een medewerker van de betrokken

corporaties Vestia en Woonbron hen daarbij getipt of begeleid heeft (38%). Familie, vrienden en kennissen speelden bij het zoeken van een woning een veel kleinere rol.

Veranderingen in de buurt

Naast de kwaliteit van de woning waren andere belangrijke verhuisredenen voor doorstromers verloedering van de 'oude' buurt en overlast. De vooruitgang die doorstromers over de 'nieuwe' buurt melden is minder spectaculair dan die over de kwaliteit van de woning: 'slechts' 23 procent constateert vooruitgang, 21 procent achteruitgang en 56 procent vindt dat het gelijk is gebleven. Doorstromers oordelen daarmee positiever – of minder negatief - over de ontwikkeling van de buurt dan de huurkopers en blijvers die vaker achteruitgang zien (van de blijvers ziet 13% vooruitgang, 46% gelijk gebleven en 41% achteruitgang en van de huurkopers 23% vooruitgang, 40% gelijk gebleven en 37% achteruitgang).

Dat doorstromers zo vaak oordelen dat de buurt gelijk is gebleven, valt deels te verklaren doordat ze in buurten terecht zijn gekomen die stevig zijn geherstructureerd. Na afronding overheerst daar het gevoel dat er een verbetering is geweest (zie o.a. Kleinhans, 2005), maar die tevredenheid blijft niet toenemen. Als deze buurten zich eenmaal op een 'hoger' plan bevinden, leidt dat tot gewenning. Dat de meerderheid geen verbetering of verslechtering ervaart, kan vanuit dit perspectief positief geïnterpreteerd worden.

Een minder positieve verklaring voor het nog altijd negatieve oordeel van een deel van de doorstromers en huurkopers is dat deze respondenten toch (weer) zaken of mensen om zich heen zien die in hun ogen afbreuk doen aan de ontwikkeling van de buurt. Sociaal gestegen bewoners kunnen vinden dat zijzelf weliswaar een hoger inkomen of een betere woning hebben, maar veel mensen om hen heen niet en dat kan afbreuk doen aan hun oordeel over de buurtontwikkeling.

Doorstromers die achteruitgang constateren, schrijven dit in de groepsgesprekken inderdaad vooral toe aan 'de nieuwe mensen', de sloopnomaden die elders weg moeten en al dan niet tijdelijk onderdak vinden in de opgeknapte buurten. Veel van de doorstromers zijn, zoals we zagen, ook zelf stadsvernieuwingsurgent, maar die zijn er in soorten en maten. De belangen en interpretaties van nieuwkomers en gevestigden lopen niet altijd parallel en wat voor de een vooruitgang betekent, kan voor de ander dreigende achteruitgang zijn.

Je merkt wel dat de nieuwe mensen heel anders denken over hun tuin onderhouden, rekening houden met anderen. Dat kan je heel goed merken. Maar ik ga nog geen oordeel vellen, want er wonen hier in dit steegje diverse medelanders noem ik dat maar en ik heb er geen last van. Maar je merkt het wel aan de omgeving, het onderhoud en de vitrage voor de ramen, dat het toch weer naar de negatieve kant toe leidt. (man, 59 jaar, blijver in de sociale huur, Zalmplaat)

Toen wij ons huis konden kopen, waren we van plan veel te verbouwen. We hebben een dakkapel laten plaatsen maar nu wachten we af hoe de wijk zich verder ontwikkelt, wie er komen. Op de hoek zijn nieuwe ééngezinswoningen gebouwd. Het zijn mooie koopwoningen en daar knapt de buurt wel van op. Het is alleen jammer dat er in het rijtje maar twee koopwoningen zijn. De rest wordt verhuurd en de nieuwe mensen die er wonen hebben

andere normen en waarden. Ik wil buurman best groeten, maar als buurman dat niet doet... (vrouw, 35 jaar, huurkoper, Centrum/Middengebied)

Hoewel dus niet alles naar wens is, zijn de doorstromers per saldo het meest positief over de buurtontwikkeling. Wederom geldt dat vaker voor de doorstromers naar nieuwbouw en/of koop dan voor doorstromers naar bestaande huurwoningen.

Het is interessant te kijken naar waar de meeste doorstromers in Hoogvliet vandaan komen en naar toe gaan. Opmerkelijk is dat er vooral veel binnen de wijk wordt doorgestroomd. In Boomgaardshoek, Nieuw Engeland, Oudeland, Tussenwater, Westpunt en Zalmplaat zijn de meeste verhuizers ook weer in dezelfde wijk terechtgekomen. Alleen voor Centrum/Middengebied en Meeuwenplaat geldt dat niet. Meeuwenplaat is overigens de sterkst vertegenwoordigde herkomstwijk van de doorstromers, op enige afstand gevolgd door Zalmplaat en Oudeland. Gemeten naar de huidige situatie is Zalmplaat de belangrijkste vestigingswijk voor de doorstromers uit ons survey.

Verschillende doorstromers geven blijk van een zekere verknochtheid aan hun eigen wijk, anderen van gehechtheid aan Hoogvliet.

De buurt waar we eerst woonden ging heel hard achteruit. Er was veel leegstand en in de flat achter ons kwamen junkies en zo. En we wilden graag een benedenwoning, want mijn nieuwe vriend zag dat niet zitten, dat trappen lopen en zo. En we vonden dit een leuk wijkje dus toen dit te koop stond zijn we wezen kijken. We wilden in ieder geval niet weg uit Hoogvliet, want ik heb altijd hier gewoond. Je kent hier iedereen, je zit overal dichtbij, je bent in een kwartiertje in de stad. Ons werk is hier dichtbij. Ik ben hier opgegroeid, dus ik ken iedereen, dat is 't 'm. (vrouw, 39 jaar, doorstromer naar koop, Boomgaardshoek)

Ik ben in Hoogvliet geboren en opgegroeid en heb een fijne leuke jeugd gehad en dat wil ik ook meegeven aan mijn kinderen. Zonder de herstructurering zou Hoogvliet een achterbuurt worden. Als er geen herstructurering zou zijn geweest, zou ik verhuizen naar Zeeland of Brabant. De nieuwbouw is best mooi en dat heeft Hoogvliet aanzienlijk verbeterd, maar er moet meer geluisterd worden naar de burgers en vooral naar mensen met kinderen. Sowieso vind ik dat er nu veel minder is voor de jeugd en dat vind ik geen goede ontwikkeling. Ik wacht af hoe de buurt zich zal ontwikkelen en afhankelijk daarvan zouden we wel eens kunnen besluiten om uit Hoogvliet te vertrekken. (vrouw, 35 jaar, huurkoper, Centrum/Middengebied)

Bij het veronderstelde externe imago – het oordeel van buitenstaanders over Hoogvliet - lopen de verschillen weinig uiteen. Iets meer dan de helft van de huurkopers verwacht een negatief imago. Bij doorstromers en blijvers is dat 46, respectievelijk 40 procent.[8] Meer dan de helft van de bewoners – en dat differentieert nauwelijks naar de verschillende categorieën - denkt dat buitenstaanders een positief oordeel vellen over de ontwikkeling van Hoogvliet:

Dat hoor ik ook van mensen van buiten Hoogvliet die langskomen. Die vinden dat het er nu een stuk beter uitziet. (man, 55 jaar, Westpunt, doorgestroomd naar bestaand huur)

Hoogvliet is er op vooruitgegaan. Huizen en alles. Wat precies weet ik niet. Het imago van Hoogvliet is verbeterd. Je was er niet trots op. Wat denken ze wel van je? Nu heb ik dat niet meer. Ik woon gewoon in Hoogvliet, punt, klaar. Hoogvliet staat weer op de kaart. D'r zijn nu ook mensen van buitenaf die in Tussenwater een huis komen kopen en die hadden eerst ook zoiets van Hoogvliet, moet ik daar wel een huis kopen? Ik denk wel dat het goed met Hoogvliet gaat. Er heerst toch een optimistischer gevoel. Het is nu wel een omgeving waar je een kind kan laten opgroeien. (vrouw, 38 jaar, blijver in de sociale huur, Zalmplaat)

De spirit in Hoogvliet is verbeterd. Er is meer optimisme. Als er niet was vernieuwd, zouden veel mensen al lang zijn vertrokken. Binnen en buiten Hoogvliet is de reputatie verbeterd. (vrouw, 50 jaar, bijna doorstromer naar koop, Meeuwenplaat)

Bij de woonsituatie komt de kwaliteit van de woning naar voren als een 'harder' criterium voor sociale stijging dan het imago van de buurt. Toch speelt ook dat 'zachtere', meer subjectieve aspect, zeker in de beleving van de bewoners een belangrijke rol. In die zin draagt een verbeterd imago van de buurt bij aan een subjectief beleefde sociale stijging.

Veranderingen in opleidingsniveau

Bij zowel blijvers, huurkopers als doorstromers lijkt sprake van intergenerationele sociale stijging: het opleidingsniveau van de respondenten is gemiddeld hoger dan dat van hun ouders.
Dat neemt niet weg dat 16 procent van de respondenten hooguit de basisschool heeft afgemaakt en nog geen tien procent beschikt over een hoge opleiding (VWO of meer)[9]. De huurkopers en doorstromers zijn net iets hoger (MBO+) opgeleid dan de blijvers. De verschillende bewonerscategorieën geven even vaak aan dat ze (aanvullende) cursussen, zoals computeren, taalvaardigheid of solliciteren, hebben gevolgd. Ongeveer een vijfde van alle respondenten beneden de 73 jaar (n=1259) heeft een vakgerichte of bedrijfsgerichte opleiding gedaan, doorstromers iets vaker dan de anderen. Bovendien hebben doorstromers de cursus of opleiding verhoudingsgewijs vaker succesvol afgerond met een diploma.

Zo vertelt een vrouw die naast haar ID baan speeltuinwerk de opleiding SPW3 afrondde, daartoe aangespoord door haar werkbegeleider, met gepaste trots: dus ik kon het nog wel op m'n 48ste! (vrouw, 52 jaar, van huur naar koop in Nieuw Engeland).

Al met al zijn doorstromers iets beter af dan blijvers en huurkopers, maar is de sociale stijging gemeten naar opleidingsniveau niet echt groot.

Een andere kwestie is de ambitie die bewoners voor hun kinderen hebben. Goed onderwijs voor de kinderen vinden veel ouders van belang. De kwaliteit van de scholen in de buurt is een argument dat regelmatig in groepsgesprekken

8 *Deze gegevens zijn door verschillende vraagstellingen helaas niet één-op-één te koppelen aan het periodiek imago-onderzoek dat de deelgemeente laat uitvoeren door het Bureau Onderzoek Op Maat (1999, 2002, 2006). Dit periodieke onderzoek wijst echter in dezelfde richting als onze survey. Zo blijkt uit het imago-onderzoek dat grofweg de helft van de respondenten in Rotterdam, resp. de regio Rijnmond aangeeft dat als zij iets lezen of horen over Hoogvliet, dit doorgaans negatieve berichtgeving betreft. Dit aandeel is sinds 1999 echter gestaag afgenomen, terwijl het aandeel dat positieve dingen hoort of leest over Hoogvliet, sinds 1999 is toegenomen tot circa 33 procent. Kortom, mensen die niet in Hoogvliet wonen, hebben per saldo meestal nog een negatief beeld, maar dit is wel aan het kantelen. De respondenten van onze survey en interviews lijken zich dat te realiseren.*

9 *We beperken ons hier tot de respondenten beneden de 73 jaar.*

KIDSGIDS
HOOGVLIET
portclub
25=
voor iedereen

en interviews door ouders genoemd wordt bij de afweging om al dan niet te verhuizen. En datzelfde geldt voor de leefbaarheid en kindvriendelijkheid van de buurt.

Ik vind Hoogvliet wel een goede plek voor de kinderen om op te groeien. Het is een dorp met genoeg voorzieningen en wil je naar de stad dan ben je er zo met de metro. In Hoogvliet kun je makkelijk alles op de fiets doen, het is groen en rij je over de dijk dan heb je het gevoel dat je buiten bent. Maar de plek waar wij wonen vind ik geen goede plek. De flatjes in de buurt waar de drugsdealers in zitten vind ik niet gezond voor mijn kinderen. Het is onzin dat de wijk verbeterd is door er koopwoningen neer te zetten. (vrouw, doorstromer naar bestaande huur, Meeuwenplaat)

De vernieuwing heeft mij en mijn gezin niets geleverd. We willen richting Gouda, Woerden verhuizen. Hoogvliet vind ik geen goede plek voor mijn kinderen om er verder op te groeien. Je treft steeds meer jongeren die in een crimineel milieu opgroeien en die tref je aan op het schoolplein. Dat vind ik niet gezond voor mijn kinderen. Mijn dochter gaat volgend jaar naar het voortgezet onderwijs in Albrandswaard. Het Pentacollege vinden wij niet geschikt voor haar. De stadse mentaliteit trekt ons niet aan, ruw in de mond, geen rekening houden met een ander, zeer direct zijn. De school in Albrandswaard is net zo gekleurd als het Pentacollege in Hoogvliet maar minder stads. (man, 36 jaar, blijver, Zalmplaat)

Afhankelijk van de buurt en van de leeftijd van de kinderen, roemt de een het dorpse karakter en geeft de ander juist af op de stadse mentaliteit van Hoogvliet

Veranderingen in werk

Als het gaat om betaald werk, dan zijn de verschillen tussen huurkopers, doorstromers en blijvers weer wat groter dan we zagen bij het opleidingsniveau. Ten eerste zijn de huurkopers en doorstromers relatief vaker werkzaam in een betaalde baan (49 procent, respectievelijk 45 procent) dan de blijvers, die op hun beurt vaker gepensioneerd zijn (49 procent).
De huurkopers zijn ook op de arbeidsmarkt de meest stabiele bewonerscategorie. Zij zijn verhoudingsgewijs het minst vaak werkloos geworden of gebleven en het minst vaak van baan gewisseld. Voor zover de huurkopers sociaal gestegen zijn, was dat al langer geleden, in de tijd voorafgaand aan de onderzoeksperiode.

Bij de doorstromers zijn relatief meer mensen van baan gewisseld dan bij de huurkopers en de blijvers. Bovendien geven de doorstromers vaker aan (57 procent) dat zij de nieuwe werksituatie een verbetering vinden ten opzichte van de voorgaande. Bij de blijvers is dat (49 procent) en de huurkopers (50 procent). Dat kan onder meer toegeschreven worden aan hogere functies, een vaste aanstelling of meer zelfstandig werk. Een rechtstreeks verband tussen de herstructurering en een betere baan valt niet aan te tonen, maar het lijkt er op dat als er op het ene front beweging is er ook op het andere front meer kans is op dynamiek.

Een van de doorstromers vertelt hoe hij in dezelfde periode veranderde van huis en van baan:
Ze belden dat ze een nieuwe opleiding gingen opzetten en een docent nodig hadden. Nou, dat leek wel wat dus ik ben daar gaan praten en ben het er in eerste instantie mondjesmaat bij gaan doen. Dat werd successievelijk steeds meer. Op een gegeven moment stond ik vier, vijf dagen voor de klas, als zelfstandige, nou dat verdiende goed toentertijd. (...) Door dat lesgeven had ik een behoorlijk inkomen, absoluut. En met wat interimklussen. Dat was precies in die periode. Kijk, als meer mensen aan het werk raken en ze gaan meer verdienen, dan wordt alles beter. De contacten worden beter, de criminaliteit wordt minder. Er zijn nu veel meer mogelijkheden dan vroeger om je te ontplooien. (man, 45 jaar, doorstromer naar koop, Tussenwater)

De sociale stijging op het gebied van werk heeft zich in de onderzoeksperiode vooral voorgedaan bij doorstromers en minder bij de huurkopers, die waren, als gezegd, al eerder gestegen.

Hun huidige baan hebben de respondenten vooral via formele informatiebronnen (het meest door te reageren op een vacature in de krant of op internet) gevonden en veel minder vaak via contacten uit de eigen sociale netwerken. In dat opzicht is er weinig verschil met het vinden van een nieuwe woning, waarbij het eigen netwerk evenmin van doorslaggevend belang bleek.

Besteedbaar inkomen

De onderzoekspopulatie wordt gekenmerkt door niet al te hoge besteedbare inkomens. Eén op de zeven respondenten moet naar eigen zeggen rondkomen van minder dan €1.000,- per maand. Ruim de helft moet het doen met een besteedbaar inkomen tussen de €1.000,- en €2.000,- per maand. Slechts zeven procent beschikt over €3.000,- per maand of meer.
De huurkopers zijn, vergeleken met blijvers en doorstromers, gunstig af: in de laagste inkomenscategorie komen ze niet voor en in die met een besteedbaar inkomen van €2.500,- tot €3.000,- per maand zijn ze sterk oververtegenwoordigd. Bij de doorstromers zijn vrij grote verschillen: alleenstaanden en de eenoudergezinnen hebben veel minder te besteden dan 'gewone' gezinnen. Ook zijn doorstromers naar nieuwbouw en/of koop beter af dan de doorstromers naar bestaande huurwoningen. Deze beide tweedelingen lopen overigens maar ten dele parallel. Het zijn met name de doorstromers naar een nieuwbouw koopwoning die vaker een inkomen hebben uit werk, die vaker tweeverdieners zijn en die minder vaak uitkeringsgerechtigd zijn dan doorstromers naar bestaande huur.

Zonder de huurtoeslag zou L. niet kunnen rondkomen in haar nieuwe huurhuis. Na aftrek van de vaste lasten is er bijna niks over van mijn uitkering. We eten en drinken van de huurtoeslag. Als er iets kapot gaat in huis, bijvoorbeeld de wasmachine, heb ik een groot probleem. Ook de verhuiskostenvergoeding is er doorheen gevlogen, ook al heeft ze geen verhuisbedrijf in de arm genomen. (vrouw, 42 jaar, doorstromer naar huur, Hofeiland)

Als het gaat om sparen, zijn er significante verschillen tussen blijvers, doorstromers en huurkopers. Huurkopers konden vaker dan de andere groepen meer sparen dan voorheen. De doorstromers naar nieuwbouw en/of koop wisten eveneens vaker en meer te sparen, maar doorstromers naar bestaande huurwoningen juist minder, die hebben bovendien vaker schulden of leningen. Sommige doorstromers zijn er wat werk en woning betreft dus op vooruit gegaan maar dat heeft zich lang niet altijd vertaald in een stijging van het besteedbare inkomen.

Een van de respondenten die van de ene flat naar de andere flat verhuisde, vertelt: Ik verwoon nu drie keer zoveel. Maar ik zat in de vorige woning ook voor een belachelijk lage huur. (man, 50 jaar, doorgestroomd naar bestaand huur, Nieuw Engeland)

Ervaren profijt van de herstructurering

Naast huisvesting, opleiding, werk en inkomen zijn er andere factoren die de maatschappelijke positie van bewoners bepalen. Ook hun perceptie van wat de herstructurering hen in het dagelijks leven heeft opgeleverd is van belang. In de enquête is daarnaar gevraagd. Respondenten konden aangeven of ze gebruik zijn gaan maken van nieuwe voorzieningen, persoonlijke verbetermogelijkheden of een beter perspectief zijn gaan zien, meer aansluiting bij andere groepen in de samenleving hebben gevonden of nieuwe mensen hebben leren kennen die op een of andere manier kunnen helpen. De overgrote meerderheid heeft aangegeven in die zin geen voordeel van de herstructurering en de daarmee samenhangende veranderde bevolkingssamenstelling en nieuwe voorzieningen te hebben ondervonden.

Dat is een opvallende uitkomst: bewoners leggen niet snel een relatie tussen de herstructurering van de buurt en persoonlijke vooruitgang. Ze lijken geneigd dat profijt eerder te zien voor anderen. Eigen succes wordt vooral toegeschreven aan eigen verdiensten terwijl het succes van anderen eerder wordt toegeschreven aan van buitenaf geboden nieuwe kansen.

In onze kennissenkring hebben wij een vrouw die was erg anti [herstructurering], want ze zou duurder gaan moeten wonen. Dat is natuurlijk inherent aan nieuwbouw, en die zit nog geen jaar in een nieuwe woning en dat is een hele andere wereld voor dat mens. Allemaal nieuw, mooi, ruim, want ze zat in een klein huis naar onze begrippen. Nu zit ze gewoon in een standaard huis. Daar is een hele wereld opengegaan. Ze is als een blad omgeslagen, ze heeft weer contact met nieuwe mensen. Want ze had dan slechte buren, ja sorry ik kom daar steeds op, en dat heeft ze nu niet, dus ze heeft weer meer contact ook. En je leest dan in de wijkblaadjes dat mensen veel mopperen, want ze gaan meer huur betalen, en Miepie die gaat aan de andere kant van de straat wonen. Maar als het dan later klaar is en ze komen terug dan hoor je toch heel vaak positieve geluiden. (man, 59 jaar, middenklasse-blijver in de sociale huur, Zalmplaat)

Onder de respondenten die aangeven zelf baat te hebben bij de herstructurering zijn de doorstromers oververtegenwoordigd.

Tabel 2.2 Profijt van de herstructurering c.q. de veranderde bevolkingssamenstelling.

Categorie	Blijvers		Huurkopers		Doorstromers		Totaal	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ja, nieuwe mensen leren kennen die helpen	15	1,5	2	2,4	18	5,2	35	2,4
Ja, ik zie verbetermogelijkheden voor mezelf	24	2,3	4	4,9	14	4,0	42	2,9
Ja, meer aansluiting bij andere groepen in de samenleving	24	2,3	1	1,2	13	3,7	38	2,6
Ja, ik heb nieuwe vaardigheden geleerd	2	0,2	0	0,0	1	0,3	3	0,2
Ja, ik maak gebruik van nieuwe voorzieningen	28	2,7	4	4,9	16	4,6	48	3,3
Ja mijn kinderen gaan naar een school met een goede mix van groepen	9	0,9	1	1,2	2	0,6	12	0,8
Nee, ik heb er geen voordeel van gehad	921	90,0	70	85,4	285	81,7	1276	87,8
Totaal	1023	100,0	82	100,0	349	100,0	1454	100,0

Noot: aantallen en percentages exclusief missende waarden: n=230: 13,7%.

Doorstromers zeggen vaker profijt te hebben van nieuwe voorzieningen dan blijvers, in het bijzonder de doorstromers naar nieuwbouw- en/of koopwoningen. Dit is een duidelijke aanwijzing voor een effect van herstructurering. Dit wordt nog eens versterkt doordat deze respondenten verhoudingsgewijs ook vaker een positieve ontwikkeling van hun woonsituatie en buurt, respectievelijk het externe imago van Hoogvliet percipiëren. Het ervaren profijt van nieuwe voorzieningen hangt samen met de programmering van de herstructurering en de verhuizingen die daarmee gepaard gingen. Blijvers merken dit effect duidelijk minder sterk.

Respondenten die meer verbeteringsmogelijkheden voor zichzelf zien, zijn vooral respondenten die op een of meer manieren geprofiteerd hebben van de herstructurering of van persoonlijke ontwikkelingen die daar in principe los van staan. Ook hier scoren, hoewel het om kleine aantallen gaat, doorstromers naar een nieuwe huurwoning of een koopwoning hoger. En dat geldt ook voor huurkopers. Wederom gaat dat samen met een positieve beoordeling van de ontwikkeling van hun woonsituatie, de buurt en het externe imago van Hoogvliet.

Een groep van 38 respondenten heeft aangegeven nu meer aansluiting bij andere groepen in de samenleving te hebben. Wederom zien we twee kenmerken opduiken die onder deze groep relatief vaker terug te vinden zijn dan in de totale respons. Ten eerste gaat het vooral om respondenten die een positieve ontwikkeling van hun woonsituatie en buurt, respectievelijk het externe imago van Hoogvliet percipiëren. Ten tweede geven de doorstromers verhoudingsgewijs vaker aan dat ze meer aansluiting hebben, in het bijzonder doorstromers naar nieuwbouw- en/of koopwoningen. Met andere woorden, de verhuizing heeft hoogstwaarschijnlijk een positieve rol gespeeld.

Een ander interessant aspect betreft de respondenten die nieuwe mensen hebben leren kennen die hen helpen bij het oplossen van praktische problemen (n=35). In 23 van de 35 gevallen gaat het om 65-plussers en dat is significant vaker dan in de totale respons. Mogelijk gaat het hier vooral om ‘zorghulp’. Ten tweede hebben vooral doorstromers relatief vaker nieuwe mensen leren kennen, in het bijzonder doorstromers naar nieuwbouw- en/of koopwoningen. De blijvers scoren veel lager op dit aspect. Ten derde hebben we ook bij dit type profijt vooral te maken met respondenten

die een positieve ontwikkeling van hun woonsituatie en buurt, respectievelijk het externe imago van Hoogvliet percipiëren.
Ook al zijn de aantallen respondenten beperkt, er kunnen toch enkele conclusies getrokken worden. Bij de beschreven vormen van profijt zijn de individuele respondentkenmerken niet zozeer de verklaringen voor het profijt. Twee kenmerken overheersen duidelijk, namelijk doorstromers, in het bijzonder doorstromers naar nieuwbouw- en/of koopwoningen, alsmede mensen die een positieve ontwikkeling van hun woonsituatie en buurt, respectievelijk het externe imago van Hoogvliet ervaren. Beide typen respondenten zijn relatief sterk vertegenwoordigd in de vier beschreven vormen van profijt. Allochtonen scoren in drie van de vier 'profijtaspecten' hoger dan autochtonen.

Helaas blijft hier onduidelijk wat oorzaak en gevolg zijn, c.q. welke volgorde in de tijd zich heeft voorgedaan. Bijvoorbeeld: zijn mensen positiever over hun eigen perspectieven omdat ze stappen (opleiding, werk, inkomen, woonsituatie) gezet hebben, of vloeide het zetten van stappen voort uit een optimistisch perspectief, c.q. ambities waarvan de respondent denkt dat ze verwezenlijkt gaan worden? We zien dat verbeteringen op het vlak van de woonsituatie (doorstroming, goede buurtontwikkeling) samengaan met profijt op andere vlakken, maar de aard van het verband tussen deze zaken kan helaas niet vastgesteld worden.

Conclusie

Zowel volgens de zachte, meer subjectieve criteria van sociale stijging als de meer harde, meetbare indicatoren huisvesting, opleiding, werk en inkomen, doen doorstromers op de woningmarkt het beter dan de blijvers. Dat geldt overigens minder voor doorstomers naar bestaande huur dan voor verhuizers naar nieuwbouw of koop. Bovendien zijn die verschillen niet op alle terreinen even duidelijk, zo betekent verbetering van werk en woning niet altijd ook verbetering van inkomen. Toch lijkt het erop dat wie – al dan niet onder dwang - van woonsituatie veranderd is, ook op andere maatschappelijke terreinen meer vooruitgang ervaart.

2.3. Van werkloos naar werk

In deze paragraaf onderzoeken we de (her)intreders, de categorie bewoners die in ieder geval op één aspect sociaal gestegen is door vanuit een positie als werkloze een baan te vinden. Hoe hebben zij zich ontwikkeld op de andere terreinen? Zijn ze ook beter gaan wonen, meer gaan verdienen? We vergelijken deze betreders van de arbeidsmarkt, (n=41) met de rest van de respons. De 41 werkenden zijn vooral vrouwen (n=35) en slechts vijf mannen. Ze variëren in leeftijd van 28 tot 59 jaar en zijn met een gemiddelde leeftijd van 45,6 jaar veel jonger dan de rest van de respons (het gemiddelde van de restgroep is 63 jaar).
Eenderde van de 41 respondenten maakt deel uit van een eenoudergezin en ook het aantal huishoudens met kinderen is verhoudingsgewijs groter dan bij de rest van de respons. De respondenten komen uit Suriname (n=4), Antillen/Aruba (n=5), Turkije (n=1), Marokko (n=1), Indonesië (n=1) en uit Nederland, ze hebben in de onderzochte periode relatief vaak een nieuwe partner gekregen en vaak gaan samenwonen, trouwen of scheiden.
In de aanvullende gesprekken hebben we ons niet beperkt tot vrouwen en mannen die een betaalde baan gevonden hebben. We hebben ook gesproken met bewoners die actief geworden zijn in het vrijwilligerswerk, al dan niet met de hoop dat het hun op den duur wellicht een plaats op de reguliere arbeidsmarkt zal opleveren.

Veranderingen in woonsituatie

Bij de woonsituatie is het nog niet zo helder of sprake is van stijging of niet. Iets meer dan de helft van de intreders behoort tot de blijvers in de huursector. Ruim eenderde is doorgestroomd naar een ander huis en dat is significant meer dan de restgroep. Belangrijkste reden voor de verhuizing was de sloop van hun vorige woning. Ze zijn voornamelijk terecht gekomen in de huursector en dan met name de oudbouw (bouwjaar vóór 1998). In dat opzicht hebben zij geen stijging doorgemaakt. Wel melden de verhuisde intreders nogal eens een verbetering als het gaat om de grootte en de kwaliteit van de woning en om de kwaliteit van de buurt.

Op een gegeven moment lagen de drugsverslaafden voor de deur. Als je 's morgens de kinderen naar school ging brengen moest je eerst om het hoekje kijken of er niemand lag. Nou, dat is niks. Hier in de straat is het nu veel rustiger. (vrouw, 52 jaar, van werkloos naar werk, Nieuw Engeland)

Dat wil nog niet zeggen dat de verbetering ook voor heel Hoogvliet zo wordt ervaren. De buitenwereld zou nog negatief oordelen over Hoogvliet.

Als ik andere mensen vertel dat ik in Hoogvliet woon, word ik gek aangekeken: ingepakt in de petrochemische industrie, in vaarwegen en snelwegen, veel luchtvervuiling en dus smerig. (vrouw, 55 jaar, werkloos maar actief in vrijwilligerswerk, doorstromer naar bestaande huur, Westpunt)

Al is het de vraag of het in die buitenwereld zoveel beter is.

Je maakt mij niet wijs dat de mensen die ik buiten Hoogvliet tegenkom, in een betere wijk wonen dan wij. Ook daar worden fietsen gestolen en bushokjes gesloopt. (vrouw, 48 jaar, werkloos/vrijwilligerswerk, Zalmplaat)

Veranderingen in opleidingsniveau

Het opleidingsniveau van de intreders is laag. Ruim de helft heeft VMBO (vroeger huishoudschool, MAVO, MULO of LTS), 13 procent heeft hooguit de basisschool afgemaakt, slechts vijf procent (n=2) heeft een een VWO- of HBS-diploma en niemand heeft HBO- of universitaire opleiding afgerond. Toch is die opleiding gemiddeld hoger dan van hun ouders, wat wijst op enige intergenerationele mobiliteit. De arbeidsmarktbetreders wijken in dat opzicht niet significant af van de rest van de respondenten. Van de intreders die een aanvullende opleiding of cursus hebben gevolgd, ging dat in de meeste gevallen om een vakgerichte of bedrijfsgerichte opleiding. In relatieve zin is het aantal respondenten dat een andere cursus (zoals een taalcursus of computercursus) heeft gevolgd, redelijk groot vergeleken bij de restgroep.
Werkzoekenden en intreders realiseren zich dat een goede opleiding een vereiste is wil je enige kans maken op de arbeidsmarkt. Maar, zo benadrukken vooral de op de arbeidsmarkt minder succesvollen, een garantie biedt het niet.

Zonder diploma's heb je weinig kans in Hoogvliet. Dan blijf je maar bij een schoonmaakbedrijf. Maar ook als je jaren op school gezeten hebt, heb je geen garantie op werk. Waar heb je dan al die moeite voor gedaan? De bedrijven van nu zoeken allemaal jonge mensen, die zoeken niet iemand die net zo oud is als hun ouders. (Algerijnse man, 43 jaar, werkzoekend, Zalmplaat)

Een moeder die actief is op school en de kans op een betaalde baan laag inschat, vertelt hoe ze, via een reïntegratiebureau bij een uitzendbureau aan het Zuidplein (Rotterdam Zuid) terechtkwam en daar de kous op de kop kreeg.
Kreeg ik te horen: hoe komt dat reïntegratiebureau erbij om je naar een uitzendbureau te sturen als je geeneens papieren hebt? Je kost ons meer geld aan inschrijving als dat je verdienen gaat.
Van dat bureau heb ik niks meer gehoord. Ik heb alleen basisschool gehad. Nooit echt een opleiding gedaan. Niet dat ik daar erg mee zit, maar dat is achteraf gepraat. (vrouw, 48 jaar, werkloos/vrijwilligerswerk, Zalmplaat)

Een vrouw die zelf in een I/D-baan bij de buurtspeeltuin werkt, vertelt dat van de vier I/D-medewerkers in de speeltuin, er twee weg moeten.
Juist de mensen die een I/D-baan het hardst nodig hebben, worden weggestuurd, namelijk mensen zonder enige opleiding. Eén vrouw kan niet lezen en schrijven en juist die moet een reguliere baan gaan zoeken! Terwijl ze in dit werk goed is. En ik heb mijn papieren en ik mag blijven. Dat is echt heel krom. (vrouw, 52 jaar, van werkloos naar werk, Nieuw Engeland)

Dit lijkt een aandachtspunt voor professionals: verschillende bewoners geven te kennen dat de trajecten niet altijd gericht zijn op de juiste personen.[10]

10 *Deels is dit het gevolg van beleid. Het kabinet besloot in 2002 om te bezuinigen op de gesubsidieerde arbeid en met name op de In- en Doorstroombanen. Daardoor zou Rotterdam 1050 I/D-banen kwijtraken. Om gedwongen ontslagen te voorkomen stelde het college een vacaturestop in. Het idee was dat de reductie dan via natuurlijk verloop kon worden bereikt. Dat lukte echter niet. Er vielen ook ontslagen. Anderzijds werden ook I/D-banen omgezet in reguliere banen. Het ministerie van SZW stelde hiervoor een subsidieregeling in. Zo zijn sommige I/D-baners 'gewit' (of staan daarvoor op de nominatie), terwijl anderen terugvielen in een uitkering.*

Al met al kunnen we niet zeggen dat de betreders van de arbeidsmarkt in opleiding duidelijk gestegen zijn, al hebben ze wat vaker een taal- of computercursus gedaan en zijn ze vergeleken met hun ouders wel wat beter opgeleid. Voor hun eigen kinderen hechten ze op hun beurt ook aan een goede opleiding, liefst een betere dan die van henzelf.

Veranderingen in werk

Van de 41 respondenten die in de enquête tot de intreders behoren, zegt 63 procent (n=25) in loondienst te werken, vijf procent is zelfstandig ondernemer (n=2), vijf procent is gedeeltelijk of geheel arbeidsongeschikt. Eén respondent in ondertussen met pensioen. Wat opvalt is dat twee respondenten aangeven nu werkloos te zijn. Zij zijn ergens in de afgelopen acht jaar eerst vanuit een werkloze positie aan een baan gekomen en zijn die ondertussen ook weer kwijtgeraakt.
Uit de definitie van de onderzoekscategorie volgt logischerwijs dat we bij de intreders relatief meer mensen met een betaalde baan aantreffen en aanzienlijk minder gepensioneerden. De intreders zijn in de afgelopen acht jaar van een situatie van werkloosheid in een betaalde baan terechtgekomen (en in enkele gevallen weer terug de werkloosheid in).

Dat is een beeld dat we vaker zien: mensen die aan het werk komen, maar in kortlopende baantjes, waarna ze weer terugvallen in de bijstand of een andere uitkering. Om vervolgens het weer opnieuw te proberen.

Ik zat bij een reïntegratiebureau in de stad [Rotterdam – red] en heb allemaal korte baantjes gehad. Toen kon ik een opleiding als winkelassistente bij een supermarkt in IJsselmonde krijgen. Dat ging via het Albeda college. Ik heb dat ruim een jaar gedaan, maar als je daarmee klaar bent, moet je weg. Je moet dan doorstromen naar een gewone baan. Maar ja, ik ben pas 36 geworden en dat vinden ze je in de winkel te oud. Ik ben gewoon te duur. (vrouw, 36 jaar, werkloos, Meeuwenplaat)

Een ander vertelt hoe hij via een samenwerkingsverband tussen CWI en bureau Work serious job coaching een aantal tijdelijke contracten heeft gehad. Nu wil hij af van de terugkerende onzekerheid van die kortlopende contracten, ook omdat hij dan elke keer weer het traject met het CWI en het reïntegratiebureau moet doorlopen. (man, 43 jaar, (semi-)structureel werkloos, Zalmplaat)

Over de reïntegratiebureaus zijn verschillende geïnterviewden kritisch: ze vinden hun rol twijfelachtig en weinig succesvol. Ze zouden soms ook 'rare' dingen vragen.

De zakkenvullers van het reïntegratiebureau vroegen me wel eens om dingen vrijwillig te doen, bijvoorbeeld om het geloof te verkondigen op Rotterdam Centraal of te folderen voor het Leger des Heils. Maar ik geloof zelf niet, dus dat kan toch niet? Ik wil best soep uitdelen en broodjes uitdelen. Maar waarom zou ik vrijwilligerswerk zo ver zoeken als ik het om de deur heb?
(vrouw, 48 jaar, werkloos/vrijwilligerswerk, Zalmplaat)

Van de respondenten die werk gevonden hebben vindt 64 procent dat een verbetering, 31 procent ervaart geen duidelijk verschil en vijf procent (n=2) vindt dit juist een verslechtering. Hiermee wijkt de groep intreders niet significant

af van de restgroep. Dat is opmerkelijk, omdat volgens onze definitie het vinden van werk sociale stijging betekent. In de beleving van de respondenten betekent een nieuwe baan niet per definitie vooruitgang en dat hangt waarschijnlijk samen met het tijdelijke karakter van hun baan. Van de 24 intreders die een verbetering rapporteren, geeft maar liefst de helft als oorzaak aan dat ze een vaste aanstelling hebben gekregen. En soms lukt dat via reïntegratietrajecten.

Een alleenstaande moeder vertelt trots hoe ze via de bank Onbenutte Kwaliteiten (OK) een vaste baan lijkt te krijgen.
Acht jaar geleden ben ik via de OK-bank begonnen als coördinator bij het project schoolrestaurant op de basisschool van mijn dochter. Sinds zes jaar is het een ID-baan. Er is me toegezegd dat het een reguliere baan gaat worden. Het schoolrestaurant is in de jaren uitgebreid en gegroeid. Steeds meer kinderen maken er gebruik van. Het is de beste baan die je maar kan vinden. Dicht bij huis, veel vakantie, leuke collega's. Wat wil je nog meer. Ik heb een droombaan. (vrouw, 42 jaar, Nieuw Engeland)

Uit de groepsgesprekken blijkt dat verbetering ook kan schuilen in het welbevinden dat de erkenning als arbeidskracht oplevert. Het vruchteloos solliciteren wordt als uiterst deprimerend ervaren.

Je komt gewoon niet meer aan de bak, want je bent niet meer jong en energiek. Maar dat zeggen ze niet, want dat mogen ze niet want dat is discriminatie. Ik krijg nauwelijks reacties terug, in negen van de tien keer niks, niets. Dat is echt depressief makend. (vrouw, 53 jaar, nog steeds werkloos, Zalmplaat)

Elke keer weer die afwijzingen, dan gaat echt je zelfvertrouwen naar beneden. Als je de werkervaring in een bedrijf niet op kan doen en niet kan groeien in de functie, dan kan je er ook nooit geschikt voor worden. In plaats van dat ze je dan een proeftijd geven met behoud van uitkering, dan kunnen ze oordelen van die man is prima of die man is niet prima. Dan kan je bewijzen dat je geschikt bent.
Die kans krijgt hij nu en daar voelt hij zich een stuk beter bij. (man, van werkloos naar werk, Oudeland)

Zoals ook uit de enquête bleek, kan het starten van een eigen bedrijfje, het voor zichzelf beginnen, een alternatief zijn als het met solliciteren niet lukt. Sommigen wagen die stap, zoals de volgende ondernemende bewoner die zowel een eigen zaak begon als een woning kocht.

Een echtpaar in het Centrumgebied kocht twee jaar geleden hun huis, als investering.
Voor later hè, een spaarcentje. De achterliggende gedachte is dat je het huis gauw kwijt kunt. Ook al stort de huizenmarkt in elkaar, dan raak je toch je huis kwijt. En we hadden al die jaren al aardig wat aan 't hok versleuteld, dus dan kan je wel ergens opnieuw beginnen, maar dan kan je weer helemaal vanaf de grond beginnen met je aanpassingen.
Vorige jaar ben ik een eigen bedrijf begonnen, eigenlijk een beetje noodgedwongen. Daarvoor werkte ik bij een baas, maar dat hield op en je bent te oud als je 48 bent, dan kom je nergens meer aan de bak.
(echtpaar, te woon-regeling/koopgarant, Centrumgebied)

Hier vallen sociale stijging op het terrein van huisvesting en werk naadloos samen. Maar over het algemeen is die relatie, zoals we gezien hebben, minder eenduidig. Dat geldt zelfs voor de

logischer lijkende combinatie inkomen en werk. Het vinden van werk betekent, net zoals we zagen bij het vinden van een betere woning, niet automatisch een beter inkomen.

Besteedbaar inkomen

In de afgelopen jaren is het besteedbaar inkomen van 40 procent van de intreders naar eigen zeggen toegenomen. Toch rapporteert ook een vijfde van hen een achteruitgang (n=8). Dat neemt niet weg dat verhoudingsgewijs minder intreders een achteruitgang in inkomen hebben meegemaakt dan de restgroep. Bijna een kwart vindt ook dat ze nu makkelijker kunnen rondkomen. Toch blijkt dat, vergeleken bij de restgroep, weinig intreders spaargeld op een aparte spaarrekening hebben staan en heeft bijna de helft een schuld of lening(en) uitstaan, los van een eventuele hypotheek. Dit is verhoudingsgewijs een stuk hoger dan bij de andere respondenten. De ontwikkeling op werkvlak heeft zich dus niet of nog niet helemaal doorgezet op de inkomenssituatie. Positieve indicaties zijn er echter wel.

Een herintreder die onlangs een baan gevonden heeft, verhuist binnenkort met echtgenote naar een nieuwbouwcomplex. Noodgedwongen. Ze wonen in een sloopflat en eigenlijk hadden ze helemaal niet weggewild uit hun huis:
Het is groot genoeg voor met z'n tweeën, maar het schijnt niet meer aan de huidige eisen van deze tijd te voldoen. Als ze een douche, nieuwe keuken en nieuwe toilet erin zetten dan zijn ze perfect. Er zitten kunststof kozijnen in en dubbele beglazing en een combiketel, dus als je het opknapt dan is het toch perfect? De nieuwe woning wordt ongeveer twee keer zo groot. Maar ook duurder, het scheelt wel een boel geld. (man, 39 jaar, van werkloos naar werk, doorstromer van Oudeland naar Westpunt)

Als we kijken naar de inzet van sociaal kapitaal om vooruit te komen, dan blijken de intreders vooral de 'professionele route' te gebruiken om aan informatie en advies te komen. Ze geven vaker dan de restgroep aan naar het CWI te (zullen) gaan voor advies over werk en opleiding, naar een docent of decaan voor advies over de opleiding van hun kinderen of naar een makelaar voor informatie over een woning. Maar daarnaast melden ze ook vaker niemand te zullen raadplegen.

Ervaren profijt van de herstructurering

In één van de laatste vragen van de enquête is aandacht besteed aan de mate waarin respondenten in het dagelijks leven profijt hebben van de herstructurering en in het bijzonder de veranderde bevolkingssamenstelling.

Vrijwel alle intreders hebben antwoord gegeven op deze vraag, maar het merendeel zegt in het dagelijks leven geen voordeel te hebben gehad van de herstructurering. Vijf respondenten (10 procent) zeggen er wel baat bij te hebben in hun dagelijks leven en dat wijkt verhoudingsgewijs nauwelijks af van de overige respondenten. Hierbij gaat het vooral om dat men nieuwe mensen heeft leren kennen die op een of andere manier kunnen helpen en dat ze door de herstructurering van Hoogvliet ook verbetermogelijkheden voor zichzelf zien.

Tabel 2.3 Profijt van de herstructurering c.q. de veranderde bevolkingssamenstelling.

Categorie	Intreders		Overige respondenten	
	N	%	n	%
Ja, nieuwe mensen leren kennen die helpen	2	4,9	33	2,3
Ja, ik zie verbetermogelijkheden voor mezelf	2	4,9	40	2,8
Ja, meer aansluiting bij andere groepen in de samenleving	0	0,0	38	2,6
Ja, ik heb nieuwe vaardigheden geleerd	0	0,0	3	0,2
Ja, ik maak gebruik van nieuwe voorzieningen	0	0,0	49	3,4
Ja mijn kinderen gaan naar een school met een goede mix van groepen	1	2,4	12	0,8
Nee, ik heb er geen voordeel van gehad	36	87,8	1270	87,9
Totaal	41	100,0	1445	100,0

Noot: aantallen en percentages exclusief missende waarden: n=198 oftewel 11,8%.

Sinds ik hier woon doe ik veel vrijwilligerswerk. Ik heb meegedaan aan Mensen Maken de Stad en organiseer buurtfeesten. Door actief te zijn in de buurt heb ik mijn baan gevonden. Ik zit in een groep 'Hoogvliet schoon, heel en veilig.' We hebben dan ook vergaderingen met de deelgemeente, de politie, Roteb en we schouwen de wijk. Daardoor kwam ik op het idee om bij stadstoezicht te solliciteren. Dat werkt spreekt me aan. Ik ben nu aangenomen en volg een opleiding interventiemedewerker. Ik ga fluitend naar mijn werk. Het allermooiste vind ik dat ik nu mijn eigen geld verdien. Mijn eerste loonstrook heeft zelfs een tijdje aan de muur gehangen! Wanneer ik dan boodschappen ging doen dacht ik echt: dit geld heb ik zelf verdiend. Ik ben er dus echt op vooruit is gegaan. Maar de echte problemen in de wijk worden helaas niet opgelost. De overlast blijft. Ik ga via de brandtrap naar buiten. Ik heb geen zin om iedere keer door de hal te gaan. Ik moet mijn zoontje uitleggen wat die meneer doet die met een aluminiumfolie iets zit te roken. (alleenstaande moeder, blijver in de huur, Oudeland)

Conclusie

Het vinden van een baan levert niet altijd de te verwachten sociale stijging op in termen van inkomen of huisvesting. Dat hangt samen met het segment van de arbeidsmarkt waar veel van de geïnterviewde Hoogvlietbewoners op aangewezen zijn. Het gaat vaak om tijdelijke banen met weinig doorgroeimogelijkheden en bescheiden verdiensten. Dat neemt niet weg dat het vinden van werk het zelfbeeld en zelfvertrouwen ten goede komen. Deze persoonlijke vooruitgang schrijven herintreders zelden toe aan de herstructurering, ook al hebben ze hun baan soms te danken aan op de buurtgerichte interventies.

2.4. Antillianen

In deze paragraaf analyseren we een categorie bewoners waarover in Hoogvliet van oudsher veel te doen is geweest: de Antillianen. In totaal 42 Antilliaanse respondenten hebben de vragenlijst ingevuld: 30 vrouwen en 12 mannen. Ook hier zijn, net als bij de betreders van de arbeidsmarkt, vrouwen oververtegenwoordigd. De leeftijd van de Antilliaanse respondenten varieert van 32 tot 79 jaar. De gemiddelde leeftijd (49,4 jaar) ligt ruim onder het gemiddelde van de totale respons (63 jaar). De helft van de 42 respondenten maakt deel uit van een eenoudergezin. Binnen de Antilliaanse huishoudens zijn in de onderzochte periode relatief veel kinderen geboren en veel kinderen uit huis gegaan.

Veranderingen in woonsituatie

De helft van de Antillianen behoort tot de blijvers in de huursector, er zijn 18 doorstromers (van wie tien naar bestaande huurwoningen en acht naar nieuwbouw- en/of koopwoningen) en één huurkoper. Met andere woorden, Antillianen zijn significant vaker doorgestroomd binnen Hoogvliet dan de rest van de respons. De verdeling tussen huurders (n=38) en kopers (n=4) wijkt nauwelijks af van de restgroep. De respondenten wonen nu verhoudingsgewijs vaker in Meeuwenplaat, Oudeland, Westpunt en Tussenwater.
Qua woningtype vinden we de Antillianen wat vaker terug in een gestapelde woonvorm. Dat het echter niet alleen om oudbouw gaat, blijkt uit het gegeven dat een kwart van de Antillianen een nieuwe woning (uit 1998 of later) bewoont. Dat is vaker dan de rest van de respons en betekent een significant kortere woonduur.

Qua verhuisbewegingen zien we dat Antillianen significant vaker naar een bestaande huurwoning of een nieuwe koopwoning zijn verhuisd.
De belangrijkste verhuisreden die verreweg de meeste Antilliaanse respondenten (71 procent) opgeven is sloop van de vorige woning. Andere factoren, zowel push als pull, zijn verhoudingsgewijs veel minder van belang geweest. Kortom, sloop was, significant vaker dan bij de overige respondenten, voor Antillianen de dominante verhuisreden. Die aangezegde verhuizing is door sommigen aangegrepen om naar een betere wijk te verhuizen.

Men wilde mij een huis geven in een slechte wijk in Oudeland, dat wilde ik niet. Ik wil niet in een wijk wonen tussen drugsdealers. De sloop was een kans om daar weg te komen. In Oudeland heb je veel drugsoverlast en hier in Tussenwater niet. (man, doorstromer naar flat in Tussenwater)

Zonder de herstructurering zou ik nog steeds tussen de probleemgevallen en drugdealers leven. Voor mij heeft de verhuizing positief uitgepakt. Ik ben van een sloopflat verhuisd naar een ééngezinswoning en dat is alleen maar positief. (vrouw, doorstromer, Oudeland)

Voor ruim de helft van de Antillianen die een verandering in de woonsituatie hebben meegemaakt (n=24), is de huidige situatie een verbetering ten opzichte van de vorige. Dat geldt verhoudingsgewijs vooral voor Antilliaanse doorstromers naar nieuwbouw- en/of koopwoningen. Enkelen zijn naar eigen zeggen slechter af.

Als redenen voor verbetering wordt vooral gewezen naar de kwaliteit van de woning. De meest genoemde redenen voor verslechtering zijn verloedering, vervuiling en overlast in de huidige buurt. In absolute zin gaat het echter maar om een handvol cases.

Een alleenstaande moeder vertelt dat ze, tot haar grote teleurstelling, inmiddels al jaren in de flat in Meeuwenplaat woont, waarvan ze dacht dat het slechts een tussenwoning zou zijn. Ik voel dat ik er ben ingeluisd door de woningbouwcorporatie. De woningbouwcorporatie gaf aan dat ik maar tijdelijk in deze flat zou wonen en nu wonen we nog steeds in dit getto. Getto is niet alleen een plek waar mensen op elkaar schieten, maar als je onderbuurman een drugsdealer en pedofiel is en je overbuurvrouw een verslaafde en als je je niet eens veilig voelt in je eigen woning, en als je kinderen niet eens buiten veilig kunnen spelen omdat je bang bent wat andere flatbewoners (dealers, ongure figuren) je kinderen kunnen aandoen, dan zijn dat gettoverhalen. (vrouw, 33 jaar, doorstromer, Meeuwenplaat)

Toch is het oordeel van de Antilliaanse respondenten uit de survey over de huidige buurt significant positiever dan bij de restgroep. Zo'n 29 procent ziet een vooruitgang, slechts 17 procent bespeurt een achteruitgang, tegenover 37 procent in de rest van de respons.

Vroeger schaamde ik me om collega's te vertellen dat ik in Hoogvliet woon. Mensen reageerden: oeh ... kom jij uit Hoogvliet? Dat is nu wel over. Ik schaam me nu minder om te vertellen dat ik hier woon. (vrouw, 37 jaar, doorstromer naar bestaande huur)

Bij het veronderstelde externe imago (oordeel van buitenstaanders over Hoogvliet) zijn de verschillen tussen de Antillianen en de rest van de respons beperkt. Per saldo verwacht een derde van de Antillianen een negatief imago. Wel valt op dat zij significant vaker van mening zijn dat een negatief imago onterecht is: 36 procent tegen 16 procent in de restgroep.

Het imago van Hoogvliet is verbeterd, met name na de sloop van de Waaier. Tien jaar terug was de Waaier er nog. Deze had een slechte naam, er was drugs en overlast. Ik woonde toen in Oudeland. Het oude beeld klopte best wel, maar nu zeker niet meer. Er is veel gesloopt en veranderd, de overlast is naar de Meeuwenplaat. Hoogvliet is nu een bewuste keuze voor buitenstaanders, niet een eindpunt. (vrouw, 36 jaar, doorstromer naar huur)

Als het gaat om het veronderstelde oordeel van buitenstaanders over de ontwikkeling van Hoogvliet, denken de Antillianen verhoudingsgewijs vaker (62 procent) dat buitenstaanders vinden dat Hoogvliet beter is geworden. In de restgroep is dit 'slechts' 47 procent.

Antillianen behoren relatief vaak tot de sloopurgenten en zijn in de ogen van gevestigde, autochtone bewoners nogal eens buitenstaanders die men liever ziet gaan dan komen. Ze houden zich, zo zijn de klachten, afzijdig of zijn juist te nadrukkelijk aanwezig. Ook overlast en een slechte buurtreputatie worden soms aan hen toegeschreven. Enkele uitspraken van autochtonen:

Vroeger heette het hier de Oliebuurt, tegenwoordig Het keerpunt. Dat vind ik wel een geschikte naam. Hier moet je omdraaien en snel wegrijden.

De Antillianen die hier wonen die verpesten veel. Ze houden zich apart. De regels op de muur van Mensen Maken de Stad zijn een lachertje. Ze hangen op de muur van het huis van een drugsdealer... moet je daar dan in geloven.... (vrouw, 52 jaar, huurkoop, Nieuw Engeland)

Een bewoonster van een eengezinswoning vertelt dat zij en haar partner overwegen de huurwoning op termijn te kopen, maar: Ik twijfel, dat heeft met de woonpopulatie te maken. Ze hadden me beloofd dat ze de buurt meer zouden mengen, maar ik zie toch vooral dat er meer allochtonen de wijk in trekken. Daar is op zich niks mis mee, maar het gaat wel steeds meer over wat zij willen. Vijf keer per jaar een stealband is wat veel. (vrouw, 42 jaar, Nieuw Engeland),

Andersom klagen enkele Antilliaanse doorstromers over de vooringenomenheid van de gevestigde bewoners.

Ik heb geen contact met ze, maar ik vind dat de mensen uit de eengezinswoningen kapsones hebben en neerkijken op mensen die in de oude flats wonen. Ik heb geen contact met die mensen.
(vrouw, 37 jaar, flatbewoner, doorstromer naar bestaande huur)

Resumerend kunnen we over huisvesting als criterium voor sociale stijging vaststellen dat Antillianen relatief vaak tot de doorstromers behoren. Van deze doorstromers is bijna driekwart gedwongen verhuisd omdat hun vorige woning werd gesloopt. Een kwart van hen heeft de sprong naar een nieuwbouwwoning gemaakt, de meerderheid is verhuisd naar bestaande bouw. Ruim de helft van de doorstromers vindt de huidige woning een verbetering ten opzichte van de vorige. Ook in hun oordeel over de buurt en het externe imago zijn Antillanen, vergeleken met de overige respondenten, opvallend positief. Ze zijn significant positiever over de ontwikkeling van de huidige buurt in de afgelopen jaren. Ook verwachten zij vaker dan anderen dat buitenstaanders vinden dat Hoogvliet in de afgelopen jaren vooruit is gegaan.

Veranderingen in opleiding

Zoals we zagen, geldt voor de hele respons dat 44 procent een VMBO-opleiding (vroeger huishoudschool, MAVO, MULO of LTS) heeft en 16 procent hooguit basisschool. Nog geen tien procent beschikt over een hoge opleiding (VWO, HBS, HBO of universiteit). De Antilliaanse respondenten wijken niet wezenlijk af van deze verdeling. Het opleidingsniveau van de Antillianen is gemiddeld hoger dan van hun ouders. Op het punt van de vakgerichte opleidingen en cursussen scoren zij verhoudingsgewijs hoger dan de restgroep. Dit wijst erop dat deze respondenten zich in de afgelopen acht jaar moeite hebben getroost om zich te laten (bij)scholen.

Veranderingen in werk

Bij de werksituatie zijn er op drie punten duidelijke verschillen te zien tussen de Antillianen en de restgroep. Verhoudingsgewijs treffen we bij de Antillianen meer mensen met een betaalde baan (n=24), maar ook meer werklozen (n=4), en aanzienlijk minder gepensioneerden. Dat laatste wordt vooral verklaard door het gegeven dat de Antillianen als ‘groep’ gemiddeld aanzienlijk jonger zijn dan de restgroep.

Qua arbeidscarrière in de afgelopen jaren vallen twee zaken op. Ten eerste zijn relatief veel respondenten (13 procent, n=5) van een situatie van werkloosheid in een betaalde baan terechtgekomen. Het betreft uitsluitend blijvers en doorstromers naar bestaande huur. Ten tweede is bijna een kwart van de Antilliaanse respondenten van baan gewisseld, tegen 17 procent in de restgroep. Tegelijkertijd is er bij bijna een kwart van de Antillianen (n=9) sprake van structurele werkloosheid (gedurende de afgelopen acht jaar) en dat komt overeen met de score van de restgroep. Ook hier gaat het vooral om blijvers en doorstromers naar bestaande huur.
De werksituatie is duidelijk een medaille met twee kanten. Enerzijds zijn relatief veel Antillianen aan een baan gekomen of van baan gewisseld. Ervaren verbeteringen worden toegeschreven aan een hogere functie, een vaste aanstelling of zelfstandiger werk. Antillianen zijn relatief vaker dan anderen via het CWI, een leerwerktraject of ID-baan aan hun huidige baan gekomen. Anderzijds heeft bijna een kwart te kampen met structurele werkloosheid. Vooral alleenstaanden en eenoudergezinnen kampen hiermee. Met andere woorden, de sociale stijging op het gebied van werk is aan deze respondenten voorbij gegaan.

Ik zal altijd de stempel blijven dragen van die alleenstaande werkloze Antilliaanse moeder die tussen mensen zit die niet willen werken. (vrouw, 33 jaar, doorstromer, Meeuwenplaat)

Besteedbaar inkomen

Bij het besteedbaar inkomen zien we dat de Antillianen over de gehele linie duidelijk achterblijven bij de restgroep. Ruim driekwart van hen beschikt over hooguit €1.500,- per maand. Het gaat hierbij vooral om alleenstaanden en eenoudergezinnen. Verschillende werkende moeders vertellen hoe het, ondanks een baan, toch moeilijker is geworden om rond te komen.

Ik moest echt gaan verhuizen, daar in de Meeuwenplaat was het klein, vochtig, veel schimmel en erg veel trappen. Mijn woning werd gesloopt en hoe leger de flat werd, hoe onveiliger. En dat met vier kinderen. Ik heb bewust gekozen voor een nieuw huis in een gemengde wijk. Mijn huis is mijn paleisje, echt waar hoor. Zo'n groot huis vind je niet zo gauw. Ik wil hier niet meer weg. De huur is hier wel hoger en mijn salaris eigenlijk te laag, maar dat wordt misschien beter als mijn ID-baan wordt omgezet in regulier. Het is nu moeilijker rondkomen, maar mijn oudste dochter heeft een bijbaantje waarmee ze bijdraagt aan het inkomen en de vader van de kinderen betaalt alimentatie. (vrouw, 41 jaar, doorstromer, Nieuw Engeland)

Hoewel Antillianen relatief iets vaker salaris uit betaald werk ontvangen, is dat kennelijk niet altijd toereikend. Bovendien krijgen ze verhoudingsgewijs vaker een bijstands- of werkloosheidsuitkering, wederom vooral de eenoudergezinnen. Hier herhaalt zich de 'tweezijdige medaille' die we bij de werksituatie al beschreven. Ook op het punt van vermogen (spaargeld) blijven de Antillianen achter bij andere respondenten. Qua rondkomen is er echter geen verschil met de restgroep.

Tabel2.4 Profijt van de herstructurering c.q. de veranderde bevolkingssamenstelling.

Categorie	Antillianen		Overige respondenten	
	n	%	n	%
Ja, nieuwe mensen leren kennen die helpen	4	10,3	31	2,1
Ja, ik zie verbetermogelijkheden voor mezelf	2	5,1	40	2,8
Ja, meer aansluiting bij andere groepen in de samenleving	4	10,3	34	2,3
Ja, ik heb nieuwe vaardigheden geleerd	0	0,0	3	0,2
Ja, ik maak gebruik van nieuwe voorzieningen	4	10,3	45	3,1
Ja mijn kinderen gaan naar een school met een goede mix van groepen	2	5,1	11	0,8
Nee, ik heb er geen voordeel van gehad	23	59,0	1283	88,7
Totaal	39	100,0	1447	100,0

Noot: aantallen en percentages exclusief missende waarden: n=198 oftewel 11,8%.

Ervaren profijt van de herstructurering

Tenslotte zien we dat relatief veel Antillianen (n=16) op een of andere manier in het dagelijks leven profijt zeggen te hebben van de herstructurering.

Twee op de vijf Antillianen zeggen te profiteren van de vernieuwing. Dat is verhoudingsgewijs veel vaker dan bij de overige respondenten.
Hierbij gaat het vooral om het gebruik van nieuwe voorzieningen, meer aansluiting bij andere groepen in de samenleving, of dat men nieuwe mensen heeft leren kennen die op een of andere manier kunnen helpen.

Conclusie

In de media en in politieke debatten worden Antillianen vaak aangeduid als een bevolkingscategorie waarbinnen zich verhoudingsgewijs veel sociaal-economische problemen voordoen. Het beeld dat de subgroep Antillianen in de survey laat zien, is echter op meerdere punten positief. Enige voorzichtigheid is geboden vanwege het kleine aantal respondenten. Hoewel we niet kunnen achterhalen in hoeverre de respons representatief is voor de categorie als geheel, maken de bevindingen duidelijk dat het over één kam scheren van Antillianen geen recht doet aan de werkelijkheid.
Op de meeste terreinen zien we (bescheiden) vormen van sociale stijging, al blijven de Antillianen op het punt van inkomen en vermogen achter bij de restgroep. Sterker dan andere groepen schrijven Antillianen verbeteringen toe aan de vernieuwing. Ze zijn tevredener over hun woonbuurt en de reputatie van Hoogvliet. De keerzijde is dat de entree van Antillianen door gevestigde autochtonen soms wordt gezien als een statusdaling voor hun woonbuurt.

Beschouwing van de resultaten

3.1. Iedereen beter?

De resultaten van dit onderzoek kunnen op twee manieren worden gelezen. Zo kunnen sceptici hun gedachten bevestigd zien dat nogal wat inwoners van Hoogvliet niet of nauwelijks hun positie hebben weten te verbeteren. En het is waar: kwantitatief zijn de resultaten in termen van sociale mobiliteit (nog) niet meteen om over naar huis te schrijven. Ook blijkt het erg moeilijk om lijnen te trekken tussen sociale interventies en de effecten van deze projecten. Maar er is ook een tweede, veel interessantere en zeer plausibele 'lezing' van de resultaten van ons onderzoek mogelijk: de vernieuwingsoperatie in Hoogvliet slaagt er wel degelijk in om bepaalde groepen in beweging te brengen en richting te geven. De vernieuwing brengt een proces van zelfwaardering bij een deel van de betrokken bewoners op gang door een combinatie van een nieuw woning- en woonplaatsperspectief enerzijds en assertief sociaal beleid anderzijds. Dat leidt niet altijd meteen tot veel objectieve vooruitgang op indicatoren zoals opleiding, inkomen en werk, maar een aanzienlijk deel van de oorspronkelijke Hoogvlieters vindt wel – subjectief dus - dat het beter met hen gaat.

Dit 'beter' heeft ook te maken met de inschatting dat hun leefomgeving leefbaarder en veiliger is geworden. Zij benoemen dit als stijgingswinst, want een sociaal gedesorganiseerde wijk belemmert het maatschappelijk perspectief. Leefbaarheid en veiligheid zijn noodzakelijke voorwaarden voor sociale mobiliteit. Een goede reputatie van een gebied straalt ook op de bewoners af en draagt bij aan de investeringsbereidheid van nieuwe groepen bewoners en ondernemers. Het is overigens opvallend hoe weinig bewoners spontaan aan sociale stijging denken bij de vraag of het hen beter gaat. Mogelijk is dit gedeeltelijk ook een weerspiegeling van het beleid waarin in heel Nederland tot voor kort een exclusief accent lag op leefbaarheid en sociale cohesiebevordering als doelen van herstructurering.

Deels kan dit ook worden verklaard uit het feit dat tamelijk veel geënquêteerden – gelet op hun hoge leeftijd - niet veel objectieve sociale stijging meer te verwachten hebben. Dat zij toch menen dat het ook hen beter gaat, heeft onder andere te maken met hun ervaring dat een vernieuwd Hoogvliet ertoe heeft geleid dat ze er niet meer op worden aangekeken dat ze daar wonen en dat ze zich veilig(er) weten.

Er heerst een nieuw zelfbewustzijn. Waar voorheen sommige groepen de indruk wekten van fatalisme (zie o.a. Heeger & Van der Zon, 1988), zijn er nu weinig sporen meer van berusting. Mensen denken bijna zonder uitzondering dat presteren zin heeft en dat de samenleving open voor hen staat. Van een 'culture of underachievement' - waarbij mensen hun motivatie verliezen omdat 'er toch geen kansen zijn'- lijkt geen sprake (meer). Althans niet onder de volwassen bevolking. Professionals met wie gesproken is rapporteren soms nog wel 'passiviteit' onder scholieren: 'Je hebt een groep die redeneert, ik krijg geen kans, er zijn geen mogelijkheden, dus ik doe niks'.

Veel bewoners zijn enthousiast dat er aan de situatie in Hoogvliet iets wordt gedaan, zelfs als dit ingrijpende gevolgen heeft voor hun eigen leven omdat zij bijvoorbeeld wegens sloop moeten verhuizen. Ons onderzoek wijst uit dat dit ongevraagd beweging brengen in het leven van mensen een belangrijk punt is: fysieke mobiliteit (je moet verhuizen) en sociale mobiliteit kunnen met elkaar samenhangen. Niet voor niets springen uit ons empirisch onderzoek twee hoopvolle categorieën in het oog: doorstromers en Antillianen.
Hierbij valt wel op dat met name de doorstromers de verbeteringen primair toeschrijven aan de eigen prestaties en niet (direct) aan de stedelijke vernieuwing. Mogelijk speelt een rol dat door weinig bewoners een link wordt gelegd tussen de stedelijke vernieuwing en bijvoorbeeld het financieel gezonde winkelaanbod of het feit dat sportverenigingen op gemotiveerde vrijwilligers kunnen blijven draaien. Toch is het juist mede aan deze context te danken dat mensen zich hebben kunnen verbeteren. En in het omkeren van de negatieve spiraal die zich in Hoogvliet manifesteerde, heeft de stedelijke vernieuwing – de fysieke én de sociale programma's – een belangrijke rol gespeeld. Opvallend is dat veel Antillianen wél zeggen hun stijging te danken te hebben aan de stedelijke vernieuwing. Hier lijkt de gerichte inzet van middelen op delen van deze groep niet alleen vruchten af te werpen maar ook als zodanig door betrokkenen herkend te worden.

Maar het gaat niet alleen om het in beweging brengen van mensen. Een van de meest interessante resultaten van ons onderzoek is dat als mensen letterlijk in beweging worden gezet omdat hun huis wordt gesloopt, sommigen ook ontvankelijk(er) blijken voor meer veranderingen in hun leven. De verhuizing wordt ervaren als een 'Move to opportunity'. Sociale professionals die adequaat op deze houding weten in te spelen, zijn in dit stadium cruciaal (het gaat om het benutten van het momentum!). Het volstaat niet om een mooie 'kansenstructuur' (zie ook hierna) op te bouwen – het gaat erom dat de betrokken bewoners deze kansen ook zien, ook zelf ervaren. Professionals hebben als belangrijke taak bewoners op deze kansen te wijzen en hen er naartoe te leiden. Het gaat niet alleen om in beweging te brengen maar ook om richting geven: als mensen door de fysieke operatie in beweging zijn gezet, is het zaak hier ook een sociale wending aan te geven, zoals bij nogal wat doorstromers – met name Antillianen - succesvol is gebeurd.

Een andere belangrijke conclusie van het onderzoek is dat deze aanpak, met een zwaar accent op professionals die er hard aan trekken dat bewoners kansen benutten, effectiever is voor de bevordering van sociale mobiliteit dan het zetten van de beleidskaarten op de middenklasse die bewoners met weinig sociaal en economisch kapitaal omhoog moet 'werken'. Er blijkt tussen verschillende groepen, zelfs wanneer er gemengd wordt gewoond, weinig contact te zijn en dus is er ook weinig sprake van 'spiegeling' of 'rolmodelwerking'. Wij hebben in ons onderzoek weinig bevestiging gevonden van het in beleidskringen populaire idee dat door de nabijheid van meer succesvolle groepen voor 'de onderkant' nieuwe horizonten worden geopend.

Aangezien in Hoogvliet de middenklasse tot nu toe vooral bestaat uit stijgers in de eigen wijk, moeten we overigens oppassen met generaliseren van deze conclusie. De stijgers in de eigen wijk lijken immers in veel opzichten – behalve in hun sociaal-economische

stijging- op de niet-stijgers. De vraag is of zij wel de middenklasse vormen waar veel voorbeeldwerking vanuit gaat. Mensen aan de onderkant lijken zich niet op te trekken aan bewoners die relatief weinig van hen verschillen en pas recent een andere sociale status hebben bereikt. Of er wel een middenklasse-effect optreedt wanneer er echt 'andere' buren komen in Hoogvliet - bewoners van buiten die in sociaal, cultureel en economisch kapitaal sterk verschillen van de huidige bewoners - kunnen we op grond van dit onderzoek niet zeggen.

Ander onderzoek dat binnenkort wordt afgerond (Veldboer et al., 2007) lijkt uit te wijzen dat een dergelijke 'buitenroute' inderdaad meer perspectief op voorbeeldwerking biedt dan de 'binnenroute'. Ook dit buitenroute-effect treedt overigens niet spontaan op: hier vervullen professionals die de juiste condities voor uitwisseling en overdracht organiseren al evenzeer een doorslaggevende rol.

Voor alle duidelijkheid: uit het relatief geringe belang van doorstromers als wegwijzer voor anderen mag niet de conclusie worden getrokken dat de 'eigen', gebleven middenklasse sociaal onbelangrijk is voor Hoogvliet. Door te blijven geven zij een signaal van vertrouwen in de buurt af. Bovendien zijn zij vaak de drijvende kracht binnen het lokale verenigingsleven. Zoals verwoord door een professional: 'Het is vaak de middenklasse die veel van het vrijwilligerswerk doet'. Zonder dit kader zouden, zoals gezegd, veel voorzieningen onder druk komen te staan, voorzieningen waar ook veel Hoogvlieters met een smalle beurs gebruik van maken. Indirect profiteren ze zo toch van deze middenklasse. En het is goed mogelijk dat strak georganiseerde sociale projecten waarin succesvolle leden van de eigen groep als rolmodel functioneren (mentoring) ook profijtelijk kunnen zijn. In dit onderzoek zijn dergelijke projecten niet expliciet getoetst.

Lang niet iedereen wordt in beweging gebracht en van de 'gemobiliseerden' weet niet iedereen de juiste richting vast te houden. Persoonlijke factoren zoals de leeftijd, het opleidingsniveau, de verblijfsduur in Nederland, maken dat nog veel Hoogvlieters rond het minimum leven en niet of nauwelijks (mogelijkheden voor) sociale stijging (laten) zien. Zeker ook voor ouderen (sterk vertegenwoordigd in ons onderzoek) is sociale stijging maar een beperkt relevant issue. Alleen de eigen woonsituatie en de buurt tellen feitelijk in hun eigen beleving als graadmeter voor hun sociale positie.

Een goede kansenstructuur en stevige professionals die bewoners op die kansen wijzen, blijken echter voor een niet onbelangrijke groep wel het verschil te kunnen maken: zij zorgen ervoor dat Hoogvliet als springplank functioneert.
Waaruit bestaat een goede 'kansenstructuur' en wat zou hierin nog moeten verbeteren in Hoogvliet? En wat zouden professionals nog beter kunnen doen? In de volgende paragraaf geven we op enkele hoofdlijnen een grove schets van de lokale kansenstructuur.[11] We doen dat niet heel gedetailleerd. Deels omdat het niet per se onze expertise is, maar vooral omdat het ons primair gaat om de vraag hoe bewoners de kansenstructuur beter kunnen gaan onderkennen en benutten.

11 *De schets van de kansenstructuur bouwt voort op enkele terreinverkenningen die we in het begin van het onderzoek hebben uitgevoerd. Tevens zijn hierin inzichten van lokale professionals verwerkt.*

3.2. De aard van de lokale kansenstructuur

Hoogvliet ligt in de Zuidvleugel van de Randstad en is sterk verweven met de economie van de regio Rotterdam. Veel van de kansenstructuur van Hoogvliet wordt bepaald op dit schaalniveau, maar deels zijn er ook directe 'eigen' factoren in het spel.

Rotterdam is het centrum van verschillende economische activiteiten. Veel instellingen voor zakelijke dienstverlening, onderwijs en kennisproductie vestigen zich in de stad. De stad is ook een pleisterplaats voor hoogwaardige gezondheidszorg. Vermaak, consumptie en cultuur zijn andere belangrijke 'city-industrieën'. Dat geldt ook voor de aanwezigheid van hoofdkantoren van ondernemingen en, in iets mindere mate, voor overheidsbureaucratieën. Het belang van de traditionele industrie neemt voor Rotterdam duidelijk af. Er is steeds minder werkgelegenheid te vinden in fabrieken.

Hoogvliet in de regionale economie

Bijna alle voormalige industriesteden zijn op zoek naar nieuwe pijlers voor hun economie. Rotterdam maakt zich op om de omslag van een havenstad naar een 'evenementenstad' te maken. De stad hoopt door creatieve beroepsgroepen aan te trekken bijkomende werkgelegenheid te creëren. Dat de havenindustrie veel minder werkgelegenheid oplevert dan voorheen door vergaande automatiseringsprocessen is duidelijk (Burgers & Van der Waal, 2006).

Of de creatieve economie ook gunstig uitpakt voor de relatief laag opgeleide bevolking van voormalige industriesteden – en voor veel facilitaire, zakelijke en consumptieve dienstverlening zorgt - is niet zeker. De behoefte aan dienstverlenend personeel zal ongetwijfeld toenemen (nu al is de detailhandel een van de hardste groeiers in Nederland), maar de vraag is wie daarin zal voorzien. Een verschuiving naar dienstenactiviteiten brengt immers ook nieuwe eisen aan werknemers met zich mee zoals representativiteit, sociale vaardigheden en kennis van de 'dominante' cultuur. Die slag is voor lager opgeleiden soms moeilijk te maken. Zij missen scholing, vaardigheden (soft skills) en ervaring en soms motivatie om dergelijke vacatures op te vullen. Er gaan mede om die reden ook stemmen op dat een stad als Rotterdam niet zonder een 'maakindustrie' kan en zich veel meer moet richten op (ambachtelijke) productie voor kleinere niches. Zo zou de kloof tussen 'arbeidersstad' en cultuurstad kunnen worden gedicht (zie www.rotterdamvakmanstad.nl). De 'maakindustrie' zou ontsnappingskansen kunnen bieden aan diegenen die vastzitten in de onderkant van de diensteneconomie, de circuits van informeel werk, schoonmaakwerk e.d.

Een tweede vraag is of wat goed is voor het centrumgebied, ook goed is voor de rand van de stad. De ontwikkeling naar een kennis- en vermaakseconomie met hoogwaardige dienstverlening wordt in Rotterdam 'nauwelijks gerelateerd aan de transformatie van de naoorlogse woonwijken', zo wordt bezorgd vastgesteld door Lofvers en Nio (2006). De ervaring van Manchester - een industriestad die zichzelf hip en gewild wist te maken - wijst uit dat niet te hard mag worden gerekend op een trickle down-effect van het centrum naar de rand. De veronderstelling was dat de armlastige bevolking, woonachtig in de grote ring tussen centrum en welvarende suburbs, zou meegroeien en werk zou vinden in de

diensteneconomie en zo zou 'delen in het succes'. Die hoop bleek grotendeels ijdel. Indicatoren zoals de levensverwachting, het alcoholgebruik, de werkloosheid en de armoede 'tell a depressingly consistent story' (Peck & Ward, 2002).

Het voorbeeld van Manchester maakt duidelijk dat randgebieden niet volledig op de centrumeconomie kunnen bouwen. Gelukkig heeft Hoogvliet ook een eigen positie in het stedelijke veld. Opvallend is met name de economische aantrekkingskracht van de verkeersinfrastructuur en de gunstige ligging van industriegebied De Gadering. Dit snelwegknooppunt lijkt nog verder te groeien. Ook de OV-knooppunten bieden duidelijk kansen.

Wijkeconomie

De wens van de deelgemeente Hoogvliet is een Hoogvliet specifieke wijkeconomie die rekening houdt met de kenmerken en potenties van de bevolking. In Hoogvliet Halverwege wordt aangegeven dat hierbij niet zozeer het economische rendement als wel sociale doelstellingen en bevordering van de 'bedrijvigheid' centraal staan. Wij willen hierbij de kanttekening plaatsen dat, hoewel de mogelijkheden van een lokale 'wijk'-economie voor de werkgelegenheid inderdaad niet moeten worden overschat, het toch van belang is deze ook in het licht van sociale mobiliteit te bezien en niet alleen ter bevordering van leefbaarheid, functiemenging en drukte op straat.

Wijkeconomie betreft in de regel directe en indirecte investeringen in het ondernemerschap, zoals winkelgebiedenbeleid, steun aan startende ondernemers, versterking van de economische netwerken en ruimte scheppen voor ondernemerschap (Ter Beek & Kroon, 2005). In de discussie wordt dat laatste aspect vaak toegespitst op deregulering en kansenzones. Al sinds de jaren tachtig zijn er in buiten- en binnenland experimenten om in achterstandgebieden vrijhavens voor ondernemerschap te creëren. Het gaat om het verminderen en stroomlijnen van bestuurlijke bemoeienis en met name om het creëren van regelluwe zones, het financieel vrijstellen, 'ontplannen' en reserveren van ruimte voor bedrijvigheid. Dit kan zeker leiden tot verhoogde economische activiteit, al gaat het vaak vooral om verplaatsing en minder om uitbreiding (zie o.a. Kloosterman, Van der Leun en Rath, 1997).

Hoogvliet is niet aangewezen als kansenzone, maar heeft voor het overige wel de wijkeconomie tot beleid gemaakt. Daarbij is, zoals gezegd, vooral gekeken naar wat ondernemers willen. Als ingezoomd wordt op de potenties en ambities van de bevolking, komen jongeren in beeld. In gesprekken met professionals werd erop gewezen dat jongeren in het beroepsonderwijs vooral kiezen voor consumptieve en dienstverlenende beroepen. Het werd betreurd dat tegenwoordig nog maar weinig jongeren met 'de handen' willen werken, terwijl er wel vacatures zijn in de technische beroepen en Hoogvliet in het verleden bekend stond om zijn geschoolde arbeiders. Dat lijkt inderdaad een gemiste kans.

Het zou echter ook een gemiste kans zijn de voorkeur van de jongeren te negeren. De toekomst die zij zien is reëel (immers ook in de consumptieve en dienstverlenende beroepen is veel groei te verwachten). Tegelijkertijd is er in geheel Rotterdam sprake van een tekort aan stageplekken, juist in deze consumptieve richting. Hier zou Hoogvliet op in kunnen spelen. Door jongeren bijvoorbeeld zelf een outlet voor mode en andere jongeren-

accessoires te laten opzetten en beheren zouden leer-werktrajecten kunnen worden opgezet, alsmede lessen in ondernemerschap.

Een andere vorm van aansluiten bij de lokale omstandigheden is inzetten op meer toeleiding naar werk in de (ouderen) zorg. Hoogvliet vergrijst immers en er zijn veel vacatures in de zorg. Hierbij is het wel van belang dat de invoering van de WMO de aantrekkelijkheid van het werken in de zorg niet vermindert door bezuiniging op personeelskosten. Hoogvliet zou juist sociale en zorgprofessionals een goede positie kunnen bieden.

Als gezegd, gaat het erom dat mensen de kansen gaan zien, er met hun neus op gedrukt worden. Dat zal niet altijd voor alle groepen in gelijke mate nodig zijn. Senioren die uit het arbeidsproces zijn, hoeven individueel niet meer in beweging worden gebracht (voor hen volstaat dat de buurt stijgt). Omgekeerd is het moeilijk de groep die dat het hardst nodig heeft – die het gevoel heeft afgeschreven te zijn - echt succesvol in beweging te brengen en richting mee te geven.

Sociaal beleid als aspect van de kansenstructuur

Hoogvliet heeft een naam hoog te houden als het gaat om rehabilitatieprojecten zoals Opboxen, de Ok-bank, Lus di Trafiko, Heel de Buurt en dergelijke.

Wat deze projecten delen is dat sport, vrijwilligerswerk of ouderparticipatie als middel worden gezien voor rehabilitatie, voor het ontdekken en onderhouden van de eigen talenten en sociale vaardigheden. Lukt dat – en zijn op het gebied van gezondheid en bijvoorbeeld schulden geen problemen - dan kunnen mensen de stap zetten naar beroepsgerichte scholing en naar arbeid. Een subjectieve verbetering gaat in deze optiek dus vooraf aan de objectieve. De methode is soms vraaggericht, soms ook meer afgedwongen (assertief beleid).

Soms leidt rehabilitatie inderdaad tot reïntegratie op de arbeidsmarkt. Zoals de enquête en de interviews, conform het landelijke beeld, laten zien, vormt blijvende reïntegratie c.q. doorstroming vervolgens echter vaak een probleem. Een deel van de verklaring hiervoor zijn de wisselingen in beleid rond participatie- en ID-banen. Daarnaast geldt dat ook in betere tijden de regionale arbeidsmarkt (nog) onderscheid maakt in het arbeidsaanbod. Een leeftijd boven de veertig, gevoegd bij een laag opleidingsniveau en weinig ‘gepaste’ werkervaring, spreken vaak in het nadeel. Wie op de bodem van de arbeidsmarkt zit, komt moeilijk, of als laatste, aan de bak en dat leidt tot teleurstellingen. Mogelijk speelt ook mee dat voor werkgevers rehabilitatie- en reïntegratieprojecten soms teveel blijven hangen in het ‘buurtcircuit’ (zie Pinkster, 2007). In die aanpak sneeuwen individuele doelen van emancipatie vaak onder bij collectieve doelen zoals ‘leefbaarheid’, ‘cohesiebevordering’, en dergelijke. Dit type sociale participatie (hoe nuttig ook voor de leefbaarheid) leidt niet als vanzelfsprekend tot economische participatie. Participatiebanen die sterker inzetten op individuele ontwikkeling, onder andere doordat mensen niet alleen naar de wijk omzien maar ook naar de ruimere buitenwereld uitkijken, kunnen mogelijk in deze leemte voorzien.

De woningmarkt als element van de kansenstructuur

Vroeger bouwde Hoogvliet voor Shell-medewerkers. Bij de inrichting van de huizen werd zelfs rekening gehouden met nachtdiensten. Tegenwoordig bouwt men naar eigen zeggen minder specifiek voor een bepaalde economische groep. Het nieuwe aanbod is vooral in de categorie middenduur (tot 220.000 voor een koopwoning, tot 900 euro voor een huurwoning). Voor de middengroepen wordt, zoals beschreven, ook gebouwd vanuit de gedachte dat ze lagere klassen kunnen 'opwerken'.

In Hoogvliet Halverwege komt aan de orde of wel de juiste woningen voor de juiste mensen worden gebouwd. Niet alleen droogt de doelgroep van doorstromers langzaam op, ook acht men de tijd rijp voor nieuwe doelgroepen. In het licht van onze bevindingen kan daarbij de vraag worden gesteld of de categorie doorstromers voldoende 'kansen' oplevert voor minder bemiddelde Hoogvlieters. Als hulpbron kunnen of willen zij niet altijd evenveel betekenen. Bekend is dat veel van de 'stijgers' druk zijn met hun eigen carrière en gezinsleven, en bovendien hun nieuw verworven status ook niet altijd meteen willen delen met de groep die ze zijn ontstegen (zie voor een recente illustratie Uyterlinde e.a., 2007). Groepen met meer sociaal en cultureel kapitaal zijn mogelijk een interessante hulpbron. 'Hulp van buiten' past niet vanzelfsprekend in de Hoogvlietse vernieuwingstradities, maar werving op het Hoogvliet-profiel (vastberaden en rechtdoorzee, maar ook rustig en groen) zal het contact tussen ingezetenen en nieuwkomers waarschijnlijk vergemakkelijken. Het contact zal ook vorm moeten krijgen via slimme vormen van door professionals gedragen ontmoetingsbeleid. Zodat aan beide zijden de neiging tot distinctiegedrag kan worden overwonnen (denk aan mentoraten, koffiemiddagen op school voor ouders en dergelijke).

Onderwijs als element van de kansenstructuur

Om nieuwe groepen te werven is het vanzelfsprekend van belang dat locatie-eisen zoals leefbaarheid, groenvoorzieningen, bereikbaarheid van werk, kwaliteit van onderwijs & centrumvoorzieningen, en ook de symbolische uitstraling van Hoogvliet, in acht worden genomen. Goed onderwijs is hierbij een kerneis voor veel gezinnen. Voor nieuwe bewoners, maar ook voor de zittende bevolking. Ook uit dit onderzoek spreekt het belang dat ouders eraan hechten dat hun kind het beter zal krijgen dan zijzelf (intergenerationele mobiliteit).

Het 'onderwijsbeeld' van Hoogvliet is nu nog gespleten. Enerzijds wordt Hoogvliet geroemd om zijn dorpsheid die een veilige omgeving aan kinderen biedt, anderzijds zijn er stadse problemen op sommige basisscholen (zoals in Oudeland) en met name in het middelbaar onderwijs. Zoals bekend is het middelbaar onderwijs al enige tijd een zorgenkind. Veel ouders verkiezen scholen in Spijkenisse (over de brug) en Schiedam boven het Hoogvlietse aanbod. De lage scores op een lijst van indicatoren van de onderwijsinspectie (jaarlijks gebundeld door het dagblad Trouw) zijn daar mede debet aan. Feitelijke verbeteringen zijn wel ingezet maar dat laat onverlet dat men nog niet in alle gevallen uit de gevarenzone is. Het slechte imago blijft de scholen achtervolgen. Reikhalzend wordt uitgekeken naar de Campus.

Scholen zijn relatief autonoom in hun opereren, maar hun doen en laten hebben wel veel impact op de omgeving. Een internationale trend is bijvoorbeeld dat ouders scholen kritischer volgen en hun kinderen liever niet naar slecht aangeschreven scholen sturen. Tot op zekere hoogte stuurt de schoolwens ook de woonwens (ouders verhuizen naar die gebieden waar de goede scholen staan). De kwaliteit van de school kan worden uitgedrukt in termen van beleid en bestuur, professionaliteit en organisatie. Maar misschien nog wel meer met indicatoren als compositie en verwachtingen. Bekend is dat er in de klas wel degelijk sprake kan zijn van een middenklasse-effect. Zwakke leerlingen kunnen zich optrekken aan betere (zie ook Paulle, 2007). Verder is bekend dat lage verwachtingen van onderwijsgevenden leiden tot lagere resultaten van pupillen. Als leerlingen niet worden gestimuleerd, zien zij ook niet hun kansen. In termen van een onderwijsdeskundige: goede scholen hebben een 'opbrengstgerichte cultuur' (Vernooy, 2001).

3.3. Tot slot

De verdere ontwikkeling van de kansenstructuur – gekoppeld aan volgende fasen van de herstructurering- is van eminent belang. Zij zorgt ervoor dat mensen mogelijkheden krijgen om in Hoogvliet sociale mobiliteit te realiseren. Maar zoals ons onderzoek uitwijst is dat weliswaar noodzakelijk maar niet voldoende om sociale stijging ook echt te bewerkstelligen. Een adequate kansenstructuur moet ook adequaat worden benut – mensen met weinig sociaal, cultureel of economisch kapitaal hebben vaak weinig zicht op de reëel bestaande mogelijkheden om verbetering in hun leven aan te brengen. Professionals kunnen en moeten helpen bij de herkenning van deze kansen door mensen aan de onderkant. Dat hoeft niet heel voorzichtig te gebeuren: assertief sociaal beleid – waar Hoogvliet een traditie in heeft - is gerechtvaardigd als het een bepaalde categorie bewoners nieuwe kansen biedt (en daarmee ook heel Hoogvliet verder helpt op de weg omhoog). Paternalistische interventies zijn zelfs hard nodig wanneer betrokken bewoners kansen 'missen' omdat ze opgesloten zitten in een 'kleine' wereld. Herstructurering helpt potentiële doorstromers op de woningmarkt vooruit en helpt soms bij het ontdekken van verdere kansen omdat mensen die fysiek in beweging zijn gezet – door sloop van de bestaande woningen - ook meer ambities krijgen om sociaal te stijgen. Maar dat gebeurt lang niet altijd op eigen kracht; stenen stapelen alleen is niet voldoende. Bovendien ontbreken in de kansenstructuur soms die elementen, die treden, die bewoners nodig hebben voor sociale stijging. Vervolmaking van de kansenstructuur van Hoogvliet blijft dan ook een opgave voor de komende jaren – evenals de inzet van professionals gericht op maximale ondersteuning van bewoners om de kansen die er zijn ook te pakken. Dat vraagt niet alleen om organisatie (Provoost e.a., 2007) maar ook om vasthoudendheid.

Literatuur

Aedes (2007). Kansen voor bewoners. Compact nr. 32.

Beek, ter H. & P. Kroon (2005). Economische kansenzones nieuw west. Regioplan, publicatienummer 1536. Amsterdam.

Berg, M.van den (2007). 'Dat is bij jullie toch ook zo?' Gender, etniciteit en klasse in het sociaal kapitaal van Marokkaanse vrouwen. Amsterdam: Aksant.

Bertram, A. (2006). Stedelijke vernieuwing, wat maakt het verschil? In E. Agricola & G. Helleman (red.) Tien jaar stedelijke vernieuwing. In vijftig teksten en projecten. Rotterdam: Nai-uitgevers.

Burgers, J. & G. Engbersen (2004). De emancipatieve stad. Een onderzoeksagenda met betrekking tot de sociale liftfunctie van de grote steden. Den Haag: Nicis.

Burgers J. & J. Van der Waal (2006). Hoe werken Amsterdam en Rotterdam? Kansen op grootstedelijke arbeidsmarkten voor lager opgeleiden en minderheden. Paper voor het verkiezingsdebat Amsterdam-Rotterdam, 23 februari 2006.

Deelgemeente Hoogvliet (1999). 'Hoogvliet, eigenzinnige stad'. Investeringsplan voor strategische wijkaanpak.

Deelgemeente Hoogvliet (2004). 'De herstructurering heeft een verhaal'.

Deelgemeente Hoogvliet (2006). Hoogvliet halverwege. Resultaten kick off in de Kuip.

Dekker P. & J. de Hart (red.) (2005). De goede burger. Den Haag: SCP.

Heeger H. & F. Van der Zon (1998). Nieuw Engeland Hoogvliet. Perspectieven voor een naoorlogs woongebied in Rijnmond. Volkshuisvesting in theorie en praktijk. Delft: Delftse Universitaire Pers.

Kleinhans, R.J. (2005) Sociale implicaties van herstructurering en herhuisvesting. Proefschrift. TU Delft.

Kleinhans R., L. Veldboer & J.W. Duyvendak (2000). Integratie door differentiatie? Een onderzoek naar de sociale effecten van gemengd bouwen. Den Haag: Ministerie van Vrom.

Kloosterman R., J. van der Leun & J. Rath (1997). De valse verlokkingen van de kansenzone. Economisch Statische Berichten, 82/4098, pp. 233-234.

Laan Bouma-Doff, W. van der (2005). De buurt als belemmering? Assen: Van Gorcum.

Lofvers W. & I. Nio (2006). Transformatieperspectieven voor naoorlogse wijken in Rotterdam. Rotterdam: Kei kenniscentrum stedelijke vernieuwing.

NIZW (2001). De Kansen van herstructurering. Conferentieverslag Heel de Buurt.

NRC Handelsblad (26-7-2006). Hoogvliet verandert van getto in succes.

Paulle, B. (2007). Van kleur naar klasse: desegregatie in het onderwijs. In: L. Veldboer, J.W. Duyvendak en C. Bouw. De Mixfactor. Integratie en segregatie in Nederland. Amsterdam: Boom.

Peck J. & K. Ward (red.) (2002). City of Revolution. Restructuring Manchester. Manchester: Manchester University Press.

Pinkster, F. (2007). Je bent wie je kent? Buurtgebonden sociale contacten, socialisering en sociale mobiliteit in een Haagse achterstandswijk. In R. van Kempen & S. Musterd. De stadsbuurt: ontwikkeling en betekenis. Assen: Van Gorcum.

Platvoet L. & M. van Poelgeest (2005). Amsterdam als emancipatie-machine. Bussum: Thoth uitgeverij.

Provoost, M. F. Rottenberg & W. Vanstiphout (De Volkskrant 25-5-2007). WiMBY! verbouwt Hoogvliet met acupunctuur tot prachtwijk.

Uitermark J. & J.W. Duyvendak (2007). Gemengde ervaringen van actieve bewoners in Rotterdam. In: L. Veldboer, J.W. Duyvendak en C. Bouw. De Mixfactor. Integratie en segregatie in Nederland. Amsterdam: Boom.

Uitermark, J., J. W. Duyvendak & R. Kleinhans (2007). Gentrification as a governmental strategy: social control and social cohesion in Hoogvliet, Rotterdam. Environment and Planning A, 39: 125-141.

Uyterlinde, M., S. van Arum, R. Engbersen, V. Lub, K. Schaake & J. Burgers (2007). Kiezen voor de stad. Kwalitatief onderzoek naar vestigingsmotieven van de allochtone middenklasse. Utrecht/ Rotterdam: Movisie.

Veldboer, L. (2006). Op zoek naar de voorbeeldige middenklasse. Sociologie, (2) 3: 288-301.

Veldboer, L., M. Uyterlinde, J.W. Duyvendak, R. Engbersen & V. Lub (2007). Steunen op het midden? Op zoek naar gangmakers voor achterblijvers. Den Haag: NICIS (te verschijnen)

Vernooy, K. (2001). Het verbeteren van basisscholen met slechte leerlingresultaten. Een verkenning van de problematiek en de verbeteringsmogelijkheden. CPS. Amersfoort.

VROM, (1997). Nota Stedelijke Vernieuwing. Den Haag. Ministerie VROM.

VROM, (2004). De kracht van de stad. Praktijkboek stedelijke herstructurering 2004-2005. Den Haag: Ministerie VROM.

VROM-Raad (2006). Stad en Stijging: sociale stijging als leidraad voor stedelijke vernieuwing. Advies 054. Den Haag: VROM-Raad.

Wendrich, E. & P. van Wensveen (2006). Imago Hoogvliet; derde meting. Enquête onder inwoners van Hoogvliet, Rotterdam, stadsregio en ondernemers. Bureau Onderzoek op maat.

Wilson, W. J. (1987). The truly disadvantaged. The inner city, the underclass, and public policy. Chicago: University of Chicago Press.

Woonbron (Woonbron Maasoevers), 1998. Hoogvliet aan zet. Pijnacker.

www.rotterdamvakmanstad.nl

Bijlage A Analyse van de survey

Auteurs:
Reinout Kleinhans & Annemarie Ruijsbroek,
Onderzoeksinstituut OTB, TU Delft.

M.m.v. Vincent Breuking (Woonbron) en Sander Colnot (Vestia),
t.b.v. de bestandskoppeling

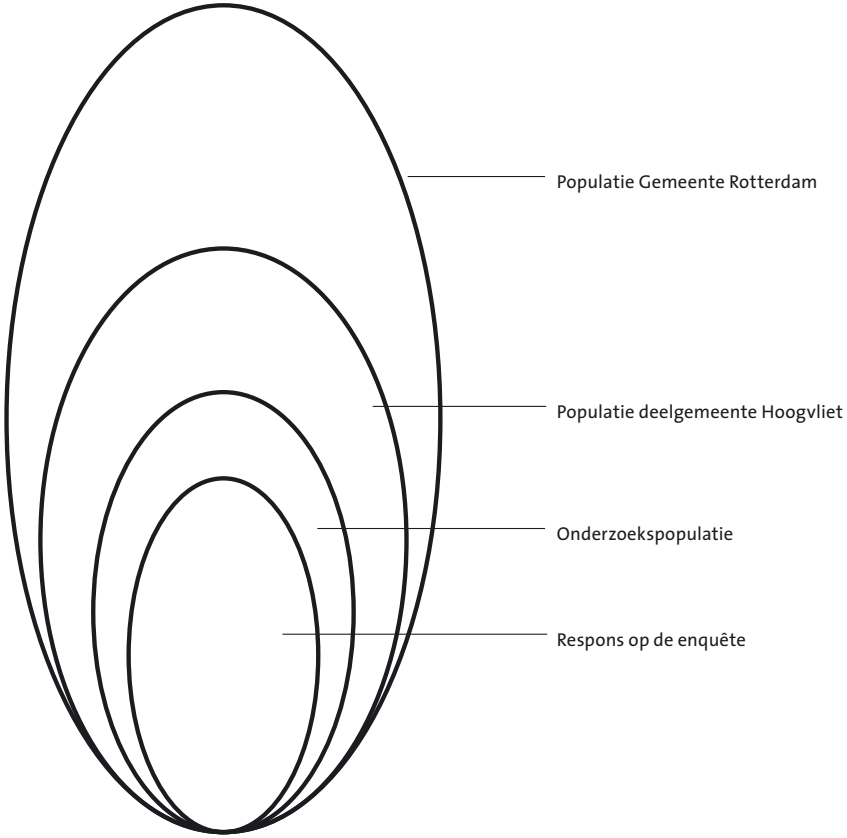
Populatie Gemeente Rotterdam
Populatie deelgemeente Hoogvliet
Onderzoekspopulatie
Respons op de enquête

Verantwoording van het onderzoek (fase 2)

Dit rapport doet beknopt verslag van de tweede fase van het onderzoek "Herstructurering en sociale stijging in Hoogvliet", namelijk de survey.

Inleiding

De survey die in het kader van het onderzoek in Hoogvliet is gehouden, levert een schat aan informatie op. Aangezien de survey bij een specifiek deel van de Hoogvlietse bevolking is afgenomen, is het van belang om helder te expliciteren wat de representativiteit van de respons en dus de reikwijdte van de resultaten is. In dit hoofdstuk gaan we dieper op deze zaken in.

Het belangrijkste probleem is dat de respons niet direct vergeleken kan worden met de totale bevolking van Hoogvliet, juist omdat de onderzoekspopulatie een specifiek deel van de totale Hoogvlietse bevolking betreft. De respons is weer een 'uitsnede' uit de onderzoekspopulatie. Er is dus sprake van verschillende deelverzamelingen, wat in de onderstaande figuur tot uitdrukking is gebracht.

Samenstelling van de onderzoekspopulatie

In het onderzoek staan alle bewoners centraal die op 1 januari 1999 een sociale huurwoning bewoonden van Vestia of Woonbron en in december 2006 nog steeds in die woning woonden of verhuisd zijn naar een andere woning binnen Hoogvliet.

Deze onderzoekspopulatie is via een koppeling van de verhuurbestanden van Vestia en Woonbron samengesteld. Alle overleden personen en mensen die vertrokken zijn uit Hoogvliet of naar een instelling, zijn van de onderzoekspopulatie afgetrokken. Bij de huurkopers en een deel van de doorstromers was een check bij de Gemeentelijke Basisadministratie nodig om met zekerheid vast te stellen of mensen (nog) woonachtig waren op een bepaald adres of zijn vertrokken, respectievelijk overleden (zie bijlage B van het surveyrapport voor een uitgebreidere beschrijving van de bestandskoppeling van de corporaties).

Deze exercitie resulteerde in een totale onderzoekspopulatie van 6.874 huishoudens. Zij zijn door hun huidige of vorige woningcorporatie schriftelijk benaderd om mee te doen aan de survey. De brief en de schriftelijke vragenlijst gingen vergezeld van een portvrije antwoordenvelop waarmee de respondenten de ingevulde enquête terug konden sturen. In totaal hebben 1.684 respondenten dat binnen drie weken na de sluitingsdatum van de inzendingstermijn gedaan. De respons is dus 25 procent.

De onderzoekspopulatie vergeleken met de totale bevolking in Hoogvliet

Zoals hiervoor is opgemerkt, staat een specifieke groep bewoners centraal in het onderzoek, namelijk alle bewoners die op 1 januari 1999 een sociale huurwoning bewoonden van Vestia of Woonbron en in december 2006 nog steeds in die woning woonden of verhuisd zijn in Hoogvliet.

Met andere woorden, de onderzoekspopulatie is bepaald geen representatieve steekproef van de totale Hoogvlietse bevolking. Twee voor dit onderzoek relevante statistieken maken dat heel duidelijk. Ten eerste leeftijd.

In de totale Hoogvlietse bevolking is 18,2 procent van de inwoners 65 jaar of ouder (Rotterdam: 14,5 procent). Een directe vergelijking met de onderzoekspopulatie was helaas niet goed mogelijk, omdat bij heel veel bewoners in de onderzoekspopulatie de geboortedatum ontbreekt.

Deze missende gegevens zijn bij de check door de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) niet aangevuld. Voor de mensen van wie de geboortedatum wel bekend is, geldt dat ruim 30 procent tot de 65-plussers behoort.

Ten tweede woonduur.[1] Op 1 januari 2006 waren er 14.912 bewoonde adressen (hoofdbewoners) in Hoogvliet. Van de hoofdbewoners woonden er 6.389 reeds tien jaar of meer op hetzelfde adres (bron: http://rotterdam.buurtmonitor.nl). Zij kunnen, conform de afbakening van de onderzoekspopulatie, tot de blijvers gerekend worden, ook al weten we bij hen de verdeling tussen huurders en kopers niet. Van de totale Hoogvlietse bevolking bestaat dus globaal 43 procent blijvers. Dat is aanzienlijk minder dan in de onderzoekspopulatie, waarin het aandeel van de blijvers bijna 64 procent is, terwijl dit alleen de huurders betreft. De blijvers die al voor 1 januari 1999 in een koopwoning woonden en sindsdien niet verhuisd zijn, maken géén deel uit van de onderzoekspopulatie.

Samengevat: met inachtneming van de beperkte mogelijkheden tot vergelijking constateren we dat in de onderzoekspopulatie ouderen, respectievelijk bewoners met een woonduur van meer dan tien jaar oververtegenwoordigd zijn in vergelijking tot de totale Hoogvlietse bevolking.

De respons vergeleken met de onderzoekspopulatie

De volgende stap is de beoordeling van de mate waarin de respons op de enquête overeenkomt met de onderzoekspopulatie. Ook hier wreekt zich het probleem dat we van de onderzoekspopulatie slechts twee kenmerken (leeftijd, bewonerscategorie) beschikbaar hebben waarmee de respons vergeleken kan worden.

Eerder constateerden we dat bij heel veel bewoners in de onderzoekspopulatie de geboortedatum ontbreekt. Voor de mensen van wie de geboortedatum wel bekend is, geldt dat ruim 30 procent tot de 65-plussers behoort. In de respons is het aantal 65-plussers 50 procent, dus veel hoger dan in de onderzoekspopulatie.

De vergelijking naar bewonerscategorie is afgebeeld in de onderstaande tabel.

Tabel ***De respons versus de onderzoekspopulatie, op bewonerscategorie.***

Categorie	Onderzoekspopulatie (N=6.874)		Respons (n=1.684)	
	n	%	n	%
Blijvers in de sociale huursector	4.367	63,5	1.169	69,4
Huurkopers*	183	2,7	89	5,3
Doorstromers binnen Hoogvliet	2.324	33,8	383	22,7
Onbekend	0	0,0	43	2,6
Totaal	6.874	100,0	1.684	100,0

* bewoners die als zittende huurder hun huurwoning gekocht hebben van Vestia of Woonbron.

1 *Helaas loopt de categorie-indeling van woonduur in de gemeentelijke bestanden niet helemaal synchroon met de indeling in de enquête. Maar we kunnen wel een indicatie geven.*

Bij lezing van de tabel vallen drie zaken op:

1. Het aandeel blijvers in de sociale huur is iets ***over***vertegenwoordigd.
2. Het aandeel zittende huurders dat de huidige woning gekocht heeft, is in de respons iets ***over***vertegenwoordigd.
3. Het aandeel doorstromers (naar huur of koop) in Hoogvliet is in de respons ***onder***vertegenwoordigd.

Representativiteit

Gelet op de specifieke samenstelling van de onderzoekspopulatie beperkt het vraagstuk van de representativiteit zich tot de vergelijking tussen de respons en de onderzoekspopulatie. Immers, de respons is vanwege het selectieve karakter per definitie ***niet*** representatief voor de totale Hoogvlietse bevolking, maar dat is ook nooit een doelstelling van het onderzoek geweest.

In hoeverre is de respons een goede afspiegeling van de onderzoekspopulatie? De sterke oververtegenwoordiging van ouderen in de respons is een minpunt. Sociale stijging doet zich, met uitzondering van de woonsituatie, niet of nauwelijks meer voor bij mensen van 65 jaar en ouder. Bij de doorstromers zorgt de ondervertegenwoordiging ook voor vertekening, aangezien op voorhand verwacht mag worden dat de kans op sociale stijging op meerdere fronten bij de doorstromers groter is dan bij de blijvers in de sociale huursector.

Al met al laat de representativiteit van de respons te wensen over. Dat wil echter niet zeggen dat de resultaten niet goed bruikbaar zijn. Zo laat de respons goed zien in hoeverre bepaalde vormen van sociale stijging zich hebben voorgedaan onder een flink aantal inwoners van Hoogvliet, namelijk 1.684 respondenten. Door dit aanzienlijke aantal geeft de respons meer dan alleen een indicatie voor sociale stijging. Gelet op de aard van de vertekening is het zelfs mogelijk om te veronderstellen dat de sociale stijging van oorspronkelijke Hoogvlieters wel eens omvangrijker zou kunnen zijn dan de surveyresultaten doen vermoeden, omdat de gestegen bewoners verhoudingsgewijs minder vaak de vragenlijst ingevuld hebben dan de niet-gestegen bewoners. Deze veronderstelling kan helaas niet getoetst worden. We moeten het dus doen met de respons als stevige indicatie van sociale stijging (of het uitblijven daarvan).

De reikwijdte van de resultaten

Een andere belangrijke kwestie is de zogenaamde temporele dimensie van de data. We benadrukken dat de enquête een momentopname in de tijd is. Hoewel er gebruik gemaakt is van retrospectieve vragen, is het met deze gegevens erg lastig om in de tijd de ontwikkeling van respondenten goed in kaart te brengen en oorzakelijke verbanden te leggen tussen verschillende vormen van sociale stijging en de bijbehorende 'triggers'. Wel wordt duidelijk welke factoren met elkaar samenhangen, bijvoorbeeld een verandering in de werksituatie die samenhangt (gepaard gaat) met een verandering in inkomen. In de interviews (fase 3) die volgden op de survey kon dit probleem omzeild worden, doordat we met interviewrespondenten ontwikkelingen in de tijd konden reconstrueren.

De werving van de kandidaten voor de diepte-interviews (fase 3)

De respondenten voor de diepte-interviews zijn geworven op basis van de ingevulde vragenlijsten van de survey. Aan het einde van de vragenlijst werd elke respondent gevraagd om de bereidheid aan te geven voor deelname aan een diepte-interview.

Indien men daartoe bereid was, kon de naam en een telefoonnummer ingevuld worden, en desgewenst ook een emailadres. Op deze wijze zijn de onderzoekers op correcte wijze omgegaan met de vereisten die voortvloeien uit de privacywetgeving alsmede de Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening van de Vereniging Samenwerkende Nederlandse Universiteiten (VSNU).
In totaal hebben 463 respondenten hun naam en contactgegevens ingevuld. Uit deze 'subcategorie' in de surveyrespons zijn deelnemers voor de interviews geworven.

Leeswijzer voor dit rapport

Het rapport analyseert niet zozeer de resultaten voor de totale respons, maar zoomt in op een aantal inhoudelijk relevante groepen in het totale onderzoek, namelijk doorstromers en kopers van huurwoningen (hoofdstuk 1), Antillianen (hoofdstuk 2) en (her)intreders, oftewel degenen die vanuit een positie als werkloze een baan gekregen hebben (hoofdstuk 3). Voorts komen de respondenten aan bod die bij de enquête-vraag over het profijt van herstructurering een bevestigend antwoord gegeven hebben (hoofdstuk 4). In hoofdstuk 5 gaan we in op de vraag welke factoren verband houden met verschillende vormen van sociale stijging ten aanzien van de woonsituatie, arbeid en inkomen, en opleiding en vaardigheden.

1 Doorstromers en kopers van huurwoningen

1.1. Inleiding

In dit hoofdstuk analyseren we twee groepen bewoners: de doorstromers die vanuit een bestaande huurwoning verhuisd zijn naar een (bestaande of nieuwe) huurwoning of naar een (bestaande of nieuwe) koopwoning, alsmede zittende huurders die indertijd hun huurwoning gekocht hebben van Woonbron of Vestia. Deze laatste groep noemen we gemakshalve de 'huurkopers'.

Beide groepen zetten we af tegen de blijvers, oftewel bewoners die sinds 1999 niet verhuisd zijn en nog altijd in dezelfde huurwoning wonen. Met andere woorden, de blijvers zijn hier altijd de referentiegroep. Achtereenvolgens behandelen we de persoonskenmerken, de woonsituatie, opleiding en gevolgde cursussen, de werksituatie, het inkomen, vrijwilligerswerk en voorzieningengebruik, en de mate waarin mensen zich zorgen maken over zaken. Het hoofdstuk sluit af met een concluderende paragraaf, waarin de sociale stijging van doorstromers en huurkopers geduid wordt.

Met uitzondering van de woonsituatie zijn respondenten van 73 en ouder uitgesloten van de analyses bij opleiding en cursussen, werk en inkomen. De reden hiervoor is de assumptie dat sociale stijging op het punt van werk, opleiding en inkomen geen relevant thema is voor bewoners die in 1999 al 65 jaar of ouder waren. Zij zijn dus nu ongeveer 73 jaar of ouder en zullen, op een enkele uitzondering na, in de afgelopen acht jaar geen verandering op het punt van opleiding en werk en daaraan gerelateerde inkomensveranderingen ondergaan hebben.

1.2. Persoonskenmerken

De respons bestaat voor het grootste deel (69 procent) uit blijvers. Doorstromers en huurkopers vormen 23 procent, respectievelijk vijf procent van de respons. Van bijna drie procent van de respondenten weten we onvoldoende om ze onder één van de onderscheiden categorieën te scharen.

Tabel 1.1.1 Kenmerken van de respons (n=1684)

Categorie	absoluut	procent
Blijvers in de huursector	1169	69,4
Koop door zittende huurder (huurkoper)	89	5,3
Doorstromers	383	22,7
Onbekend	43	2,6
Totaal	1684	100,0

Zowel de doorstromers (gemiddelde leeftijd 59) en de huurkopers (gemiddelde leeftijd 55) zijn door de bank genomen wat jonger dan de blijvers (gemiddelde leeftijd 64). Respondenten die tot de doorstromers behoren, zijn wat vaker vrouw.
Doorstromers maken vaker deel uit van gezinnen met kinderen, en minder vaak van stellen zonder inwonende kinderen. Huurkopers zijn minder vaak alleenstaanden en eenoudergezinnen, maar vaker stellen met en zonder thuiswonende kinderen. Doorstromers zijn verhoudingsgewijs vaker geboren in Suriname of op de Antillen.
Bij de doorstromers heeft zich verhoudingsgewijs de meeste huishoudensdynamiek voorgedaan, in de zin van samenwonen, trouwen, geboorte van kinderen, scheiding, nieuwe relatievorming of andere (niet nader gedefinieerde) veranderingen. Bij de huurkopers zien we relatief vaak dat kinderen uit huis zijn gegaan.

Tabel 1.2 Sociaal-economische kenmerken van de bewonerscategorieën, in procenten.

Kenmerk	Blijvers in de huur	Huurkopers	Doorstromers	Doorstromers
Geslacht	(n=1.169)	(n=89)	naar bestaande huur (189)	naar nieuw e/o koop (194)
- Man	52,7%	55,7%	44,4%	39,7%
- Vrouw	47,3%	44,3%	55,6%	60,3%
Leeftijdscategorie				
- 27 - 40 jaar	5,5%	9,1%	13,9%	18,1%
- 41 - 54 jaar	17,3%	40,9%	21,4%	27,5%
- 55 - 64 jaar	22,1%	28,4%	20,3%	13,5%
- 65 en ouder	55,1%	21,6%	44,4%	40,9%
Huishoudenssamenstelling				
- Alleenstaande.	34,0%	10,2%	35,9%	29,5%
- Partners zonder kinderen	47,2%	52,3%	38,6%	37,4%
- Partners met kinderen	12,7%	36,4%	15,2%	25,8%
- Eenoudergezin	6,2%	1,1%	10,3%	7,4%
Etniciteit				
- Autochtoon	81,4%	86,5%	76,2%	73,2%
- Allochtoon of onbekend	18,6%	13,5%	23,8%	26,8%
Opleidingsniveau				
- Laag (VMBO of minder)	66,2%	52,9%	62,8%	57,4%
- Midden (HAVO, MBO)	18,3%	29,9%	20,0%	24,5%
- Hoog (VWO, HBO of meer)	8,4%	12,6%	10,0%	9,0%
- Iets anders (b.v. buitenland)	7,2%	4,6%	7,2%	9,0%
Besteedbaar huish.inkomen				
- Laag (minder dan €1.500p/m)	43,5%	23,2%	57,8%	36,1%
- Midden (€1.500 - €3.000 p/m)	51,6%	69,5%	38,2%	55,0%
- Hoog (meer dan €3.000 p/m)	4,9%	7,3%	4,0%	8,9%
Eigendomsvorm woning				
- Huurwoning	100,0%		100,0%	59,4%
- Koopwoning		100,0%		40,6%
Huidige wijk				
- Boomgaardshoek	11,6%	1,1%	4,8%	8,9%
- Centrum/Middengebied	12,8%	20,5%	17,6%	9,4%
- Hofeiland	0,0%	0,0%	1,1%	9,9%
- Meeuwenplaat	15,5%	15,9%	15,0%	5,2%
- Nieuw Engeland (& Digna)	4,1%	10,2%	4,3%	14,1%
- Oudeland	12,5%	22,7%	10,7%	7,8%
- Tussenwater	3,6%	10,2%	2,1%	16,7%
- Westpunt	8,3%	15,9%	8,0%	8,3%
- Zalmplaat	31,6%	3,4%	36,4%	19,8%

Bron: alle cijfers zijn ontleend aan de survey. De percentages zijn exclusief de missende waarden.

1.3. Woonsituatie

Huidige woonsituatie

Uit de definitie (zie inleiding) volgt de eigendomsvorm van de woningen van de blijvers en huurkopers. Van de doorstromers bewoont een vijfde een koopwoning en bijna 40 procent in een woning die na 1998 is opgeleverd. Met name op dit laatste aspect is er een duidelijk verband met de herstructurering.

De doorstromers wonen verhoudingsgewijs vaker in Hofeiland, Nieuw Engeland en Tussenwater. Hofeiland en Tussenwater zijn relatief nieuwe gebieden, in Nieuw Engeland is sinds 1999 veel herstructureringsnieuwbouw opgeleverd.

Een kwart van de doorstromers woont hooguit twee jaar in de huidige woning en zo'n 39 procent twee tot vijf jaar.

De huurkopers treffen we vooral aan in Centrum/Middengebied, Nieuw Engeland, Oudeland en Westpunt. In deze wijken kregen eind jaren negentig veel bestaande huurwoningen het label 'verkoop', en zijn deels aan zittende huurders verkocht. Dat betrof hoofdzakelijk eengezinswoningen. In huisvesting specifiek aangeduid als seniorenwoning, serviceflat of verzorgingshuis treffen we hoofdzakelijk doorstromers aan.

De optie 'appartement in een woongroep' is uitsluitend aangekruist door doorstromers.

Verhuisredenen van doorstromers

Alle respondenten konden de belangrijkste redenen voor de verhuizing naar de huidige woning aankruisen. Het wekt geen verbazing dat met name de behoefte aan een kwalitatief betere woning (n=49) alsmede de wens om te kopen (n=65) bij doorstromers een belangrijke rol hebben gespeeld. Dat het vertrek in eerste instantie vaak niet vrijwillig is geweest, blijkt uit de bevinding dat 42 procent van de doorstromers sloop van de vorige woning als een belangrijke verhuisreden aanduidt (n=162). Dit is bij de doorstromers verreweg de meest voorkomende factor. Andere relatief belangrijke verhuisredenen voor doorstromers waren verloedering van en overlast in de vorige buurt.

Wooncarrière, buurtontwikkeling en imago

Van alle respondenten weten we doorgaans zowel de vorige wijk (of het gegeven dat die buiten Hoogvliet lag) en de huidige wijk. Voor de doorstromers is het interessant om te kijken naar de verhuisbeweging in Hoogvliet. Temidden van alle fijnmazige verhuisbewegingen valt één ding op: in Boomgaardshoek, Nieuw Engeland, Oudeland, Tussenwater, Westpunt en Zalmplaat zijn de meeste doorstromers ook weer in dezelfde wijk terechtgekomen. Je zou dus kunnen spreken van een aanzienlijk aantal binnenwijkse doorstromers. De uitzonderingen zijn Centrum/Middengebied en Meeuwenplaat. Meeuwenplaat is overigens de sterkst vertegenwoordigde herkomstwijk van de doorstromers, op enige afstand gevolgd door Zalmplaat en Oudeland. Gemeten naar de huidige situatie is Zalmplaat de belangrijkste vestigingswijk geweest voor de doorstromers.

In kwalitatieve zin hebben de doorstromers meer wooncarrière gemaakt dan de huurkopers. Vergelijking met de blijvers is hier niet mogelijk, omdat zij niet met een substantiële verandering (verhuizing, koop) te maken hebben gehad. Ruim driekwart van de doorstromers (n=272) geeft aan dat de huidige woonsituatie een verbetering is ten opzicht van de vorige situatie. Binnen de categorie doorstromers geldt dat nog weer vaker voor de doorstromers naar nieuwbouw

en/of koop dan doorstromers naar bestaande huurwoningen. De winst wordt vooral geboekt op de omvang van de woning, de kwaliteit van keuken en sanitair, gelijkvloersheid/aanwezigheid van een lift en de ligging ten opzichte van winkels en voorzieningen. Slechts vijf procent (n=17) kwalificeert de verandering als verslechtering. Dat de huurkopers minder vaak een verbetering aangeven, is logisch. Aan hun woning zelf veranderde in eerste aanleg niets. Alleen de eigendomsvorm veranderde van huurder naar koper.

Een vergelijkbaar, maar minder uiteenlopend beeld treffen we aan bij het oordeel over de ontwikkeling van de huidige buurt in de afgelopen jaren. Bij zowel de doorstromers als de huurkopers constateert 23 procent een vooruitgang. Waar echter 21 procent van de doorstromers een achteruitgang bespeurt, ziet echter om en nabij de 40 procent van de blijvers en huurkopers een achteruitgang. Per saldo zijn de doorstromers dus het meest positief over de buurtontwikkeling. Wederom geldt dat vaker voor de doorstromers naar nieuwbouw en/of koop dan doorstromers naar bestaande huurwoningen.

Bij het veronderstelde externe imago (oordeel van buitenstaanders over Hoogvliet) lopen de verschillen weinig uiteen. Per saldo verwacht iets meer dan de helft van de huurkopers een negatief imago. Bij doorstromers en blijvers is dat 46, respectievelijk 40 procent. Als het gaat om het veronderstelde oordeel van buitenstaanders over de ontwikkeling van Hoogvliet, denken de huurkopers verhoudingsgewijs net iets vaker (56 procent) dat buitenstaanders een positief oordeel over de ontwikkeling vellen. Op deze aspecten is er geen verschil tussen doorstromers naar nieuwbouw en/of koop enerzijds en doorstromers naar bestaande huurwoningen anderzijds.

Sociaal kapitaal bij de keuze van de woning?

Aan alle respondenten is gevraagd of iemand hen specifiek op hun huidige woning gewezen heeft. Kortom, wie gaf de 'gouden tip'? Over de gehele linie geven mensen aan dat ze hun woning zelf gevonden hebben (52 procent) of getipt zijn door familie (zes procent) of vrienden c.q. kennissen (6 procent). Op één onderdeel springen de doorstromers eruit, namelijk dat bij 38 procent de begeleiding of de 'gouden tip' van een medewerker van Vestia of Woonbron kwam. Bij de overige twee categorieën geldt dit voor 'slechts' een kwart van de respondenten.

Als het gaat om de vraag wie de respondenten om advies zouden vragen bij de zoektocht naar een andere woning, zijn er geen grote verschillen tussen de drie bewonerscategorieën. Huurkopers en doorstromers zouden verhoudingsgewijs vaker aankloppen bij een makelaar, wat vooral veroorzaakt wordt doordat zij naar een (andere) koopwoning zouden willen verhuizen.

1.4. Opleiding en gevolgde cursussen (t/m 73-jarigen)

Opleidingsniveau

Allereerst kijken we naar opvallende verschillen tussen blijvers, huurkopers en doorstromers voor wat betreft het opleidingsniveau van henzelf, respectievelijk van hun vader en moeder.

Voor de totale respons geldt dat 44 procent VMBO (vroeger huishoudschool, MAVO, MULO of LTS) als opleiding heeft. Maar liefst 16 procent heeft hooguit de basisschool afgemaakt. Nog geen tien procent beschikt over een hoge opleiding (VWO, HBS, HBO of universiteit). Hoewel het opleidingsniveau laag is, is het gemiddeld wel wat hoger dan van de ouders van de respondenten. Voor zowel hun vaders als moeders geldt dat circa de helft hooguit de basisschool heeft afgemaakt. Per saldo zijn de huurkopers en doorstromers net iets hoger (MBO+) opgeleid dan de blijvers.

Cursussen en trainingen

Tevens hebben we gevraagd of respondenten een cursus of training hebben gevolgd die hun kansen op de arbeidsmarkt vergroot. In totaal heeft 61 procent (n=772) van alle respondenten beneden de 73 jaar (n=1259) dat niet gedaan. Ongeveer een vijfde van alle respondenten heeft een vakgerichte of bedrijfsgerichte opleiding gedaan, verhoudingsgewijs vooral doorstromers. Slechts vier respondenten hebben een inburgeringscursus gevolgd en even zoveel de cursus taal en inspraak. Andere gevolgde cursussen (taalvaardigheid, solliciteren) scoren iets hoger (beiden 23 keer), en dat geldt zeker voor de computercursus (n=113). De bewonerscategorieën zijn evenredig vertegenwoordigd in de deelname hieraan. Verder blijkt bij nadere analyse dat de cursussen door mensen van zeer uiteenlopende leeftijden gevolgd zijn.

Bij de sollicitatiecursus zien we een lichte oververtegenwoordiging van mensen in de leeftijdscategorie 49 tot 53 jaar. De respondenten die in de afgelopen acht jaren een cursus of training gevolgd hebben, heeft 85 procent het traject met een diploma of certificaat afgerond. Verhoudingsgewijs geldt dat net iets vaker voor doorstromers (n=102) en de huur-kopers (n=31) dan voor de blijvers (n=270).

Schoolsituatie van het oudste kind

Anders dan bij het opleidingsniveau van de respondenten zelf, is juist bij de blijvers het opleidingsniveau van het oudste kind wat hoger dan bij de huurkopers en doorstromers. Dat heeft echter vooral met de positie in de huishoudenscyclus (zie de paragraaf over persoonskenmerken), de gemiddeld hogere leeftijd van het oudste kind en de doorgaans verder gevorderde opleidingssituatie te maken. Verhoudingsgewijs hebben vooral de doorstromers een (of meer) kind(eren) op de basisschool zitten en die zijn per saldo gemiddeld wat jonger dan de kinderen van huurkopers of de blijvers. Verhoudingsgewijs hebben doorstromers hun kind(eren) vaker binnen Hoogvliet op de basis- of middelbare school zitten dan de andere categorieën. Voor zover kinderen buiten Hoogvliet naar school gaan, heeft dat vooral te maken met het type opleiding dat niet in Hoogvliet aanwezig is.

Sociaal kapitaal bij de keuze van opleiding of school?

Aan alle respondenten is gevraagd of en wie zij advies hebben gevraagd bij de keuze van de meest recente opleiding of cursus. Voor 60 procent was deze vraag niet van toepassing, omdat de keuze langer dan acht jaar geleden had plaatsgevonden.

Circa negentien procent heeft niemand om advies gevraagd. Bij degenen die dat wel gedaan hebben, blijken (oud-)collega's, het CWI, Sociaal Raadslieden of een andere professional relatief vaak genoemde informatiebronnen. Het zijn vooral de doorstromers die deze informatiebronnen aanduiden.

Als het gaat om de vraag wie de respondenten om advies zouden vragen bij de keuze van een te volgen cursus of opleiding, zou men vooral aankloppen bij familie, vrienden, kennissen, (oud-)collega's, het CWI, Sociaal Raadslieden of een andere instantie. Ook hier geldt dat vooral doorstromers deze informatiebronnen aanduiden.

Voor zover ouders van kinderen andere mensen om advies gevraagd hebben over de schoolkeuze voor hun kind, hebben ze dat gedaan bij familie, vrienden, kennissen (waaronder de ouders van vriendjes van hun kinderen), maar vooral bij een docent, decaan of schooldirecteur.

Datzelfde patroon is ook zichtbaar bij de antwoorden op de vraag wie men om advies zou vragen bij opvoedingskwesties of problemen met kinderen.

1.5. Werksituatie (t/m 73-jarigen)

Huidige werksituatie en baanvastheid

Bij de werksituatie zijn er op twee punten duidelijke verschillen te zien tussen de bewonerscategorieën. Ten eerste zijn de huurkopers en doorstromers relatief vaker werkzaam in een betaalde baan (49 procent, respectievelijk 45 procent) dan de blijvers, die op hun beurt vaker gepensioneerd zijn (49 procent) dan de huurkopers (27 procent) en de doorstromers (33 procent).

Qua baanverandering in de afgelopen jaren manifesteren de huurkopers zich als de meest stabiele bewonerscategorie. Zij zijn verhoudingsgewijs het minst vaak werkloos geworden of gebleven en het minst vaak van baan gewisseld. Bij de doorstromers zijn relatief meer mensen van baan gewisseld dan bij de huurkopers en de blijvers. Voorts geven de doorstromers relatief vaker aan (57 procent) dat zij de nieuwe werksituatie een verbetering vinden ten opzichte van de voorgaande, vergeleken met de blijvers (49 procent) en de huurkopers (50 procent).

We zoomen nog iets verder in op andere veranderingen die zich in de werksituatie hebben voorgedaan. Zo geven doorstromers verhoudingsgewijs iets vaker aan dat ze een hogere functie (n=41) of vaste aanstelling (n=22) hebben gekregen, of meer zelfstandig werken (n=19) dan voorheen. Dat laatste aspect zien we ook terug bij de huurkopers (n=8), die relatief ook iets vaker meer uren zijn gaan werken (n=8). Overigens zien we ook dat doorstromers net iets vaker ook minder uren zijn gaan werken (n=29). Het betreft meestal relatief jonge respondenten met kinderen.

De rol van bepaalde voorzieningen bij het verkrijgen van werk is ook onder de loep genomen, maar beperkt ingevuld door de respondenten. Hier valt op dat iets meer doorstromers wijzen op de rol van kinderopvang en advies van het CWI. De absolute aantallen zijn echter laag.

Sociaal kapitaal bij het vinden van een baan?

Respondenten is gevraagd hoe zij aan hun huidige baan gekomen zijn. In aflopende volgorde van frequentie zijn dat een reguliere vacature op Internet of in een dagblad, op ruime afstand gevolgd door de opties open sollicitatie, via vrienden/kennissen, via instanties (CWI), via (oud-)collega's of via familie. Dat impliceert dat formele informatiebronnen getalsmatig de overhand hebben gehad over

contacten uit de eigen sociale netwerken. De drie bewonerscategorieën verschillen op dit punt niet wezenlijk.

Als het gaat om de vraag wie de respondenten om advies zouden vragen bij de zoektocht naar een andere baan, zou men vooral aankloppen bij familie, vrienden, kennissen, (oud-)collega's, het CWI, Sociaal Raadslieden of een andere instantie. Vooral doorstromers duiden deze informatiebronnen aan. Overigens zou eenderde van alle respondenten hiervoor helemaal niemand om advies vragen.

1.6. Inkomen (t/m 73-jarigen)

Besteedbaar inkomen per maand

De onderzoekspopulatie wordt gekenmerkt door niet al te hoge besteedbare inkomens. Eén op de zeven respondenten moet naar eigen zeggen rondkomen van minder dan €1.000,- per maand. Ruim de helft moet het doen met een besteedbaar inkomen tussen de €1.000,- en €2.000,- per maand. Slechts zeven procent beschikt over €3.000,- per maand of meer.

In grote lijnen wijken de blijvers nauwelijks af van de totale inkomensverdeling in de respons. De doorstromers zien we relatief iets vaker terug in de laagste categorie (tot €1.000,- per maand), maar ook vaker in de categorieën €2.000,- tot €2.500,- per maand, respectievelijk boven de €3.000,- per maand. Daarentegen zijn doorstromers ondervertegenwoordigd in de categorie €1.500,- tot €2.000,- per maand. Deze cijfers duiden erop dat binnen de categorie doorstromers iets grotere inkomensverschillen bestaan dan in de andere twee categorieën. Binnen de categorie doorstromers zijn de alleenstaanden en de eenoudergezinnen het slechtst af qua besteedbaar inkomen, de 'gewone' gezinnen het best. Het verschil loopt ook langs de lijnen van doorstroming naar bestaande huur versus nieuw en/of koop. Doorstromers naar nieuwbouw en/of koop hebben vaker een inkomen uit werk, zijn vaker tweeverdieners en zijn minder vaak uitkeringsgerechtigd dan doorstromers naar bestaande huur. Dat vertaalt zich in verhoudingsgewijs (aanzienlijk) hogere besteedbare inkomens bij doorstromers naar nieuwbouw en/of koop dan bij doorstromers naar bestaande huurwoningen.

De huurkopers vallen in positieve zin op. Ze zijn niet vertegenwoordigd in de laagste inkomenscategorie, maar sterk oververtegenwoordigd in de categorie met een besteedbaar inkomen van €2.500,- tot €3.000,- per maand.

Ten aanzien van de inkomensbronnen zagen we dat de huurkopers en doorstromers relatief vaker salaris uit betaald werk of inkomsten uit een eigen bedrijf of freelance werk ontvangen dan de blijvers (zie ook de paragraaf over werksituatie). Dit beeld gaat ook op voor de inkomensbronnen van partners van de respondenten. Tegelijkertijd ontvangen doorstromers relatief vaker een bijstandsuitkering (hoofdzakelijk alleenstaanden en de eenoudergezinnen), maar het betreft slechts negen procent van alle doorstromers.

Qua toeslagen valt op dat doorstromers verhoudingsgewijs vaker huurtoeslag of een kinderopvangtoeslag ontvangen dan blijvers en huurkopers.

Spaargeld en schulden

Ruim de helft van alle respondenten (t/m 73 jaar) heeft meer dan €1.000,- op een spaarrekening staan. De bewonerscategorieën verschillen significant op dit punt. De doorstromers naar nieuwbouw en/of koop steken in gunstige zin af, terwijl

de doorstromers naar bestaande huurwoningen verhoudingsgewijs sterk achterblijven op het punt van spaargeld. Dat verschil tussen de doorstromers herhaalt zich bij de mate waarin men in de afgelopen jaren meer of minder kon sparen. Op dit punt geven de de huurkopers significant vaker aan dan de andere groepen dat ze in de afgelopen jaren meer konden sparen dan voorheen. Daarentegen konden of wilden de doorstromers verhoudingsgewijs iets vaker niet sparen (n=70) dan de andere twee groepen (n=164, respectievelijk n=4).

Bijna een kwart van de respondenten geeft aan een schuld of lening(en) uit te hebben staan, niet zijnde een hypotheek. Dit is verhoudingsgewijs vooral het geval bij doorstromers, in het bijzonder doorstromers naar bestaande huurwoningen (n=83, versus n=169 voor de blijvers en n=18 voor de huurkopers). Het gaat om een hele diverse groep, zowel naar werksituatie, leeftijd als eigendomsvorm van de woning, huishoudenssamenstelling en besteedbaar inkomen.

Inkomensveranderingen en rondkomen

In de afgelopen jaren is het besteedbaar inkomen van ongeveer eenvijfde van alle respondenten naar eigen zeggen toegenomen (inflatie niet meegerekend). Bijna eenderde rapporteert een achteruitgang, de rest meldt een gelijk gebleven inkomen. De drie bewonerscategorieën verschillen op dit punt niet significant van elkaar.

Anders is dat bij de vraag in hoeverre men nu moeilijker of makkelijker rond kan komen dan enkele jaren geleden. Slechts tien procent vindt dat dit makkelijker is geworden, bijna de helft komt naar eigen zeggen moeilijker rond. Dit geldt verhoudingsgewijs iets vaker voor doorstromers, en juist minder vaak voor de huurkopers.

Binnen de groep doorstromers zien we geen verschil tussen de doorstromers naar nieuwbouw en/of koop, respectievelijk naar bestaande huurwoningen.

Daarnaast hebben we gevraagd naar de oorzaken van inkomensveranderingen. Zo blijkt dat bij de doorstromers relatief meer mensen van baan gewisseld zijn dan bij de huurkopers en blijvers. Dit kwam ook al naar voren bij de werksituatie. In lijn met de andere bevindingen bij werksituatie hebben relatief meer doorstromers een salarisverhoging gekregen (zonder verandering) in werktijden, of zijn meer gaan verdienen door meer uren te werken. Dat laatste geldt ook voor de huurkopers. Bij hen is relatief vaak een verandering in de werksituatie van de partner ook de oorzaak geweest van een verandering in het inkomen.

Volgens zeventien respondenten is een verandering in de hypotheeklasten een oorzaak geweest van een verandering in hun inkomen. Bij nadere beschouwing blijkt dat er in vijf gevallen sprake is van een hoger inkomen (deels door lagere hypotheeklasten) en in zes gevallen van een lager inkomen door hogere lasten in combinatie met andere factoren (baanwisseling). In de andere gevallen is er geen sprake geweest van een inkomensverandering en is ook niet duidelijk of er andere factoren in het spel zijn geweest die een verandering in hypotheeklasten teniet hebben gedaan.

1.7. Vrijwilligerswerk en voorzieningen

Vrijwilligerswerk

De participatie in vrijwilligerswerk is voor alle bewonerscategorieën gelijk verdeeld: circa 70 procent doet er niet aan, 16 procent wel. De resterende twaalf procent heeft de vraag niet ingevuld. Van degenen die bevestigend geantwoord heeft, betreft het in bijna een kwart van de gevallen een vorm van mantelzorg.

Degenen die in de afgelopen jaren minder vrijwilligerswerk zijn gaan doen, wijten dat aan minder beschikbare tijd (12) of een verandering in de werksituatie (10) of gezondheid (27). Degenen die in de afgelopen jaren méér vrijwilligerswerk zijn gaan doen, hebben meer tijd gekregen (45), meer zin (11), wijzen op een verandering in de werksituatie (10) of de start van een nieuw project waaraan ze mee kunnen doen (12).

Voor zover bewoners door anderen op het idee worden gebracht om vrijwilligerswerk te gaan doen, betreft dat vooral familie (22), vrienden of kennissen (27), een medelid van een vereniging of een kennis van de kerk of moskee.

Voorzieningen

Uit de antwoorden op de vraag welke voorzieningen de respondenten missen, komt de volgende top-zes naar voren:

4. Bijzondere winkels, speciaalzaken (n=392)
5. Een buitenpolikliniek van een ziekenhuis (n=336)
6. Voorzieningen voor jongeren van 12 tot 18 jaar (n=267)
7. Cafés of andere horeca (n=85)
8. Parken, groenvoorzieningen (n=82)
9. Ruimte voor een open podium, buurthuis (n=78)

Voor al deze zaken geldt dat de bewonerscategorieën evenredig vertegenwoordigd zijn in degenen die het gemis aangeven. De eerste twee hebben duidelijk betrekking op het schaalniveau van heel Hoogvliet. De overige vier kunnen beschouwd worden als meer wijkgebonden voorzieningen. Dat hebben we iets verder uitgeanalyseerd. Dan blijkt dat de vraag naar voorzieningen voor jongeren, cafés/horeca, parken en groen eigenlijk uit alle wijken komt. Uitzondering is de vraag naar een buurthuis c.q. ruimte voor een open podium. Ruim de helft van degenen die dit gemis hebben aangegeven, woont in Zalmplaat.

Actieve bijdrage aan de buurt

Alle categorieën komen voor. Opvallende items zijn deelname aan buurtbemiddeling (37), slooptheater of buurttoneel (17), activiteiten in praatpanden (21), samen buurtregels opstellen/straatetiquette (26), en Heel de Buurt/Together Strong (21).

1.8. Profijt van de herstructurering

In één van de laatste vragen van de enquête is aandacht besteed aan de mate waarin respondenten in het dagelijks leven profijt hebben van de herstructurering en in het bijzonder de veranderde bevolkingssamenstelling.
Bij de meeste 'ja-categorieën' geven enkele tientallen respondenten aan dat zij er baat bij hebben in hun dagelijks leven. Hierbij gaat het vooral om het gebruik van nieuwe voorzieningen, persoonlijke verbetermogelijkheden oftewel een beter perspectief, meer aansluiting bij andere groepen in de samenleving, of dat men nieuwe mensen heeft leren kennen die op een of andere manier kunnen helpen.

Hoewel bij alle drie bewonerscategorieën de overgrote meerderheid aangeeft geen voordeel van de herstructurering te hebben (in de vorm van de opties zoals beschreven in tabel 1.3), lijken de doorstromers verhoudingsgewijs het vaakst vruchten te plukken van de nieuwe bevolkingssamenstelling en nieuwe voorzieningen.

Tabel 1.3 Profijt van de herstructurering c.q. de veranderde bevolkingssamenstelling.

Categorie	Blijvers		Huurkopers		Doorstromers		Totaal	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ja, nieuwe mensen leren kennen die helpen	15	1,5	2	2,4	18	5,2	35	2,4
Ja, ik zie verbetermogelijkheden voor mezelf	24	2,3	4	4,9	14	4,0	42	2,9
Ja, meer aansluiting bij andere groepen in de samenleving	24	2,3	1	1,2	13	3,7	38	2,6
Ja, ik heb nieuwe vaardigheden geleerd	2	0,2	0	0,0	1	0,3	3	0,2
Ja, ik maak gebruik van nieuwe voorzieningen	28	2,7	4	4,9	16	4,6	48	3,3
Ja mijn kinderen gaan naar een school met een goede mix van groepen	9	0,9	1	1,2	2	0,6	12	0,8
Nee, ik heb er geen voordeel van gehad	921	90,0	70	85,4	285	81,7	1276	87,8
Totaal	1023	100,0	82	100,0	349	100,0	1454	100,0

Noot: aantallen en percentages exclusief missende waarden: n=230 oftewel 13,7%.

1.9. Samenvatting

Het moge duidelijk zijn dat er veel aanwijzingen zijn voor allerlei vormen van sociale stijging, maar niet in gelijke mate voor alle groepen.

Bij de ***woonsituatie*** is het beeld het meest helder. Van de onderscheiden categorieën zijn de doorstromers het vaakst gestegen, afgemeten naar hun gemaakte wooncarrière en perceptie van de buurtverandering. Juist doorstromers hebben vaak de stap gemaakt naar een koopwoning, nieuwbouw, een grotere woning en een beter uitrustingsniveau, of een combinatie van deze kenmerken. Deze vorm van sociale stijging kan gedeeltelijk verklaard worden vanuit hun uitgangspositie: 42 procent van de doorstromers verhuisde primair vanwege sloop van de vorige woning. Ten aanzien van de wooncarrière en buurtontwikkeling zijn de doorstromers naar nieuwbouw en/of koop weer net een slag beter af dan doorstromers naar bestaande huurwoningen.

Vrijwel alle huurkopers wonen al meer dan acht jaar in hun woning, die zij indertijd als huurder aankochten. Dit is zonder meer een vorm van sociale stijging, maar één die vrijwel altijd buiten de onderzoeksperiode (1999-2006) heeft plaatsgevonden.

Bij ***opleiding*** is het beeld veel diffuser. Er zijn aanwijzingen voor intergenerationele sociale stijging bij alle bewonerscategorieën. Het opleidingsniveau van de respondenten is gemiddeld hoger dan van hun ouders. Per saldo zijn de huurkopers en doorstromers net iets hoger (MBO+) opgeleid dan de blijvers. Qua (aanvullende) cursussen zijn de bewonerscategorieën evenredig vertegenwoordigd in de deelname. Dat geldt niet voor de vakgerichte of bedrijfsgerichte opleiding, die verhoudingsgewijs vaker is aangegeven door doorstromers. Bovendien hebben doorstromers de cursus of opleiding verhoudingsgewijs vaker succesvol afgerond met een diploma.

Bij de ***werksituatie*** ontstaat weer wat meer scherpte. De huurkopers en doorstromers zijn relatief vaker werkzaam in een betaalde baan dan blijvers, die op hun beurt vaker gepensioneerd zijn. Bij de huurkopers hebben zich relatief weinig wijzigingen voorgedaan, zoals werkloos worden of van baan wisselen. Bij de doorstromers zijn verhoudingsgewijs meer mensen van baan gewisseld dan bij de huurkopers en blijvers. Voorts geven de doorstromers relatief vaker aan dat zij de nieuwe werksituatie een verbetering vinden ten opzichte van de voorgaande situatie. Dat kan onder meer toegeschreven worden aan hogere functies, een vaste aanstelling of meer zelfstandig werk. Overigens zien we ook dat doorstromers net iets vaker ook minder uren zijn gaan werken (n=29). Het betreft meestal relatief jonge respondenten met kinderen. Kortom, de sociale stijging qua werk heeft zich in de onderzoeksperiode vooral voorgedaan bij doorstromers en minder bij de huurkopers, die eerder al gestegen zijn.

Bij het besteedbaar ***inkomen*** zien we naast de gunstige positie van huurkopers een vrij grote mate van verschil bij de doorstromers. Binnen deze categorie zijn de alleenstaanden en de eenoudergezinnen het slechtst af, de 'gewone' gezinnen het best. Ook zijn doorstromers naar nieuwbouw en/of koop beter af dan de doorstromers naar bestaande huurwoningen. Deze twee 'onderscheiden' lopen overigens maar in beperkte mate parallel. Ten aanzien van de inkomensontwikkeling zien we bij de doorstromers naar bestaande huurwoningen enkele negatieve zaken, zoals minder spaargeld, minder mogelijkheden om te sparen, respectievelijk meer schulden

en/of leningen dan de andere groepen. Hoewel sommigen qua werk dus een positieve ontwikkeling hebben doorgemaakt, heeft zich dat lang niet altijd vertaald in een stijging van het besteedbaar inkomen.

Ten slotte: dat doorstromers relatief vaker naar bepaalde informatiebronnen of contacten wijzen betekent niet zonder meer dat deze voor de andere categorieën veel minder van toepassing is. Veeleer zijn de vragen over het zoeken naar en vinden van een opleiding, werk of woning vooral van belang voor veel doorstromers. Dit is immers de groep waarin zich de meeste dynamiek heeft voorgedaan, in ieder geval ten aanzien van de huishoudensontwikkeling, woon- en werksituatie.

2 Antillianen

2.1. Inleiding

In dit hoofdstuk analyseren we een categorie bewoners: waarover in Hoogvliet van oudsher veel te doen is geweest: de Antillianen. We vergelijken de Antillianen (n=42) met de rest van de respons. De restgroep is hier altijd de referentiegroep.
Naar alle waarschijnlijkheid zijn Antillianen in de respons ondervertegenwoordigd. Aangezien we van de onderzoekspopulatie geen gegevens over geboorteland (respondent en ouders) hebben, is het onmogelijk te bepalen in hoeverre er sprake is van een (over- of) ondervertegenwoordiging in de respons. Achtereenvolgens behandelen we de persoonskenmerken, de woonsituatie, opleiding en gevolgde cursussen, de werksituatie, het inkomen, vrijwilligerswerk en voorzieningengebruik, en de mate waarin mensen zich zorgen maken over bepaalde zaken.

2.2. Persoonskenmerken

De 42 Antilliaanse respondenten bestaan grotendeels uit vrouwen (n=30) en twaalf mannen, variërend van 32 tot 79 jaar. Het zwaartepunt in de leeftijdsverdeling is tussen de 43 en 49 jaar. De gemiddelde leeftijd (49,4 jaar) ligt ruim onder het gemiddelde van de totale respons (63 jaar). Overigens bij de analyses waar respondenten van ouder dan 73 jaar uitgesloten worden (opleiding, werk en inkomen) tot een uitval van slechts drie respondenten.
Maar liefst de helft van de 42 respondenten maakt deel uit van een eenoudergezin, terwijl het aantal huishoudens met twee volwassenen zonder kinderen significant minder vaak voorkomt dan in de rest van de respons. Bij de Antillianen hebben de volgende veranderingen in het huishoudens zich verhoudingsgewijs meer voorgedaan: geboorte van kinderen of kinderen uit huis gegaan.

2.3. Woonsituatie

Huidige woonsituatie

De helft van de Antillianen behoort tot de blijvers in de huursector, er zijn 18 doorstromers (waarvan tien naar bestaande huurwoningen en acht naar nieuwbouw- en/of koopwoningen) en één huurkoper. Met andere woorden, Antillianen zijn significant vaker doorgestroomd binnen Hoogvliet dan de rest van de respons. Van twee Antilliaanse respondenten weten we onvoldoende om ze in een bewonerscategorie in te delen. De verdeling tussen huurders (n=38) en kopers (n=4) wijkt niet significant af van de restgroep. De respondenten wonen nu verhoudingsgewijs vaker in Meeuwenplaat, Oudeland, Westpunt en Tussenwater.

Qua woningtype vinden we de Antillianen wat vaker terug in een gestapelde woonvorm. Dat het echter niet alleen oudbouw gaat, blijkt uit het gegeven dat een kwart van de Antillianen een nieuwe woning (uit 1998 of later) bewoont. Dat is significant vaker dan de rest van de respons. Gevolg is een significant kortere woonduur, waarbij bijna de helft twee tot acht jaar in de huidige woning woont. Qua verhuisbewegingen zien we dat Antillianen significant vaker naar een bestaande huurwoning of een nieuwe koopwoning zijn verhuisd.

Verhuisredenen van Antillianen

Alle respondenten konden de belangrijkste redenen voor de verhuizing naar de huidige woning aankruisen. Verreweg de meest genoemde reden is sloop van de vorige woning. Deze reden is door 30 van de 42 Antillianen (71 procent) aangeduid als een belangrijke verhuisreden, en dat is relatief veel vaker dan de restgroep. Andere factoren, zowel push als pull, zijn verhoudingsgewijs veel minder van belang geweest. Kortom, sloop was de dominante verhuisreden.

Wooncarrière, buurtontwikkeling en imago

Ruim eenderde (n=15) van de Antilliaanse respondenten woonde eerst in Meeuwenplaat. Nu wonen de meesten in Oudeland (n=12), Meeuwenplaat (n=9) en Westpunt (n=6). Hoewel de respondenten wel uitgezwermd zijn over verschillende wijken, zijn de 'grootste' verhuisbewegingen geweest: binnen Meeuwenplaat (n=4), van Meeuwenplaat naar Oudeland (n=5), binnen Oudeland (n=4) en van Oudeland naar Tussenwater (n=3). De binnenwijkse doorstroming is dus niet onaanzienlijk.

Voor ruim de helft van de Antillianen die een verandering in de woonsituatie hebben meegemaakt (n=24), is de huidige woonsituatie een verbetering ten opzichte van de vorige situatie. Dat geldt verhoudingsgewijs vooral voor Antilliaanse doorstromers naar nieuwbouw- en/of koopwoningen. Enkelen zijn naar eigen zeggen slechter af. De procentuele verhoudingen verschillen niet wezenlijk van die in de restgroep. Als redenen voor verbetering wordt vooral gewezen naar de omvang van de woning/aantal kamers (n=6), de kwaliteit van keuken en sanitair (n=6), staat van onderhoud (n=4) en de ligging ten opzichte van winkels en voorzieningen. Als redenen voor verslechtering wordt vooral gewezen naar verloedering, vervuiling en overlast in de huidige buurt. In absolute zin gaat het echter maar om een handvol cases.

Bij het oordeel over de ontwikkeling van de huidige buurt in de afgelopen jaren is er wel een verschil. Antillianen zijn hier significant positiever over dan de restgroep. Zo'n 29 procent ziet een vooruitgang, slechts 17 procent bespeurt een achteruitgang, tegenover 37 procent in de rest van de respons.

Tabel 2.1 Sociaal-economische kenmerken van de Antillianen, in procenten.

Kenmerk	Overige respondenten (n=1.642)	Antillianen (n=42)
Geslacht		
- Man	50,8%	28,6%
- Vrouw	49,2%	71,4%
Leeftijdscategorie		
- 27 - 40 jaar	7,6%	26,2%
- 41 - 54 jaar	19,6%	42,9%
- 55 - 64 jaar	21,4%	19,0%
- 65 en ouder	51,4%	11,9%
Huishoudenssamenstelling		
- Alleenstaande.	32,7%	28,6%
- Partners zonder kinderen	46,5%	2,4%
- Partners met kinderen	15,4%	19,0%
- Eenoudergezin	5,4%	50,0%
Etniciteit		
- Autochtoon	81,8%	
- Allochtoon of onbekend	18,2%	100,0%
Opleidingsniveau		
- Laag (VMBO of minder)	64,6%	60,0%
- Midden (HAVO, MBO)	19,5%	22,5%
- Hoog (VWO, HBO of meer)	8,9%	5,0%
- Iets anders (b.v. buitenland)	7,0%	12,5%
Besteedbaar huish.inkomen		
- Laag (minder dan €1.500 p/m)	42,5%	78,0%
- Midden (€1.500 - €3.000 p/m)	52,0%	22,0%
- Hoog (meer dan €3.000 p/m)	5,5%	0,0%
Eigendomsvorm woning		
- Huurwoning	89,6%	90,5%
- Koopwoning	10,4%	9,5%
Huidige wijk		
- Boomgaardshoek	10,1%	0,0%
- Centrum/Middengebied	13,5%	2,4%
- Hofeiland	1,2%	2,4%
- Meeuwenplaat	14,1%	21,4%
- Nieuw Engeland (& Digna)	5,5%	9,5%
- Oudeland	11,9%	28,6%
- Tussenwater	5,2%	11,9%
- Westpunt	8,8%	14,3%
- Zalmplaat	29,6%	9,5%
Bewonerscategorie		
- Blijvers in de sociale huur	71,7%	52,5%
- Huurkopers	5,5%	2,5%
- Doorstromers naar best. huur	11,2%	25,0%
- Doorstromers naar nieuw/koop	11,6%	20,0%

Bron: alle cijfers zijn ontleend aan de survey. De percentages zijn exclusief de missende waarden.

Bij het veronderstelde externe imago (oordeel van buitenstaanders over Hoogvliet) zijn de verschillen tussen de Antillianen en de rest van de respons beperkt. Per saldo verwacht een derde van de Antillianen een negatief imago. Wel valt op dat zij significant vaker van mening zijn dat een negatief imago onterecht is: 36 procent tegen 16 procent in de restgroep. Als het gaat om het veronderstelde oordeel van buitenstaanders over de ontwikkeling van Hoogvliet, denken de Antillianen verhoudingsgewijs vaker (62 procent) dat buitenstaanders vinden dat Hoogvliet beter is geworden. In de restgroep is dit 'slechts' 47 procent.

Sociaal kapitaal bij de keuze van de woning?

Aan alle respondenten is gevraagd of iemand hen specifiek op hun huidige woning gewezen heeft. Kortom, wie gaf de 'gouden tip'? Bijna eenderde geeft aan de woning zelf gevonden te hebben, zonder enig advies van iemand anders. Zeer opvallend is de rol van corporaties. Bij 26 van de 42 respondenten (62 procent) heeft een medewerker van Vestia of Woonbron hen specifiek op de huidige woning gewezen. Dat is verhoudingsgewijs veel vaker dan bij de restgroep, waarin 27 procent op deze bron wijst. Vrienden, kennissen en buurtbewoners en andere sociale netwerken (vereniging, vrijwilligerswerk, kerk of moskee) speelden geen rol van betekenis op dit punt.

Voor zover de Antilliaanse respondenten de locatie van de tipgever aangeduid hebben, woont deze in de eigen buurt (n=6) of in een andere Hoogvlietse buurt (n=4).

Als het gaat om de vraag wie de respondenten om advies zouden vragen bij de zoektocht naar een andere woning, zijn er geen grote verschillen tussen de Antillianen enerzijds en de rest van de respons anderzijds. De Antillianen zouden relatief iets vaker bij de corporatie (n=25), iemand van het Informatiecentrum Hoogvliet Vernieuwt (n=11) of een makelaar (n=5) aankloppen. Deze laatste mogelijkheid wordt overigens door zowel blijvers als doorstromers genoemd. Eenvijfde (n=8) zou niemand om advies vragen. Waar bij het vinden van de huidige woning familie, vrienden en kennissen geen rol van betekenis speelden, is dat bij de zoektocht naar een andere woningen waarschijnlijk wel het geval. Familie (n=10), vrienden of kennissen (n=6) zouden volgens de respondenten dan mogelijk wel gevraagd worden. Deze wonen deels in de eigen buurt (n=6), deels in een andere buurt (n=10) of zelfs buiten Hoogvliet (n=3). Voor zowel het potentieel als het gemobiliseerd sociaal kapitaal geldt dat grote verschillen tussen blijvers en doorstromers zich niet voordoen.

2.4. Opleiding en gevolgde cursussen (t/m 73-jarigen)

Opleidingsniveau

Allereerst kijken we naar opvallende verschillen tussen Antillianen en de restgroep voor wat betreft het opleidingsniveau van henzelf, respectievelijk van hun vader en moeder. Voor de hele respons geldt dat 44 procent VMBO (vroeger huishoudschool, MAVO, MULO of LTS) als opleiding heeft. Maar liefst 16 procent heeft hooguit de basisschool afgemaakt. Nog geen tien procent beschikt over een hoge opleiding (VWO, HBS, HBO of universiteit). De Antilliaanse respondenten wijken niet wezenlijk af van deze verdeling.

De opleidingsniveaus van hun ouders verschillen op enkele punten van de niveaus van ouders van respondenten uit de restgroep. Zo hebben de Antilliaanse vaders minder vaak een HBO- of universitaire opleiding, maar zijn verhoudingsgewijs ook minder vaak zonder enige opleiding. Bij de moeders wordt vooral aangegeven dat ze een andere opleiding gevolgd hebben dan de opties die in de antwoordcategorieën genoemd zijn.

Opleiding, cursussen en trainingen

Tevens hebben we gevraagd of respondenten een cursus of training hebben gevolgd die hun kansen op de arbeidsmarkt vergroot. Van de 42 respondenten hebben er 17 zoiets niet gedaan. Tien hebben een vak- of bedrijfsgerichte opleiding of cursus achter de rug. Opvallend zijn de scores op andere gevolgde cursussen. Drie respondenten hebben een sollicitatiecursus gevolgd, acht een computercursus en nog eens acht een andere cursus of training. In absolute zin zijn dit kleine aantallen, maar verhoudingsgewijs zijn deze scores vrij hoog, in vergelijking tot de restgroep.

Verder valt op dat de Antillianen specifiek op enkele voorzieningen wijzen die het (mede) mogelijk gemaakt hebben dat ze een cursus of opleiding konden volgen. Het gaat hierbij om kinderopvang (n=3), advies van het CWI (n=5), de metro (n=5) en niet nader gedefinieerde zaken (n=16).

Schoolsituatie van het oudste kind

In grote lijnen zijn er geen verschillen tussen de schoolsituatie van kinderen van Antillianen, respectievelijk respondenten in de restgroep.

Antillianen hebben verhoudingsgewijs iets vaker een kind dat een VMBO- of MBO-opleiding volgt. Voor zover kinderen buiten Hoogvliet naar school gaan, heeft dat vooral te maken met het type opleiding dat niet in Hoogvliet zelf aanwezig is.

Sociaal kapitaal bij de keuze van opleiding of school?

Aan alle respondenten is gevraagd of en wie zij advies hebben gevraagd bij de keuze van de meest recente opleiding of cursus. Voor 60 procent van de totale respons was deze vraag niet van toepassing, omdat de keuze langer dan acht jaar geleden had plaatsgevonden. Circa negentien procent heeft niemand om advies gevraagd. Bij degenen die dat wel gedaan hebben, blijken (oud-)collega's, het CWI, Sociaal Raadslieden of een andere professional relatief vaak genoemde informatiebronnen.

Bij 30 van de 42 respondenten was deze vraag niet van toepassing (langer dan acht jaar geleden een opleiding of cursus gevolgd) of er geen advies aan anderen gevraagd. Degenen die dit wel deden, klopten vooral aan bij (oud-)collega's (n=3), CWI, Sociaal Raadslieden of een andere professional (n=3), of 'iemand anders' (dit is niet nader gedefinieerd, n=5).

Als het gaat om de vraag wie de Antilliaanse respondenten om advies zouden vragen bij de keuze van een te volgen cursus of opleiding, zou men vooral aankloppen bij familie (n=6), vrienden/kennissen (n=8), (oud-)collega's (n=4), docent, decaan of schooldirecteur (n=3), het CWI, Sociaal Raadslieden of een andere instantie (n=10). In twee gevallen zou men ook een medevrijwilliger bevragen. De beoogde tipgevers wonen vooral in andere buurten dan de eigen (n=7), of buiten Hoogvliet (n=10).

Voor zover ouders van kinderen anderen advies gevraagd hebben over de schoolkeuze voor hun kind, hebben ze dat gedaan bij familie (4), vrienden en kennissen (3), maar vooral bij een docent, decaan of schooldirecteur (13).

Een vergelijkbaar patroon is zichtbaar bij de antwoorden op de vraag wie men om advies zou vragen bij opvoedingskwesties of problemen met de kinderen. Genoemd zijn: familie (11), vrienden/kennissen (5), docent of schooldirecteur (5), opbouwwerker, Sociaal Raadslieden of een andere professional (2), of bij kerk of moskee (4). Met name dit laatste aspect is verhoudingsgewijs veel vaker genoemd bij Antillianen dan bij de rest van de respons.

Voor zowel het potentieel als het gemobiliseerd sociaal kapitaal geldt dat grote verschillen tussen blijvers en doorstromers (twee groepen) zich niet voordoen.

2.5. Werksituatie (t/m 73-jarigen)

Huidige werksituatie en baanvastheid

Bij de werksituatie zijn er op drie punten duidelijke verschillen te zien tussen de Antillianen en de restgroep. ***Verhoudingsgewijs*** treffen we bij de Antillianen meer mensen met een betaalde baan (n=24), maar ook meer werklozen (n=4), en aanzienlijk minder gepensioneerden. Dat laatste wordt vooral verklaard door het gegeven dat de Antillianen als 'groep' gemiddeld aanzienlijk jonger zijn dan de restgroep.

Qua arbeidscarrière in de afgelopen jaren vallen twee zaken op. Ten eerste zijn relatief veel respondenten (13 procent, n=5) van een situatie van werkloosheid in een betaalde baan terechtgekomen. Het betreft uitsluitend blijvers en doorstromers naar bestaande huur. Ten tweede is bijna een kwart van de Antilliaanse respondenten van baan gewisseld, tegen 17 procent in de restgroep. Tegelijkertijd is er bij bijna een kwart van de Antillianen (n=9) sprake van structurele werkloosheid (gedurende de afgelopen acht jaar), en dat komt overeen met de score van de restgroep. Ook hiervoor geldt dat het vooral blijvers en doorstromers naar bestaande huur gaat.

De mate waarin de veranderde werksituatie als een verbetering of verslechtering wordt gezien, verschilt niet wezenlijk tussen Antillianen en de restgroep. De tien Antilliaanse respondenten die een verbetering rapporteren, duiden als oorzaken aan: een hogere functie gekregen (n=3), vaste aanstelling gekregen (n=4) of meer zelfstandig gaan werken (n=2). De zes respondenten die een verslechtering rapporteren, zijn minder uren gaan werken (n=3), werkloos geworden (n=1) of vanuit een werktoeleidingstraject niet in een reguliere baan terechtgekomen (n=1).

De rol van bepaalde voorzieningen randvoorwaarden bij het verkrijgen van werk is ook onder de loep genomen, maar beperkt ingevuld door de respondenten. Genoemd zijn: de aanwezigheid van kinderopvang (n=2), advies van het CWI (n=7) en de nabijheid van de metro (n=4).

Sociaal kapitaal bij het vinden van een baan?

Alle respondenten is gevraagd hoe zij aan hun huidige baan gekomen zijn. In aflopende volgorde van frequentie zijn dat een reguliere vacature op Internet of in een dagblad, op ruime afstand gevolgd door de opties open sollicitatie, via vrienden/kennissen, via instanties (CWI), via (oud-)collega's of via familie. Dat impliceert dat formele informatiebronnen getalsmatig de overhand hebben gehad over contacten uit eigen sociale netwerken. Antilliaanse respondenten wijken verhoudingsgewijs op enkele punten sterk af van dit patroon. Zo zijn zij relatief vaker via het CWI (8), via een leerwerktraject of ID-baan (8), of via een (oud-)collega (3) aan werk gekomen. Ook hebben twee respondenten (blijvers) via vrijwilligerswerk de baan gekregen. Ten opzichte van de restgroep hebben reguliere vacatures, open sollicitaties en vrienden/kennissen een veel minder belangrijke rol gespeeld. Als het gaat om de vraag wie de respondenten om advies zouden vragen bij de zoektocht naar een andere baan, zou men vooral aankloppen bij familie (8), vrienden of kennissen (9), (oud-)collega's (5), het CWI, Sociaal Raadslieden of een andere instantie (16). Twee respondenten zouden hiervoor bij een medevrijwilliger aankloppen. Slechts acht respondenten zouden helemaal niemand om advies vragen. De beoogde tipgevers wonen beperkt in de eigen buurt (n=5), maar vooral in andere buurten (n=8) of buiten Hoogvliet (n=8). Voor zowel het potentieel als het gemobiliseerd sociaal kapitaal geldt dat grote verschillen tussen blijvers en doorstromers (twee groepen) zich niet voordoen.

2.6. Inkomen (t/m 73-jarigen)

Besteedbaar inkomen per maand

De onderzoekspopulatie wordt gekenmerkt door niet al te hoge besteedbare inkomens. Eén op de zeven respondenten moet naar eigen zeggen rondkomen van minder dan €1.000,- per maand. Ruim de helft moet het doen met een besteedbaar inkomen tussen de €1.000,- en €2.000,- per maand. Slechts zeven procent beschikt over €3.000,- per maand of meer. Bij de Antillianen is het beeld nog veel minder gunstig. Ruim driekwart van hen beschikt over hooguit €1.500,- per maand. In deze categorie treffen we vooral de alleenstaanden en eenoudergezinnen aan. Eén op de vijf huishoudens kan €1.500,- tot €2.500,- per maand besteden. De doorstromers naar nieuwbouw- en/of koopwoningen hebben verhoudingsgewijs meer te besteden dan de andere categorieën.

Ten aanzien van de inkomensbronnen zien we dat de Antillianen relatief iets vaker salaris uit betaald werk ontvangen, maar verhoudingsgewijs ook vaker een bijstands- of werkloosheidsuitkering ontvangen. Het gaat hierbij hoofdzakelijk om eenoudergezinnen. Pensioen is daarentegen veel minder vaak een bron van inkomen, wat vooral wordt verklaard door het gegeven dat de Antillianen als 'groep' gemiddeld aanzienlijk jonger zijn dan de restgroep. Qua toeslagen valt op dat Antillianen verhoudingsgewijs vaker een huurtoeslag (17), kinderopvangtoeslag (8) of zorgtoeslag (26) ontvangen dan de restgroep. Het aandeel 'niet-gebruikers' van toeslagen is verhoudingsgewijs iets lager dan in de restgroep.

Spaargeld en schulden

Ruim de helft van alle respondenten (t/m 73 jaar) heeft meer dan €1.000,- op een spaarrekening staan. De Antillianen blijven op dit punt ver achter. Slechts drie respondenten geven aan over meer dan €1.000,- spaargeld te beschikken. Ruim tweevijfde geeft ook aan niet te kunnen/willen sparen. Dit zijn vooral eenoudergezinnen.

Bijna een kwart van alle respondenten geeft aan een schuld of lening(en) uit te hebben staan, niet zijnde een hypotheek. Bij de Antillianen is dat het geval bij ongeveer de helft van de respondenten, met name eenoudergezinnen en 'gewone' gezinnen met kinderen. De ontwikkeling van de schulden en leningen loopt in de pas met die van de restgroep: bij grofweg eenvijfde is er sprake van een toename, bij ruim eenderde is de totale schuld ongeveer gelijk gebleven.

Inkomensveranderingen en rondkomen

In de afgelopen jaren is het besteedbaar inkomen van bijna 30% van de Antilliaanse respondenten naar eigen zeggen toegenomen (n=11, inflatie niet meegerekend). Bijna eenzesde rapporteert een achteruitgang, de rest meldt een gelijk gebleven inkomen. Per saldo hebben de respondenten iets minder vaak te maken gehad met een inkomensdaling dan de restgroep. Bij de vraag in hoeverre men nu moeilijker of makkelijker rond kan komen dan enkele jaren geleden, is het beeld voor Antillianen en de restgroep vrijwel identiek. Slechts tien procent vindt dat dit makkelijker is geworden, circa de helft komt naar eigen zeggen moeilijker rond.

Daarnaast hebben we gevraagd naar de oorzaken van inkomensveranderingen. Als oorzaken van een inkomensstijging komen vooral het krijgen van een (andere) baan (2), een salarisverhoging (9) en meer uren gaan werken (1). Een inkomensdaling is vooral veroorzaakt door pensionering (2) of een andere reden (4).

2.7. Vrijwilligerswerk en voorzieningen

Vrijwilligerswerk

De participatie in vrijwilligerswerk is voor de totale respons ziet er als volgt uit: circa 70 procent doet er niet aan, 16 procent wel. De resterende twaalf procent heeft de vraag niet ingevuld. Van degenen die bevestigend geantwoord heeft, betreft het in bijna een kwart van de gevallen een vorm van mantelzorg. Bij de Antilliaanse respondenten is het beeld vrijwel identiek hieraan. Bij bijna alle vrijwilligers is er in de afgelopen jaren geen verandering geweest in de geïnvesteerde tijd.

De respondenten zijn maar in zeer geringe mate door anderen op het idee gebracht om vrijwilligerswerk te gaan doen. Vrienden/kennissen, docent/schooldirecteur, een andere vrijwilliger of 'iemand anders' worden elk maar één keer genoemd.

Voorzieningen

Uit de antwoorden op de vraag welke voorzieningen de Antillianen missen, komt de volgende top-zes naar voren:

1. Voorzieningen voor jongeren van 12 tot 18 jaar (n=17)
2. Bijzondere winkels, speciaalzaken (n=14)
3. Een buitenpolikliniek van een ziekenhuis (n=9)
4. Ruimte voor een open podium, buurthuis (n=6)
5. Cafés of andere horeca (n=5)
6. Sportvoorzieningen, kantine (n=4) en parken, groenvoorzieningen (n=4).

Voor bijna al deze zaken geldt dat de Antillianen verhoudingsgewijs vaker dit gemis aangeven dan de overige respondenten. De enige uitzondering is de buitenpolikliniek.

De vraag naar voorzieningen voor jongeren van 12 tot 18 jaar blijkt uit alle wijken te komen waar de Antillianen wonen. Er is geen sprake van één wijk die eruit springt.

Actieve bijdrage aan de buurt

Van de 41 respondenten hebben er 28 geen actieve bijdrage aan activiteiten in hun buurt geleverd. Bij degenen die dat wel gedaan hebben, vallen op: deelname aan een straatfeest of barbecue (6), sport- en spelactiviteiten (5), Heel de Buurt/Together Strong (4), schoonmaakactiviteiten (3) en buurtbemiddeling (2).

2.8. Profijt van de herstructurering

In één van de laatste vragen van de enquête is aandacht besteed aan de mate waarin respondenten in het dagelijks leven profijt hebben van de herstructurering en in het bijzonder de veranderde bevolkingssamenstelling.

Tabel 2.2 Profijt van de herstructurering c.q. de veranderde bevolkingssamenstelling.

Categorie	Antillianen		Overige respondenten	
	n	%	n	%
Ja, nieuwe mensen leren kennen die helpen	4	10,3	31	2,1
Ja, ik zie verbetermogelijkheden voor mezelf	2	5,1	40	2,8
Ja, meer aansluiting bij andere groepen in de samenleving	4	10,3	34	2,3
Ja, ik heb nieuwe vaardigheden geleerd	0	0,0	3	0,2
Ja, ik maak gebruik van nieuwe voorzieningen	4	10,3	45	3,1
Ja mijn kinderen gaan naar een school met een goede mix van groepen	2	5,1	11	0,8
Nee, ik heb er geen voordeel van gehad	23	59,0	1283	88,7
Totaal	39	100,0	1447	100,0

Noot: aantallen en percentages exclusief missende waarden: n=198 oftewel 11,8%.

Vrijwel alle Antilliaanse respondenten hebben antwoord gegeven op deze 'hamvraag'. Van hen geven er 16 aan zij er baat hebben in hun dagelijks leven, en dat is verhoudingsgewijs veel vaker dan bij de overige respondenten. Hierbij gaat het vooral om het gebruik van nieuwe voorzieningen, meer aansluiting bij andere groepen in de samenleving, of dat men nieuwe mensen heeft leren kennen die op een of andere manier kunnen helpen.

2.9. Samenvatting

In de media en in politieke debatten worden Antillianen vaak aangeduid als een bevolkingscategorie waarbinnen zich verhoudingsgewijs veel sociaal-economische problemen voordoen. Het beeld dat de subgroep Antillianen in de survey laat zien, is echter op veel punten positief. Enige voorzichtigheid is ook geboden vanwege het kleine aantal respondenten. Hoewel we niet kunnen achterhalen in hoeverre de respons representatief is voor de categorie als geheel, maken de bevindingen duidelijk dat het over één kam scheren van Antillianen geen recht doet aan de werkelijkheid.

Bij de ***woonsituatie*** zien we dat Antillianen relatief vaak tot de doorstromers behoren, waarbij een kwart van hen de sprong naar een nieuwbouwwoning heeft gemaakt. Daar moet bij aangetekend worden dat bijna driekwart van hen door sloop van de vorige woning als het ware gedwongen werd tot doorstromen. Voor ruim de helft van degenen die een verandering in de woonsituatie hebben meegemaakt, is de huidige woonsituatie een verbetering ten opzichte van de vorige situatie. Opvallender is echter het beeld bij de oordelen over buurt en extern imago. Zo zijn de Antilliaanse respondenten significant positiever over de ontwikkeling van de huidige buurt in de afgelopen jaren. Ook verwachten zij significant vaker dan anderen dat buitenstaanders vinden dat Hoogvliet in de afgelopen jaren vooruit is gegaan.

Bij ***opleiding*** is het beeld veel diffuser. Het opleidingsniveau van de Antillianen is gemiddeld hoger dan van hun ouders. Op het punt van de vakgerichte opleidingen en cursussen scoren zij verhoudingsgewijs hoger dan de restgroep.

Dit wijst erop dat deze respondenten zich in de afgelopen acht jaar moeite hebben getroost om zich te laten (bij)scholen. Bij de ***werksituatie*** zien we een medaille met twee kanten. Enerzijds zijn relatief veel Antillianen aan een baan gekomen of van baan gewisseld. Ervaren verbeteringen worden toegeschreven aan een hogere functie, een vaste aanstelling of zelfstandiger werk. Antillianen zijn relatief vaker dan anderen via het CWI, een leerwerktraject of ID-baan aan hun huidige baan gekomen. Anderzijds heeft bijna een kwart te kampen met structurele werkloosheid. Vooral alleenstaanden en eenoudergezinnen kampen hiermee. Met andere woorden, de sociale stijging op het gebied van werk is aan deze respondenten voorbij gegaan.

Bij het besteedbaar ***inkomen*** zien we dat de Antillianen over de gehele linie duidelijk achterblijven bij de restgroep. Ruim driekwart van hen beschikt over hooguit €1.500,- per maand. Het gaat hierbij vooral om alleenstaanden en eenoudergezinnen. En hoewel Antillianen relatief iets vaker salaris uit betaald werk ontvangen, krijgen ze verhoudingsgewijs ook vaker een bijstands- of werkloosheidsuitkering, wederom vooral de eenoudergezinnen. Hier herhaalt zich de 'tweezijdige medaille' die we bij de werksituatie al beschreven. Ook op het punt van vermogen (spaargeld) blijven de Antillianen achter bij andere respondenten. Qua rondkomen is er echter geen verschil met de restgroep.

Ten slotte zien we dat relatief veel Antillianen (n=16) op een of andere profijt hebben van de herstructurering. Het gaat om het gebruik van nieuwe voorzieningen, meer aansluiting bij andere groepen in de samenleving, of dat men nieuwe mensen heeft leren kennen die op een of andere manier kunnen helpen. Conclusie: op de meeste terreinen zien we (bescheiden) vormen van sociale stijging, al blijven de Antillianen op het punt van inkomen en vermogen achter bij de restgroep.

3 Van werkloos naar werk: de (her)intreders

3.1. Inleiding

In dit hoofdstuk analyseren we een categorie bewoners die in ieder geval op één aspect sociaal gestegen is: degenen die vanuit een positie als werkloze een baan gekregen hebben. We vergelijken deze groep (her)intreders op de arbeidsmarkt, kortweg intreders (n=41) met de rest van de respons.
Achtereenvolgens behandelen we de persoonskenmerken, de woonsituatie, opleiding en gevolgde cursussen, de werksituatie, het inkomen, vrijwilligerswerk en voorzieningengebruik, en de mate waarin mensen zich zorgen maken over bepaalde zaken. Het hoofdstuk sluit af met een concluderende paragraaf.

3.2. Persoonskenmerken

De 41 intreders bestaan hoofdzakelijk uit vrouwen (n=35) en slechts vijf mannen, variërend van 28 tot 59 jaar. De gemiddelde leeftijd (45,6 jaar) ligt ruim onder het gemiddelde van de restgroep (63 jaar).
Eenderde van de 41 respondenten maakt deel uit van een eenoudergezin. Ook het aantal intreders uit huishoudens met kinderen is verhoudingsgewijs groter dan bij de rest van de respons. Daarentegen zijn de alleenstaanden en huishoudens met twee volwassenen zonder kinderen ondervertegenwoordigd bij deze groep. Qua etniciteit vinden we respondenten uit Suriname (n=4), Antillen/Aruba (n=5), Turkije (n=1), Marokko (n=1), Indonesië (n=1) en een andere achtergrond dan voorgedrukt in de vragenlijst (n=3).

Bij de intreders hebben de volgende veranderingen in het huishoudens zich verhoudingsgewijs vaker voorgedaan dan in de restgroep: nieuwe partner gekregen, samenwonen/getrouwd of scheiding.

Tabel 3.1 Sociaal-economische kenmerken van de (her)intreders, in procenten.

Kenmerk	Overige respondenten (n=1.643)	(Her)intreders (n=41)
Geslacht		
- Man	51,2%	12,5%
- Vrouw	48,8%	87,5%
Leeftijdscategorie		
- 27 - 40 jaar	7,3%	40,0%
- 41 - 54 jaar 19,7%	40,0%	
- 55 - 64 jaar	21,5%	17,5%
- 65 en ouder	51,5%	2,5%
Huishoudenssamenstelling		
- Alleenstaande.	32,8%	23,1%
- Partners zonder kinderen	46,2%	12,8%
- Partners met kinderen	15,1%	28,2%
- Eenoudergezin	5,9%	35,9%
Etniciteit		
- Autochtoon	80,2%	63,4%
- Allochtoon of onbekend	19,8%	36,6%
Opleidingsniveau		
- Laag (VMBO of minder)	64,4%	67,5%
- Midden (HAVO, MBO)	19,4%	25,0%
- Hoog (VWO, HBO of meer)	8,9%	5,0%
- Iets anders (b.v. buitenland)	7,3%	2,5%
Besteedbaar huish.inkomen		
- Laag (minder dan €1.500 p/m)	42,9%	63,4%
- Midden (€1.500 - €3.000 p/m)	51,8%	29,3%
- Hoog (meer dan €3.000 p/m)	5,3%	7,3%
Eigendomsvorm woning		
- Huurwoning	89,7%	87,5%
- Koopwoning	10,3%	12,5%
Huidige wijk		
- Boomgaardshoek	9,9%	7,5%
- Centrum/Middengebied	13,5%	2,5%
- Hofeiland	1,2%	2,5%
- Meeuwenplaat	14,2%	20,0%
- Nieuw Engeland (& Digna)	5,5%	12,5%
- Oudeland	12,0%	22,5%
- Tussenwater	5,3%	5,0%
- Westpunt	9,0%	7,5%
- Zalmplaat	29,3%	20,0%
Bewonerscategorie		
- Blijvers in de sociale huur	71,7%	53,8%
- Huurkopers	5,4%	7,7%
- Doorstromers naar best. huur	11,1%	28,2%
- Doorstromers naar nieuw/koop	11,9%	10,3%

Bron: alle cijfers zijn ontleend aan de survey. De percentages zijn exclusief de missende waarden.

3.3. Woonsituatie

Huidige woonsituatie

Iets meer dan de helft van de intreders behoort tot de blijvers in de huursector. Ruim eenderde behoort tot de doorstromers. In vergelijking tot de restgroep zijn intreders significant vaker doorgestroomd binnen Hoogvliet. Van twee intreders weten we onvoldoende om ze in een bewonerscategorie in te delen.

Tabel 3.2 Tot welke categorie behoren de (her)intreders (n=41)

Categorie	absoluut	procent
Blijvers in de huursector	21	51,3
Koop door zittende huurder (huurkoper)	3	7,3
Doorstromers	15	36,6
Onbekend	2	4,9
Totaal	41	100,0

De verdeling tussen huurders (n=35) en kopers (n=5) wijkt niet significant af van de restgroep. Dat geldt ook voor de huidige woonwijk en woningtype. Een meerderheid woont in een eengezinswoning (n=25). Op twee respondenten na woont de rest in een meergezinswoning of een boven- of benedenwoning. De woningen zijn vooral oudbouw (voor 1998 gebouwd). Dat is niet significant vaker dan de restgroep. Ruim een kwart woont vijf tot acht jaar in de huidige woning en verhoudingsgewijs wonen zij wat minder lang in hun huidige woning dan de restgroep (waarvan bijna driekwart meer dan acht jaar in de huidige woning woont).

Qua verhuisbewegingen zien we dat intreders verhoudingsgewijs vaker naar een bestaande huurwoning zijn verhuisd.

Verhuisredenen

Alle respondenten konden de belangrijkste redenen voor de verhuizing naar de huidige woning aankruisen. Relatief gezien geven intreders vaker als reden voor verhuizing de sloop van de vorige woning (n=12) aan, verandering op relationeel vlak (samenwonen, huwelijk, scheiden, n=5), gezinsuitbreiding (n=8) en overlast van andere bewoners (n=6).

Wooncarrière, buurtontwikkeling en imago

Eenderde (n=13) van de intreders woonde eerst in Meeuwenplaat, gevolgd door Westpunt (n=7). Nu wonen de meesten in Oudeland (n=9), Meeuwenplaat (n=8), Zalmplaat (n=8) en Nieuw Engeland (n=5).

Voor de helft van de intreders die een verandering in de woonsituatie hebben meegemaakt (n=21), is de huidige woonsituatie een verbetering ten opzichte van de vorige situatie. Dat komt vooral door de omvang van de woning (n=7), de mindere mate van verloedering van de buurt ten opzichte van de vorige buurt (n=3), de kwaliteit van keuken en sanitair (n=2), gelijkvloersheid/aanwezigheid van een lift (n=2) en de ligging ten opzichte van winkels en voorzieningen (n=2). Enkelen zijn slechter af.

Als redenen voor de verslechtering van de woonsituatie geeft men de staat van het onderhoud (=2) en de kwaliteit van keuken en sanitair (n=2) op.

Bij het oordeel over de ontwikkeling van de huidige buurt in de afgelopen jaren is er geen statistisch significant verschil met de restgroep. Zo'n 22 procent ziet een vooruitgang, tegenover 16 procent bij de restgroep. En 39 procent bespeurt een achteruitgang, tegenover 36 procent in de rest van de respons.

Ook bij het veronderstelde externe imago (oordeel van buitenstaanders over Hoogvliet) zijn de meningen van de intreders en de rest van de

respons nagenoeg gelijk. 42 procent verwacht een negatief imago en slechts vijf procent een positief imago (tegenover zeven procent van de restgroep). Niemand van de intreders vindt dit negatieve imago onterecht. De meesten vinden dit gedeeltelijk terecht en gedeeltelijk onterecht (75 procent). Als het gaat om het veronderstelde oordeel van buitenstaanders over de ontwikkeling van Hoogvliet, denken de intreders beduidend minder vaak dat het imago is verbeterd: een kwart van de intreders tegenover bijna de helft van de restgroep noemt dit. De intreders zijn wat voorzichtiger op dit punt: ze geven relatief vaker (32 procent) aan dat buitenstaanders vinden dat Hoogvliet nauwelijks is veranderd. In de restgroep is dit 15 procent.

Sociaal kapitaal bij de keuze van de woning?

Aan de intreders is gevraagd of iemand hen specifiek op hun huidige woning gewezen heeft. Kortom, wie gaf de 'gouden tip'? De helft geeft aan de woning zelf gevonden hebben, zonder enig advies van iemand anders. Opvallend is de rol van de woningcorporaties. Bij tweederde van de intreders heeft een medewerker van Vestia of Woonbron hen specifiek op de huidige woning gewezen. Dat is verhoudingsgewijs vaker dan bij de restgroep, waarin 28 procent op deze bron wijst.

Als het gaat om de vraag wie de respondenten om advies zouden vragen bij de zoektocht naar een andere woning, zijn er geen grote verschillen tussen de intreders enerzijds en de rest van de respons anderzijds. De intreders zeggen verhoudingsgewijs iets vaker niemand in te zullen schakelen (n=21) of anders een makelaar (n=4).

3.4. Opleiding en gevolgde cursussen (t/m 73-jarigen)

Opleidingsniveau

Allereerst kijken we naar opvallende verschillen tussen de intreders en de restgroep voor wat betreft het opleidingsniveau van henzelf, respectievelijk van hun vader en moeder. Voor de intreders geldt dat ruim de helft VMBO (vroeger huishoudschool, MAVO, MULO of LTS) als opleiding heeft, 13 procent heeft hooguit de basisschool afgemaakt. Slechts vijf procent (n=2) beschikt over een VWO- of HBS-opleiding, maar niemand heeft een HBO- of universitaire opleiding afgerond. De restgroep kent verhoudingsgewijs iets meer hoger opgeleiden en ook iets meer mensen met een lage opleiding, maar deze verschillen zijn niet statistisch significant. Hoewel het opleidingsniveau van de intreders laag is, is het gemiddeld wel wat hoger dan van hun ouders. De opleidingsniveaus van hun ouders verschillen op enkele punten van de niveaus van ouders van respondenten uit de restgroep. Zo zijn de vaders van deze groep intreders verhoudingsgewijs vaker zonder enige opleiding (19 procent). Ook de moeders zijn iets vaker laag opgeleid (enkel basisschool) of zonder opleiding.

Opleiding, cursussen en trainingen

Tevens hebben we gevraagd of respondenten een cursus of training hebben gevolgd die hun kansen op de arbeidsmarkt vergroot. Van de 41 respondenten hebben er 20 zoiets niet gedaan. Negen hebben een vak- of bedrijfsgerichte opleiding of cursus achter de rug. Opvallend zijn de scores op andere gevolgde cursussen. Drie respondenten hebben een taalcursus gevolgd, vier een computercursus en twaalf respondenten een andere cursus of training. In absolute zin zijn dit kleine aantallen, maar verhoudingsgewijs zijn deze scores vrij hoog, in vergelijking tot de restgroep.

Verder valt op dat de intreders specifiek op enkele voorzieningen wijzen die het (mede) mogelijk gemaakt hebben dat ze een cursus op opleiding konden volgen. Het gaat hierbij om kinderopvang (n=1), advies van het CWI (n=3), de metro (n=5) en niet nader gedefinieerde zaken (n=17).

Schoolsituatie van het oudste kind

In grote lijnen zijn er geen verschillen tussen de schoolsituatie van kinderen van intreders, respectievelijk respondenten in de restgroep. Intreders hebben verhoudingsgewijs iets vaker een kind dat een VMBO-opleiding volgt. Voor zover kinderen buiten Hoogvliet naar school gaan, heeft dat vooral te maken met het type opleiding dat niet in Hoogvliet zelf aanwezig is.

Sociaal kapitaal bij de keuze van opleiding of school?

Aan alle respondenten is gevraagd of en wie zij advies hebben gevraagd bij de keuze van de meest recente opleiding of cursus. Voor 60 procent van de totale respons was deze vraag niet van toepassing, omdat de keuze langer dan acht jaar geleden had plaatsgevonden. Circa negentien procent heeft niemand om advies gevraagd. Bij degenen die dat wel gedaan hebben, blijken (oud-)collega's, het CWI, Sociaal Raadslieden of een andere professional relatief vaak genoemde informatiebronnen.

Bij 27 van de 41 respondenten was deze vraag niet van toepassing (langer dan 8 jaar geleden een opleiding of cursus gevolgd) of heeft geen advies aan anderen gevraagd. Degenen die dit wel deden, klopten vooral aan bij CWI, Sociaal Raadslieden of een andere professional (n=4), of 'iemand anders' (dit is niet nader gedefinieerd, n=6).

Als het gaat om de vraag wie de respondenten om advies zouden vragen bij de keuze van een te volgen cursus of opleiding, zou men vooral aankloppen bij het CWI, Sociaal Raadslieden of een andere instantie (n=9), vrienden/kennissen (n=5), familie (n=3), (oud-)collega's (n=3), docent, decaan of schooldirecteur (n=2). In een geval zou men ook een medevrijwilliger bevragen.

Voor zover ouders van kinderen anderen advies gevraagd hebben over de schoolkeuze voor hun kind, hebben ze dat gedaan bij familie (2), vrienden en kennissen (1), maar vooral bij een docent, decaan of schooldirecteur (10).

Een vergelijkbaar patroon is zichtbaar bij de antwoorden op de vraag wie men om advies zou vragen bij opvoedingskwesties of problemen met de kinderen. Genoemd zijn: familie (10), vrienden/ kennissen (2), buren en buurtgenoten (3), docent of schooldirecteur (7), opbouwwerker, Sociaal Raadslieden of een andere professional (4).

Met name dit laatste aspect is verhoudingsgewijs veel vaker genoemd bij intreders dan bij de rest van de respons.

3.5. Werksituatie (t/m 73-jarigen)

Huidige werksituatie en baanvastheid

Van de intreders zegt 63 procent (n=25) in loondienst te werken, vijf procent is zelfstandig ondernemer (n=2), vijf procent is gedeeltelijk of geheel arbeidsongeschikt. Eén respondent in ondertussen met pensioen.

Wat opvalt is dat twee respondenten aangeven nu werkloos te zijn. Zij zijn waarschijnlijk ergens in de afgelopen acht jaar allereerst vanuit een werkloze positie aan en baan gekomen, maar zijn die ondertussen weer kwijtgeraakt.

Uit de definitie van de centrale onderzoekscategorie in dit hoofdstuk volgt logischerwijs dat we bij de intreders relatief meer mensen met een betaalde baan aantreffen en aanzienlijk minder gepensioneerden. De intreders zijn in de afgelopen acht jaar van een situatie van werkloosheid in een betaalde baan terechtgekomen (en in enkele gevallen weer terug de werkloosheid in). 64 procent van de respondenten vindt dit een verbetering, 31 procent ervaart geen duidelijk verschil en vijf procent (n=2) vindt dit juist een verslechtering. Hiermee wijkt de groep intreders niet significant af van de restgroep. Van de 24 intreders die een verbetering rapporteren, geeft de helft als oorzaak aan dat ze een vaste aanstelling hebben gekregen. Vier respondenten zegt dat dit komt doordat ze een hogere functie hebben gekregen en ook vier respondenten zegt dat dit komt doordat ze meer uren zijn gaan werken.

De twee respondenten die een verslechtering rapporteren, zijn minder uren gaan werken dan wel weer werkloos geworden. De rol van bepaalde voorzieningen of randvoorwaarden bij het verkrijgen van werk is ook onder de loep genomen, maar beperkt ingevuld door de respondenten. Genoemd zijn: de aanwezigheid van kinderopvang (n=2), advies van het CWI (n=4), de nabijheid van de metro (n=1) en geschikte woning (n=1).

Sociaal kapitaal bij het vinden van een baan?

Alle enquêterespondenten die werken, is gevraagd hoe zij aan hun huidige baan gekomen zijn. In aflopende volgorde van frequentie zijn dat een reguliere vacature op Internet of in een dagblad, op ruime afstand gevolgd door de opties open sollicitatie, via vrienden/ kennissen, via instanties (CWI), via (oud-)collega's of familie. Dat impliceert dat bij de totale responsgroep formele

informatiebronnen getalsmatig de overhand hebben gehad over contacten uit eigen sociale netwerken.

Intreders wijken verhoudingsgewijs op enkele punten af van dit patroon. Zo zijn zij relatief vaker via een vacature (11), via het CWI (4), of via vrienden, kennissen (5) aan werk gekomen of ze hebben een eigen bedrijf opgestart (2). Eén respondent is via een leerwerktraject aan een baan gekomen. Ook hebben twee respondenten via vrijwilligerswerk een baan gekregen en één respondent via buren/buurtbewoners. Ten opzichte van de totale responsgroep hebben familie (1), open sollicitaties (3) en (oud-)collega's (1) een minder belangrijke rol gespeeld.

Als het gaat om wie de respondenten om advies zouden vragen bij de zoektocht naar een andere baan, zou men vooral aankloppen bij het CWI, Sociaal Raadslieden of een andere instantie (15), familie (10), vrienden/kennissen (6), (oud-) collega's (3) of iemand anders (4). En 13 respondenten zouden helemaal niemand om advies vragen.

3.6. Inkomen (t/m 73-jarigen)

Besteedbaar inkomen per maand

De hele onderzoekspopulatie wordt gekenmerkt door niet al te hoge besteedbare inkomens. Eén op de zeven respondenten moet naar eigen zeggen rondkomen van minder dan €1.000,- per maand. Ruim de helft moet het doen met een besteedbaar inkomen tussen de €1.000,- en €2.000,- per maand. Slechts zeven procent beschikt over €3.000,- per maand of meer. Bij de intreders is het beeld nog minder gunstig: 30 procent moet rondkomen van een inkomen van maximaal €1.000,- per maand. Als we kijken naar de twee laagste inkomenscategorieën, blijkt dat tweederde beschikt over hooguit €1.500,- per maand. In deze categorie treffen we vooral de alleenstaanden en eenoudergezinnen aan. Ruim een kwart van de huishoudens kan €1.500,- tot €2.500,- per maand besteden.

Ten aanzien van de inkomensbronnen zien we, zoals verwacht, dat de intreders relatief iets vaker salaris uit betaald werk ontvangen (n=24), maar verhoudingsgewijs ook vaker een bijstands- of werkloosheidsuitkering. Het gaat hierbij hoofdzakelijk om vijf eenoudergezinnen, die blijkbaar na enige tijd gewerkt te hebben in de afgelopen acht jaar, weer teruggevallen zijn in de bijstand.

Pensioen wordt veel minder vaak genoemd, wat vooral wordt verklaard door het gegeven dat de intreders als 'groep' gemiddeld aanzienlijk jonger zijn dan de restgroep.

Qua toeslagen valt op dat de respondenten verhoudingsgewijs vaker een huurtoeslag (18), kinderopvangtoeslag (2) of zorgtoeslag (25) ontvangen dan de restgroep. Het aandeel 'niet-gebruikers' van toeslagen is verhoudingsgewijs iets lager dan in de restgroep.

Spaargeld en schulden

Ruim de helft van alle respondenten (t/m 73 jaar) heeft meer dan €1.000,- op een spaarrekening staan. De intreders blijven op dit punt ver achter. Slechts zes respondenten (15 procent) geven aan over meer dan €1.000,- spaargeld te beschikken. Ruim tweevijfde geeft ook aan niet te kunnen/willen sparen. Dit zijn vooral eenoudergezinnen en in iets mindere mate de 'gewone gezinnen'. Daarnaast geeft bijna 30 procent aan minder te kunnen sparen.

Bijna een kwart van alle respondenten geeft aan een schuld of lening(en) uit te hebben staan, niet zijnde een hypotheek. Bij de intreders is dat het

geval bij bijna de helft van de respondenten, met name eenoudergezinnen. De ontwikkeling van de schulden en leningen loopt in de pas met die van de restgroep: bij grofweg eenvijfde is er sprake van een toename, bij eenderde is de totale schuld ongeveer gelijk gebleven.

Inkomensveranderingen en rondkomen

In de afgelopen jaren is het besteedbaar inkomen van 40 procent van de intreders naar eigen zeggen toegenomen (n=16, inflatie niet meegerekend). Dit hangt waarschijnlijk samen met hun verandering in werksituatie. Nu hebben ze een betaalde baan. Toch rapporteert ook eenvijfde van hen een achteruitgang (n=8). Verhoudingsgewijs hebben minder intreders een achteruitgang in inkomen meegemaakt dan de restgroep (eenvijfde versus eenderde van de respondenten). Dit verschil is statistisch significant. Bij de vraag in hoeverre men nu moeilijker of makkelijker rond kan komen dan enkele jaren geleden, is het beeld voor de intreders ook positiever dan van de restgroep. Bijna een kwart vindt dat dit makkelijker is geworden, maar nog steeds circa de helft komt naar eigen zeggen moeilijker rond. Van de restgroep zegt slechts negen procent dat het makkelijker is geworden om rond te komen en ook bijna de helft vindt het juist moeilijker. Ook dit verschil is statistisch significant.

Daarnaast hebben we gevraagd naar de oorzaken van inkomensveranderingen. Als oorzaken van een inkomensstijging (n=15) komt natuurlijk het krijgen van een (andere) baan (5) aan bod. Daar is deze subgroep tenslotte op samengesteld. Verder wordt er verwezen naar een salarisverhoging (9) en naar meer uren gaan werken (4). Een inkomensdaling (n=8) is vooral veroorzaakt door het kwijtraken van de baan (2), het krijgen van een (andere) baan (2) of een andere reden (3). De twee respondenten die aangeven hun baan te zijn kwijtgeraakt, zagen we ook al terug bij de paragraaf over werksituatie. Deze mensen zijn waarschijnlijk ergens in de afgelopen acht jaar allereerst vanuit een werkloze positie aan en baan gekomen, maar zijn die ondertussen weer kwijtgeraakt. Bij de twee respondenten die de verslechtering van hun inkomenssituatie verbinden aan het krijgen van een (andere) baan, is het beeld onduidelijk. Misschien is hun salaris nu lager dan hun werkloosheidsuitkering, of zijn ze al toe aan een tweede baan sinds hun baanloze situatie, die slechter is dan hun eerste baan na werkloosheid. Dit kan met behulp van de beschikbare gegevens niet worden bepaald.

3.7. Vrijwilligerswerk en voorzieningen

Vrijwilligerswerk

De participatie in vrijwilligerswerk ziet er voor de totale respons als volgt uit: circa 70 procent doet er niet aan, 16 procent wel. De resterende twaalf procent heeft de vraag niet ingevuld. Van degenen die bevestigend geantwoord heeft, betreft het in bijna een kwart van de gevallen een vorm van mantelzorg. Bij de intreders is het beeld vrijwel identiek hieraan. Bij bijna alle vrijwilligers is er in de afgelopen jaren geen verandering geweest in de geïnvesteerde tijd.

De respondenten zijn maar in zeer geringe mate door anderen op het idee gebracht om vrijwilligerswerk te gaan doen. 'Door buren of buurtbewoners' wordt twee keer genoemd, door docent/schooldirecteur of 'iemand anders' worden elk maar één keer genoemd.

Voorzieningen

Uit de antwoorden op de vraag welke voorzieningen de respondenten missen, komt voor de totale onderzoeksrespons de volgende top-zes naar voren:

7. Bijzondere winkels, speciaalzaken (n=392)
8. Een buitenpolikliniek van een ziekenhuis (n=336)
9. Voorzieningen voor jongeren van 12 tot 18 jaar (n=267)
10. Cafés of andere horeca (n=85)
11. Parken, groenvoorzieningen (n=82)
12. Ruimte voor een open podium, buurthuis (n=78)

De intreders geven met name meer bijzondere winkels en speciaalzaken (n=16) te willen. Ook geven ze aan voorzieningen voor jongeren van 12 tot 18 jaar te missen (n=14). Als derde is er behoefte aan een buitenpolikliniek van een ziekenhuis (n=10). Deze top drie wijkt niet sterk af van de totale respondentengroep. Verhoudingsgewijs is bij de intreders het gemis van voorzieningen voor jongeren groter.

Actieve bijdrage aan de buurt

De meeste intreders geven aan geen actieve bijdrage te leveren aan de buurt (n=32). Diegenen die dat wel doen geven aan actief te zijn bij sport- en spelactiviteiten (4), straatfeesten en buurtbarbecues (4) en Heel de Buurt/Together Strong (1).

3.8. Profijt van de herstructurering

In één van de laatste vragen van de enquête is aandacht besteed aan de mate waarin respondenten in het dagelijks leven profijt hebben van de herstructurering en in het bijzonder de veranderde bevolkingssamenstelling.

Tabel 3.3 Profijt van de herstructurering c.q. de veranderde bevolkingssamenstelling.

Categorie	Intreders		Overige respondenten	
	n	%	n	%
Ja, nieuwe mensen leren kennen die helpen	2	4,9	33	2,3
Ja, ik zie verbetermogelijkheden voor mezelf	2	4,9	40	2,8
Ja, meer aansluiting bij andere groepen in de samenleving	0	0,0	38	2,6
Ja, ik heb nieuwe vaardigheden geleerd	0	0,0	3	0,2
Ja, ik maak gebruik van nieuwe voorzieningen	0	0,0	49	3,4
Ja mijn kinderen gaan naar een school met een goede mix van groepen	1	2,4	12	0,8
Nee, ik heb er geen voordeel van gehad	36	87,8	1270	87,9
Totaal	41	100,0	1445	100,0

Noot: aantallen en percentages exclusief missende waarden: n=198 oftewel 11,8%.

Vrijwel alle intreders hebben antwoord gegeven op deze 'hamvraag', maar het merendeel zegt in het dagelijks leven geen voordeel te hebben gehad van de herstructurering. Vijf respondenten (10 procent) zeggen er wel baat bij te hebben in hun dagelijks leven, en dat wijkt verhoudingsgewijs nauwelijks af van de overige respondenten. Hierbij gaat het vooral om dat men nieuwe mensen heeft leren kennen die op een of andere manier kunnen helpen en dat ze door de herstructurering van Hoogvliet ook verbetermogelijkheden voor zichzelf zien. Opvallend is echter dat de intreders niet aangeven dat ze profijt hebben van nieuwe voorzieningen, iets dat verhoudingsgewijs in de totale populatie hoger scoort.

3.9. Samenvatting

De groep (her)intreders die in dit hoofdstuk zijn onderzocht kenmerken zich doordat ze in ieder geval op één pijler van sociale stijging in de afgelopen acht jaar een duidelijke ontwikkeling hebben doorgemaakt, namelijk dat ze vanuit een baanloze situatie zijn opgeklommen en een betaalde baan hebben gekregen. In dit hoofdstuk is nader gekeken naar hun ontwikkelingen op andere aspecten van sociale stijging, zoals hun woonsituatie, opleiding en inkomenssituatie. Ondervinden zij bijvoorbeeld ook een positief effect op hun inkomen door hun verandering in werksituatie?

Bij de ***woonsituatie*** is het beeld nog niet zo helder. Een deel van de intreders is in de afgelopen jaren doorgestroomd naar een andere woning. De sloop van hun vorige woning was hiervoor vaak de aanleiding. Deze huidige woning is echter nog steeds met name in de huursector en ook in de oudbouw (bouwjaar vóór 1998). In dat opzicht hebben zij geen stijging doorgemaakt. Wel melden de verhuisde intreders nog al eens een verbetering als het gaat om de grootte en de kwaliteit van de woning en de mindere mate van verloedering van de buurt.

Bij ***opleiding*** zijn er aanwijzingen voor intergenerationele stijging. Hoewel het opleidingsniveau van de intreders laag is, is dit gemiddeld wel hoger dan van hun ouders. Van de respondenten die een aanvullende opleiding of cursus hebben gevolgd, ging dat in de meeste gevallen om een vakgerichte of bedrijfsgerichte opleiding. In relatieve zin is het aantal respondenten dat een andere cursus (zoals een taalcursus of computercursus) heeft gevolgd, redelijk groot vergeleken bij de restgroep.

Bij ***werksituatie*** is voor deze groep de sociale stijging helder. Zij hebben in de afgelopen acht jaar een betaalde baan gevonden en daarmee een stap gemaakt op de sociale ladder. Voor twee respondenten is deze stap vooruit weer tenietgedaan doordat zij weer werkloos zijn geworden.

64 procent van de respondenten vinden hun nieuwe werksituatie een verbetering. Van de intreders die een verbetering rapporteren, geeft de helft als reden op dat ze (inmiddels) een vaste aanstelling hebben gekregen.

Bij het ***inkomen*** van de respondenten zien we de positieve ontwikkeling in hun werksituatie terugkomen. In de afgelopen jaren is het besteedbaar inkomen van 40 procent van de intreders naar eigen zeggen toegenomen. Toch rapporteert ook een vijfde van hen een achteruitgang (n=8). Verhoudingsgewijs hebben minder intreders een achteruitgang in inkomen meegemaakt dan de restgroep. Bijna een kwart vindt ook dat ze nu makkelijker kunnen rondkomen. Toch blijkt dat, vergeleken bij de restgroep, weinig intreders spaargeld op een aparte spaarrekening hebben staan en heeft bijna de helft een schuld of lening(en) uitstaan, niet zijnde een hypotheek. Dit is verhoudingsgewijs een stuk hoger dan bij de andere respondenten. De ontwikkeling op werkvlak heeft dus nog niet helemaal doorgezet op de inkomenssituatie. Positieve indicaties zijn er echter wel.

Als we kijken naar de inzet van sociaal kapitaal om vooruit te komen, dan blijken de intreders vooral de 'professionele route' te gebruiken om aan informatie en advies te komen. Ze geven dus vaker dan de restgroep aan naar het CWI te (zullen) gaan voor advies over werk en opleiding, naar een docent of decaan voor advies over de opleiding van hun kinderen of naar een makelaar voor informatie over een woning. Maar daarnaast melden ze ook vaker niemand te zullen raadplegen.

4 Profijt van de herstructurering

4.1. Inleiding

In dit hoofdstuk analyseren we de meest voorkomende antwoorden op de volgende enquêtevraag: “Hoogvliet krijgt door de vernieuwing andere woningen, nieuwe voorzieningen en een andere bevolkingssamenstelling (een grotere mix van verschillende inkomens). Heeft u daar in uw dagelijks leven voordeel van?”
Naast de ontkennende antwoordcategorie waren er zes antwoordmogelijkheden die aangekruist konden worden. Twee van deze mogelijkheden zijn door een verwaarloosbaar aantal respondenten aangekruist. We beperken ons hier tot de antwoordmogelijkheden die door minimaal 35 respondenten aangekruist zijn, namelijk:

1. Ja, er zijn nieuwe voorzieningen gekomen waar ik gebruik van maak (n=49)
2. Ja, ik zie nu meer verbeteringsmogelijkheden voor mezelf (andere woning, werk, opleiding, vrije tijd; n=42)
3. Ja, ik heb nu meer aansluiting bij andere groepen in de samenleving (n=38)
4. Ja, ik heb nieuwe mensen leren kennen die mij helpen bij het oplossen van praktische problemen in mijn leven (n=35)

Gezien deze aantallen zijn multivariate analyses van de desbetreffende respondenten niet mogelijk. Door middel van bivariate analyses, die hier niet afgebeeld zijn, proberen we enig inzicht te krijgen in de specifieke kenmerken van de respondenten die op één van de genoemde manieren geprofiteerd hebben. Daarbij hebben we gekeken naar de variabelen geslacht, huishoudenssamenstelling, leeftijdscategorie, bewonerscategorie, eigendomsvorm, etniciteit, huishoudensdynamiek, opleidingsniveau, inkomenscategorie en inkomensbron. Tevens hebben we deze respondenten afgezet tegen de stijgingsvariabelen met betrekking tot woonsituatie, buurtontwikkeling, extern imago (ontwikkeling), opleiding/cursussen, werksituatie (o.a. baanwisseling), inkomen, rondkomen, sparen en gebruik van toeslagen.
Alleen de kenmerken waarop de desbetreffende respondenten duidelijk afwijken van de totale respons, worden hier genoemd.

4.2. Gebruik maken van nieuwe voorzieningen

De groep respondenten (n=49) die aangeeft op deze manier profijt te hebben van herstructurering, is zeer divers. Op enkele punten wijkt ze echter af van de totale respons. Ten eerste valt op dat dit aspect relatief vaker door allochtonen aangegeven is dan door autochtone Hoogvlieters. Ten tweede profiteren de doorstromers verhoudingsgewijs veel vaker van nieuwe voorzieningen dan blijvers, in het bijzonder de doorstromers naar nieuwbouw- en/of koopwoningen. Dit is een duidelijke aanwijzing voor een effect van herstructurering. Dit wordt versterkt door het gegeven dat deze 49 respondenten verhoudingsgewijs vaker een positieve ontwikkeling van hun woonsituatie en buurt, respectievelijk het externe imago van Hoogvliet percipiëren. Met andere woorden, het ervaren profijt van nieuwe voorzieningen hangt samen met de programmering van de herstructurering en de verhuizingen die daarmee gepaard gingen. Voor blijvers is dit effect aanmerkelijk minder sterk merkbaar.

4.3. Gepercipieerde verbetering van het eigen perspectief

De respondenten die meer verbeteringsmogelijkheden voor zichzelf zien (n=42), zijn vooral respondenten die hetzij op een of meer manieren geprofiteerd hebben van herstructurering hetzij van persoonlijke ontwikkelingen die daar los van staan. Ten opzichte van de totale respons gaat het verhoudingsgewijs vaker om mensen die:

- Jonger zijn dan 55 jaar (vooral de 41-55-jarigen), oftewel de beroepsbevolking.
- Tot de huurkopers en vooral de doorstromers naar nieuwbouw- en/of koopwoningen behoren
- Van allochtone origine zijn
- Een opleiding op HAVO- of MBO-niveau hebben
- Een inkomen uit loondienst of eigen bedrijf hebben
- Een positieve ontwikkeling van hun woonsituatie en buurt, respectievelijk het externe imago van Hoogvliet percipiëren
- In de afgelopen acht jaar een opleiding of cursus gevolgd hebben
- Een baan gekregen hebben of van baan gewisseld zijn
- Een verbeterde werk- en inkomenssituatie rapporteren en ook makkelijker kunnen rondkomen en sparen.

4.4. Meer aansluiting bij andere groepen in de samenleving

Een groep van 38 respondenten heeft aangegeven nu meer aansluiting bij andere groepen in de samenleving te hebben. Wederom zien we twee kenmerken opduiken die onder deze groep relatief vaker terug te vinden zijn dan in de totale respons. Ten eerste gaat het vooral om respondenten die een positieve ontwikkeling van hun woonsituatie en buurt, respectievelijk het externe imago van Hoogvliet percipiëren. Ten tweede geven de doorstromers verhoudingsgewijs vaker aan dat ze meer aansluiting hebben, in het bijzonder doorstromers naar nieuwbouw- en/of koopwoningen. Met andere woorden, de verhuizing heeft hoogstwaarschijnlijk een positieve rol gespeeld. Daarnaast valt één ander kenmerk op. Respondenten die vrijwilligerswerk verrichten, geven significant vaker aan dan niet-vrijwilligers dat ze meer aansluiting bij andere groepen in de samenleving hebben. Vrijwilligerswerk lijkt dus bruggen te slaan, al is dat in dit geval op zeer bescheiden schaal.

4.5. Nieuwe mensen leren kennen die helpen

Een ander interessant aspect betreft de respondenten die nieuwe mensen hebben leren kennen die hen helpen bij het oplossen van praktische problemen (n=35). In 23 van de 35 gevallen het om 65-plussers en dat is significant vaker dan in de totale respons. Ten tweede hebben vooral doorstromers relatief vaker nieuwe mensen leren kennen, in het bijzonder doorstromers naar nieuwbouw- en/of koopwoningen. De blijvers scoren veel lager op dit aspect. Ten derde hebben we ook bij dit type profijt vooral te maken met respondenten die een positieve ontwikkeling van hun woonsituatie en buurt, respectievelijk het externe imago van Hoogvliet percipiëren. Ten vierde valt op dat dit aspect relatief vaker door allochtonen aangegeven is dan door autochtone Hoogvlieters. Ten slotte spelen opleiding en inkomen hier een belangrijke rol. Zowel de laag opgeleiden als de lage inkomensgroepen (hier zit enige overlap tussen) geven verhoudingsgewijs vaker dan hoger opgeleiden, respectievelijk hogere inkomensgroepen aan dat ze nieuwe mensen hebben leren kennen die hen helpen bij het oplossen van praktische problemen. Een deel van de verklaring is wellicht dat de laag opgeleiden en lage inkomensgroepen voor veel praktische zaken in hun dagelijks leven meer aangewezen zijn op informele hulp en steunbronnen dan huishoudens met meer human capital (kennis, opleiding) en inkomen. Deze verklaring kan hier echter niet getoetst worden.

4.6. Conclusies

Ook al zijn de aantallen respondenten in dit deel van het onderzoek beperkt, er kunnen toch enkele conclusies getrokken worden. Bij de beschreven vormen van profijt zijn de beschreven respondentkenmerken niet zozeer de verklaringen voor het profijt, maar vooral kenmerken die duidelijk maken wie er wel of niet profiteren. Twee kenmerken overheersen duidelijk, namelijk doorstromers, in het bijzonder doorstromers naar nieuwbouwen/of koopwoningen, alsmede mensen die een positieve ontwikkeling van hun woonsituatie en buurt, respectievelijk het externe imago van Hoogvliet ervaren. Beide typen respondenten zijn relatief sterk vertegenwoordigd in de vier beschreven vormen van profijt. Allochtonen scoren in drie van de vier 'profijtaspecten' hoger dan autochtonen.

Helaas blijft hier onduidelijk wat oorzaak en gevolg zijn, c.q. welke volgorde in de tijd zich heeft voorgedaan. Bijvoorbeeld: zijn mensen positiever over hun eigen perspectieven omdat ze stappen (opleiding, werk, inkomen, woonsituatie) gezet hebben, of vloeide het zetten van stappen voort uit een optimistisch perspectief, c.q. ambities waarvan de respondent denkt dat ze verwezenlijkt gaan worden)? We zien dat verbeteringen op het vlak van de woonsituatie (doorstroming, goede buurtontwikkeling) samengaan met profijt op andere vlakken, maar de aard van het verband tussen deze zaken kan helaas niet vastgesteld worden. Ook de opvallende kenmerken die gevonden zijn bij respondenten die hun perspectief verbeterd zien, lijken te suggereren dat de sociale stijging zich op meer vlakken heeft voorgedaan, namelijk opleiding, woon- en werksituatie. De 'magic mix' zal echter per geval verschillen.

5 Wat 'verklaart' sociale stijging?

5.1. Inleiding

Dit hoofdstuk rapporteert de resultaten van de multivariate analyse van een achttal stijgingsindicatoren. De gehanteerde methode is een logistische regressieanalyse. Met dit type analyse is het mogelijke verband onderzocht tussen de afhankelijke variabele (stijging/verbetering of niet?) en diverse onafhankelijke variabelen, gecorrigeerd voor het simultane effect van alle andere verklarende variabelen in het model.
Dat betekent dat veel scherper dan bij kruistabellen geanalyseerd kan worden welke factoren er wel of niet toe doen als er tegelijkertijd rekening worden gehouden met de impact van uiteenlopende verklarende variabelen.
Net als in de voorgaande hoofdstukken is de reikwijdte van deze analyse beperkt, in zoverre dat onduidelijk blijft wat oorzaak en gevolg zijn, omdat de gegevens op één moment in de tijd verzameld zijn. Daarom is het woord 'verklaart' in de titel van dit hoofdstuk voorzien van aanhalingstekens.

Met uitzondering van de woonsituatie zijn respondenten van 73 en ouder uitgesloten van de analyses. Net als in de voorgaande hoofdstukken is het idee hierbij dat sociale stijging op het punt van werk, opleiding en inkomen geen relevant thema is voor bewoners die in 1999 65 jaar en ouder waren. Zij zijn dus nu ongeveer 73 jaar of ouder.

Daarnaast konden de eerder gehanteerde subgroepen (Antillianen, van werkloos naar werk) ook niet onder de loep genomen worden in een multivariate analyse, als gevolg van de te kleine aantallen. De analyses hebben dus betrekking op alle respondenten onder de 73 jaar, met uitzondering van de woonsituatieanalyses (buurtontwikkeling en verondersteld extern imago van Hoogvliet), die de totale respons meenemen.
De verandering ten aanzien van de woning zelf (woonsituatie) is niet geanalyseerd, omdat deze vraag niet beantwoord is door degenen die geen enkele verandering in hun woonsituatie ervaren hebben. Dat zijn hoofdzakelijk blijvers. Zij moesten de vraag over verbetering c.q. verslechtering van de woonsituatie overslaan en hebben dat vrijwel altijd gedaan.
In de volgende paragrafen komen alleen de uitkomsten van de analyses aan bod. De technische details van de logistische regressieanalyses zijn achterwege gelaten, met uitzondering van de zogenaamde Nagelkerke-coëfficiënt. Deze geeft immers een indicatie van de verklaringskracht van de analyse.
Achtereenvolgens komen de volgende stijgingsindicatoren aan bod:

- Ontwikkeling van de huidige buurt in de afgelopen jaren
- Verondersteld extern oordeel over de ontwikkeling van Hoogvliet
- Gevolgde cursussen of trainingen door de respondenten
- Gepercipieerde verbetering in de algehele werksituatie

- Sociale stijging in de werksituatie door een of meer van de volgende factoren: hogere functie, vaste aanstelling, meer uren
- Van baan gewisseld of een baan gekregen (vanuit de situatie van werkloosheid)
- Toename van het besteedbaar inkomen
- Kunnen respondenten makkelijker rondkomen van hun geld dan enkele jaren geleden (of niet)?
- Mogelijkheid om in de afgelopen jaren meer te sparen dan voorheen.

5.2. Ontwikkeling van de huidige buurt

Is de huidige buurt van de respondenten in de afgelopen jaren vooruitgegaan of niet?
Uit de analyse komen de volgende resultaten naar voren (Nagelkerke R2 =0,18):

- Vrouwen zijn significant minder positief dan mannen
- Stellen met én stellen zonder kinderen zijn minder positief dan alleenstaanden
- Midden- en hoger opgeleiden zijn minder positief dan laag opgeleiden
- Eigenaar-bewoners zijn significant minder positief dan huurders
- Huurkopers en doorstromers (met name doorstromers naar nieuwbouw en/of koop) zijn positiever dan blijvers
- Allochtonen zijn positiever dan autochtonen
- Bewoners die vinden dat het externe oordeel over Hoogvliet verbeterd is in de afgelopen jaren, vinden ook vaker dat hun huidige buurt beter is geworden.

De volgende factoren hebben géén significant effect (dus geen invloed):

- Leeftijd
- Besteedbaar inkomen
- Verandering in de woonsituatie (verhuizing of de koop van een huurwoning)

5.3. Verondersteld extern oordeel over ontwikkeling Hoogvliet

Hoe denken respondenten dat mensen die buiten Hoogvliet wonen, oordelen over de ontwikkeling van Hoogvliet in de afgelopen jaren? Beter geworden of niet?
Uit de multivariate analyse komen de volgende resultaten naar voren (Nagelkerke R2 =0,09):

- Vrouwen zijn significant minder positief dan mannen
- Mensen met een opleidingsniveau in de categorie 'anders' (buitenland of iets anders) verwachten minder vaak een gunstig extern oordeel
- Allochtonen verwachten vaker een gunstig extern oordeel dan autochtonen
- Een gunstig oordeel over de ontwikkeling van de eigen buurt beïnvloedt het verwachte externe oordeel over Hoogvliet positief.

De volgende factoren hebben géén significant effect (dus geen invloed):

- Leeftijd
- Huishoudenssamenstelling
- Besteedbaar inkomen
- Eigendomsvorm van de woning
- Indeling in blijvers, huurkopers en doorstromers

5.4. Gevolgde cursussen of trainingen

Heeft u in de afgelopen (acht) jaren een cursus of training gevolgd die uw kansen op de arbeidsmarkt vergroot? Of volgt u op dit moment een cursus of trainingen? Hierbij gaat het om een vakgerichte of bedrijfsgerichte opleiding, taalvaardigheidscursus, sollicitatiecursus of computercursus. Uit de multivariate analyse komen de volgende resultaten naar voren (Nagelkerke R2 = 0,26 oftewel een hoge verklaringskracht):

- Met het klimmen van de leeftijd daalt het aantal mensen dat een van de genoemde cursussen of trainingen heeft gevolgd
- Midden- en hoger opgeleiden hebben vaker een aanvullende cursus of training gevolgd dan de laag opgeleiden

De volgende factoren hebben géén significant effect (dus geen invloed):

- Geslacht
- Huishoudenssamenstelling
- Besteedbaar inkomen
- Eigendomsvorm van de woning
- Indeling in blijvers, huurkopers en doorstromers
- Etniciteit
- Vrijwilligerswerk

5.5. Verbetering in de algehele werksituatie

Vinden de respondenten hun huidige werksituatie een verbetering ten opzichte van de situatie daarvoor, namelijk ander werk of werkloos?
Uit de multivariate analyse komen de volgende resultaten naar voren (Nagelkerke R2 = 0,27 oftewel een hoge verklaringskracht):

- Midden- en hogere inkomensgroepen rapporteren vaker een verbetering in werksituatie dan de lage inkomensgroepen
- Mensen die uit werkloosheid een baan gekregen hebben of van baan gewisseld zijn, rapporteren vaker een verbetering in de werksituatie dan anderen
- Mensen die een hogere functie e/o vaste aanstelling e/o meer uren hebben gekregen, rapporteren vaker een verbetering in de werksituatie dan anderen

De volgende factoren hebben géén significant effect (dus geen invloed):

- Geslacht
- Leeftijd
- Huishoudenssamenstelling
- Opleidingsniveau
- Eigendomsvorm van de woning
- Indeling in blijvers, huurkopers en doorstromers
- Etniciteit

5.6. Sociale stijging in de werksituatie

Hebben de respondenten één of meer van de volgende veranderingen meegemaakt of niet: hogere functie, vaste aanstelling, meer uren. Uit de multivariate analyse komen de volgende resultaten naar voren (Nagelkerke R2 = 0,30 oftewel een hoge verklaringskracht):

- Met het klimmen van de leeftijd daalt het aantal mensen dat een van de genoemde verbeteringen heeft meegemaakt op het werk
- Midden- en hoger opgeleiden hebben vaker een van de genoemde verbeteringen meegemaakt op het werk dan de laag opgeleiden
- Midden- en hogere inkomensgroepen hebben vaker een van de genoemde verbeteringen meegemaakt op het werk dan de lage inkomensgroepen

De volgende factoren hebben géén significant effect (dus geen invloed):

- Geslacht
- Huishoudenssamenstelling
- Eigendomsvorm van de woning
- Indeling in blijvers, huurkopers en doorstromers
- Etniciteit
- Vrijwilligerswerk

5.7. Van baan gewisseld of een baan gekregen (vanuit werkloosheid)

Welke factoren beïnvloeden arbeidsmobiliteit of het krijgen van een baan vanuit een situatie van werkloosheid? Uit de multivariate analyse komen de volgende resultaten naar voren (Nagelkerke R2 = 0,38 dus een uitstekend model):

- Vrouwen laten vaker arbeidsmobiliteit zien dan mannen
- Bij een stijgende leeftijd daalt het aantal mensen dat arbeidsmobiliteit meemaakt
- Mensen met een opleidingsniveau in de categorie 'anders' (buitenland of iets anders), rapporteren vaker arbeidsmobiliteit
- Hogere inkomensgroepen rapporteren vaker arbeidsmobiliteit dan lage inkomens
- Mensen die in de afgelopen (acht) jaren een cursus of training gevolgd die hun kansen op de arbeidsmarkt vergroot, rapporteren vaker arbeidsmobiliteit
- Mensen die een hogere functie e/o vaste aanstelling e/o meer uren hebben gekregen, rapporteren vaker arbeidsmobiliteit dan anderen

De volgende factoren hebben géén significant effect (dus geen invloed):

- Huishoudenssamenstelling
- Eigendomsvorm van de woning
- Indeling in blijvers, huurkopers en doorstromers
- Etniciteit
- Vrijwilligerswerk

5.8. Toename van het besteedbaar inkomen

In hoeverre is het besteedbaar inkomen van de respondenten in de afgelopen jaren gestegen of niet, als de inflatie niet wordt meegerekend? Uit de multivariate analyse komen de volgende resultaten naar voren (Nagelkerke R2 = 0,27):

- Met het klimmen van de leeftijd daalt het aantal mensen van wie het besteedbaar inkomen toegenomen is
- Stellen met en stellen zonder thuiswonende kinderen rapporteren vaker een afname in het besteedbaar inkomen gehad dan alleenstaanden.
- Midden- en hogere inkomensgroepen hebben vaker een toename van het besteedbaar inkomen gehad dan de lage inkomensgroepen
- Allochtonen hebben vaker een toename van het besteedbaar inkomen gehad dan autochtonen
- Mensen die een hogere functie e/o vaste aanstelling e/o meer uren hebben gekregen, rapporteren vaker een toename dan anderen

De volgende factoren hebben géén significant effect (dus geen invloed):

- Geslacht
- Opleidingsniveau
- Eigendomsvorm van de woning
- Indeling in blijvers, huurkopers en doorstromers
- Verandering van baan of vanuit werkloosheid naar een baan

5.9. Rondkomen

In hoeverre kunnen respondenten makkelijker rondkomen van hun geld dan enkele jaren geleden of niet? Uit de multivariate analyse komen de volgende resultaten naar voren (Nagelkerke R2 = 0,24):

- Met het klimmen van de leeftijd daalt het aantal mensen die makkelijker kunnen rondkomen dan voorheen.
- Midden- en hogere inkomensgroepen geven vaker aan makkelijker te kunnen rondkomen dan voorheen, vergeleken met de lage inkomensgroepen. Dat geldt ook voor de respondenten van wie het inkomen onbekend is.
- Een inkomensstijging heeft uiteraard een stevig significant en positief effect op rondkomen.
- Een hoger salaris heeft (vreemd genoeg) een negatief effect op makkelijker kunnen rondkomen dan voorheen. Het is niet duidelijk waar dit door veroorzaakt wordt. Mogelijk hebben we hier te maken met een variant van de armoede-val, of door bepaalde uitgaven patronen en investeringen van respondenten.

De volgende factoren hebben géén significant effect (dus geen invloed):

- Geslacht
- Huishoudenssamenstelling
- Opleidingsniveau
- Eigendomsvorm van de woning
- Indeling in blijvers, huurkopers en doorstromers
- Etniciteit

5.10. Mogelijkheden om te sparen

In hoeverre konden respondenten in de afgelopen jaren meer sparen dan voorheen? Uit de multivariate analyse komen de volgende resultaten naar voren (Nagelkerke R2 = 0,15 dus niet zo'n hoge verklaringskracht):

- Alleen de hogere inkomensgroepen kunnen significant meer sparen (dan voorheen) dan de lage inkomensgroepen
- Mensen die makkelijker rond kunnen komen, kunnen significant vaker ook meer sparen dan mensen voor wie het rondkomen niet veranderd of verslechterd is

De volgende factoren hebben géén significant effect (dus geen invloed):

- Geslacht
- Leeftijd
- Huishoudenssamenstelling
- Opleidingsniveau
- Eigendomsvorm van de woning
- Indeling in blijvers, huurkopers en doorstromers
- Etniciteit

5.11. Conclusies

Sociale stijging in de woonsituatie

Ten aanzien van de buurtontwikkeling en het veronderstelde extern imago blijkt dat allochtonen positiever zijn dan autochtonen. Voorts zijn vrouwen minder positief dan mannen. De mening over de buurtontwikkeling is bij de huurkopers en doorstromers gunstiger dan bij de blijvers in de huur. Tegelijkertijd blijkt dat de eigenaar-bewoners minder positief zijn over beide zaken dan huurders.

Deze wisselende beelden zijn lastig te interpreteren in relatie tot de herstructurering. Doorstromen lijkt weliswaar garant te staan voor stijging op het vlak van wonen, maar helemaal zuiver is de relatie niet, gelet op het effect van eigenwoningbezit. Het lijkt er op dat huiseigenaren vanwege hun financiële belang in de buurt net iets bezorgder zijn dan huurders. Of de eigenaar-bewoners tevredener zijn over hun woning dan huurders, kan met de beschikbare gegevens niet gecheckt worden.

Wel is duidelijk dat het oordeel over de buurtontwikkeling, respectievelijk het verwachte externe imago van Hoogvliet, positief samenhangen.

Met andere woorden, als het in de eigen buurt in de afgelopen jaren beter is gegaan, denken respondenten vaker dat buitenstaanders positiever oordelen over Hoogvliet.

Sociale stijging in opleidingsniveau en werk

Bij opleiding en werk valt in algemene zin op dat de respondenten die nu een goede positie hebben (qua opleidingsniveau en inkomen), ook vaker een cursus of training gevolgd hebben, vaker een algehele verbetering in de werksituatie rapporten en vaker ook stijging binnen de werksituatie zelf (hogere functie, vaste aanstelling, meer uren) rapporteren. Een oorzakelijk verband kan met beschikbare data niet gelegd worden, maar het lijkt er sterk op dat diverse veranderingen (hogere functie, vaste aanstelling, meer uren) tot een verbetering van de werksituatie en het inkomen hebben geleid. Bij het effect van aanvullende cursussen of trainingen kunnen we echter niet uitsluiten dat deze gevolgd zijn door mensen die al een een goede positie c.q. werk- en opleidingssituatie hadden. Het is bekend dat hoger opgeleiden veel waarde hechten aan bijscholing. Met andere woorden, stijging in de werksituatie als gevolg van stijging qua opleiding is hier niet eenduidig vast te stellen.

Bij verbetering in de algehele werksituatie zien we ook dat dit vooral 'gescoord' wordt door mensen die uit werkloosheid een baan gekregen, van baan gewisseld zijn, en/of een hogere functie en/of een vaste aanstelling en/of meer uren hebben gekregen. Ook hier is een oorzakelijk verband niet aantoonbaar, maar ligt wel voor de hand. Dat geldt ook voor de negatieve relatie tussen leeftijd en arbeidsmobiliteit.

Sociale stijging bij inkomen en vermogen

Een soortgelijk beeld zien we bij toename van het besteedbaar inkomen. Hier valt de goede score van allochtonen op, in de zin dat ze significant vaker een inkomensstijging rapporteren dan autochtonen. Hier is ook evidenter dat stijging binnen de werksituatie (i.c. hogere functie, vaste aanstelling, meer uren) per saldo leidt tot een toename van het besteedbaar inkomen.

Ten aanzien van rondkomen wekt de uitkomst dat een hoger salaris een negatief effect op makkelijker kunnen rondkomen heeft, verbazing. Het is niet duidelijk waar dit door veroorzaakt wordt. Wellicht hebben we hier te maken met een variant

van de armoedeval, of een bestedingspatroon dat ertoe leidt dat de respondenten de eindjes maar net aan elkaar kunnen knopen. De stap van een bijstandsuitkering naar een laagbetaalde baan leidt meestal niet tot een forse toename van de bestedingsruimte.
Ten slotte zien we dat meer sparen hoofdzakelijk is weggelegd voor de hogere inkomensgroepen en degenen die tevens makkelijker kunnen rondkomen dan voorheen.

De link met stedelijke vernieuwing....?
De multivariate analyses hebben duidelijke samenhangen tussen de stijgingsindicatoren en uiteenlopende verklarende variabelen opgeleverd. Voor alle negen stijgingsvariabelen geldt echter dat de relatie met herstructurering niet of nauwelijks te leggen is met de beschikbare gegevens en onderzoeksmethoden. Alleen bij buurtontwikkeling is de indeling in blijvers, huurkopers en doorstromers een significante variabele, die overigens volgens verwachting functioneert: de huurkopers en doorstromers zijn positiever in hun oordeel dan de blijvers).

Bijlage B Verantwoording bestandskoppelingen

Door Vincent Breuking (Woonbron)

Verantwoording bestandkoppelingen t.b.v. mailing enquêteformulieren sociale stijging Hoogvliet 1999-2006

Aantal (ex)huurders	Vestia	Woonbron	Totaal
afvallers (leeg 1999, overleden, instelling, vertrokken)	1194	2972	4166
blijver	2447	1920	4367
doorstromer binnen Vestia respectievelijk Woonbron	371	937	1308
doorstromer tussen Woonbron en Vestia v.v.	24	44	68
verkocht aan zittende huurder	18	262	280
vertrekrichting Hoogvliet	997	818	1815
Eindtotaal	5051	6953	12004

Deelname onderzoek, onderzoeksgroep 3 feb		Vestia	Woonbron	Eindtotaal
J	blijver	2447	1920	4367
	doorstromer binnen Vestia	371		371
	doorstromer binnen Woonbron		937	937
	doorstromer Vestia naar Woonbron	24		24
	doorstromer Woonbron naar Vestia		44	44
	verkocht aan zittende huurder	11	172	183
	vertrekrichting Hoogvliet	443	505	948
Totaal J		3296	3578	6874
N	afvallers	1194		1194
	afvallers (leeg 1999, overleden, instelling, vertrokken)		2972	2972
	verkocht aan zittende huurder GBA niet bekend	7	90	97
	vertrekrichting Hoogvliet GBA niet bekend	554	313	867
Totaal N		1755	3375	5130
Eindtotaal		5051	6953	12004

onderzoeksgroep 3 feb	Vestia	Woonbron	Eindtotaal
blijver	2447	1920	4367
doorstromer binnen Vestia	371		371
doorstromer binnen Woonbron		937	937
doorstromer Vestia naar Woonbron		24	24
doorstromer Woonbron naar Vestia	44		44
verkocht aan zittende huurder	11	172	183
vertrekrichting Hoogvliet	443	505	948
Eindtotaal	3316	3558	6874

Op basis van de koppelingen van de bestanden van Vestia en Woonbron van alle huurders per 1 januari 1999 en medio november/december 2006 (totaal 4 huuradministraties) is een voorlopige tussenbalans op te maken, onderverdeeld in 6 groepen. Voor 2 groepen ('verkocht aan zittende huurders' en 'vertrekrichting Hoogvliet') was een check in de gemeentelijke basisadministratie noodzakelijk. Op basis van de huuradministratie was immers niet bekend of die ex-huurder daadwerkelijk naar dat adres is verhuisd of nog steeds op dat adres woonachtig is of inmiddels overleden is.

Vanuit de filosofie dat bij twijfel in de gemeentelijke basisadministratie bewoners niet zullen worden betrokken in het onderzoek, heeft de GBA-check 964 afvallers opgeleverd en 1131 exhuurders die wel aangeschreven kunnen worden. De totale onderzoekspopulatie bestaat daarmee uit 6874 (ex)huurders, waarvan er 3296 in 1999 een woning huurde van Vestia en 3578 destijds een woning huurde van Woonbron.

Van een aantal ex-huurders uit 1999 is bekend dat zij inmiddels van corporatie zijn gewisseld in 2006 ten opzichte van 1999 en deze huurders zullen door de huidige verhuurder worden aangeschreven.
Dit resulteert in de verdeling van 3316 (ex)huurders die door Vestia aangeschreven worden en 3358 (ex)huurders die door Woonbron aangeschreven worden.

Bijlage C Hoogvliet vergeleken met Rotterdam

Tabel B.1 Sociaal-economische indicatoren in Hoogvliet en Rotterdam, in procenten.

Indicator		Hoogvliet-Noord	Hoogvliet-Zuid	Hoogvliet	Rotterdam
Leeftijd	(1)				
% inwoners 0 t/m 14 jaar		20,2	15,9	17,6	17
% inwoners 15 t/m 64 jaar		65,9	63,3	64,3	68,5
% inwoners 65 jaar en ouder		13,9	20,9	18,2	14,5
Aantal inwoners 0 t/m 14 jaar		2.747	3.366	6.113	100.086
Aantal inwoners 15 t/m 64 jaar		8.952	13.434	22.386	403.239
Aantal inwoners 65 jaar en ouder		1.893	4.435	6.328	85.393
Totaal aantal inwoners		13.592	21.235	34.827	588.718
Bewoning adressen	(1)				
% (echt)paren zonder kind (% huish.)		21,4	26,9	24,8	16,5
% (echt)paren met kinderen (% huish.)		26,5	24,1	25	19,3
% eenoudergezinnen (% huish.)		14,9	11,1	12,5	11,8
% niet inwonende alleenst. (% huish.)		37,2	37,8	37,6	52,4
% kinderen (t.o.v. totale bevolk., % p.)		31	26,7	28,4	25,6
% echtgenotes (t.o.v. totale bevolk.)		20,2	22,9	21,8	16,8
% inwonende alleenstaanden (t.o.v. totale bevolking, % personen)		6,7	5,6	6	10,6
Totaal aantal huishoudens		5.725	9.518	15.243	276.514
Idem als % van tot. bevolking R'dam		2,1	3,4	5,5	100,0
Verhuizingen binnenstedelijk	(2)				
Vestigers uit andere R'damse buurten		628	593	1.221	40.201
Vertrekkers naar andere R'damse buurt		553	731	1.284	40.201
Binnen dezelfde buurt verhuisd (pers.)		436	655	1.091	14.723
Eigendomsverhouding	(3)				
% huurwoningen		64	73	70	73
% koopwoningen		36	27	30	27
Etniciteit	(4)				
% Surinamers		13,6	4,9	8,3	8,9
% Antillianen		7,6	4,4	5,6	3,3
% Kaapverdianen		1,8	0,6	1,1	2,6
% Marokkanen		1,9	0,9	1,3	6,3
% Turken		4,5	1,1	2,5	7,7
% autochtonen		55,9	75,5	67,8	54
% allochtonen		44,1	24,5	32,2	46
Werkloosheid					
Geregistreerde werkloosheid (%)	(5)			4	7
Aantal. >1jr. niet-werkende werkz.	(6)			1.418	33.395
% > 1jr niet-werkende werkzoekenden tov. potent. beroepsbev. (% pers.)	(6)			6,8	8,3
Aantal uitkeringsontvangers ABW	(7)			1.534	40.645
Aantal uitkeringsontvangers IOA	(7)			52	990
Aantal ontvangers uitkering > 3 jaar	(7)			960	25.727
Idem als % van totaal voor Rotterdam				3,7	100,0
Besteedbaar inkomen	(8)				
% lage inkomens (onderste 40% d.w.z. tot € 22.000 per jaar)		47	44	45	51
% hoge inkomens (bovenste 40 % d.w.z. vanaf € 39.900 per jaar		12	16	14	15
% inkomens onder de armoedegrens		13	9	11	16
Gemiddeld besteedbaar inkomen per huishouden (€)		25.000	26.700	26.000	24.600

(1), (4) Bron: Gemeentelijke Basisadministratie, 2006.
(2) Bron: Gemeentelijke Basisadministratie, 2003.
(3) Bron: WoningBevolkingsOnderzoeksBestand WBOB, 2006
(5) Bron: COS Omnibus, 2006
(6) Bron: Centrum voor Werk en Inkomen, 2006
(7) Bron: Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SoZaWe), 2006
(8) Bron: COS Feitenkaart Inkomen 2007 (tweede druk).

Aan de hand van de hiernaast staande tabel schetsen we in enkele grove penseelstreken in welke mate de bevolking in Hoogvliet afwijkt van de bevolking van de gemeente Rotterdam als geheel, gemeten naar een aantal sociaal-economische kernindicatoren.

Leeftijdsopbouw
Ten opzichte van Rotterdam is Hoogvliet-Noord iets kinderrijker (tot 14 jaar), terwijl Hoogvliet-Zuid juist relatief meer ouderen (65+) huist. Per saldo is de potentiële beroepsbevolking (15-64 jarigen) in Hoogvliet relatief iets kleiner dan in Rotterdam als geheel: 64 versus 69 procent.

Huishoudenssamenstelling
Ten opzichte van Rotterdam treffen we in Hoogvliet verhoudingsgewijs meer (echt)paren zonder kind aan, met name in Hoogvliet-Zuid. Ook de (echt)paren met kinderen zijn iets oververtegenwoordigd, vooral in Hoogvliet-Noord. Daar staat tegenover dat het aantal alleenstaanden in Hoogvliet relatief aanzienlijk lager ligt. Qua eenoudergezinnen loopt Hoogvliet-Zuid nog in de pas met Rotterdam, maar in Hoogvliet-Noord ligt het aandeel eenoudergezinnen significant hoger.

Verhuizingen binnenstedelijk
Per saldo verruilden in 2003 iets meer Hoogvlieters hun woonplek voor een woning elders in de gemeente Rotterdam dan dat zich Rotterdammers in Hoogvliet vestigden. In Hoogvliet-Zuid is dat ook het geval, maar relatief in sterkere mate. Daarentegen kende Hoogvliet-Noord relatief meer instromers uit Rotterdam dan vertrekkers naar Rotterdam.

Eigendomsverhouding
Waar de eigendomsverhouding in Hoogvliet-Zuid gelijk is aan het Rotterdams gemiddelde, springt Hoogvliet-Noord er duidelijk uit in het aandeel koopwoningen. Dit is grotendeels een consequentie van de reeds afgeronde herstructureringsmaatregelen in Hoogvliet-Noord.

Etniciteit
Bij Surinamers zien we een oververtegenwoordiging in Hoogvliet-Noord en een ondervertegenwoordiging in Hoogvliet-Zuid. Ook Antillianen zijn in Hoogvliet-Noord oververtegenwoordigd. Daar staat tegenover dat Marokkanen en Turken relatief weinig aanwezig zijn in Hoogvliet.
Per saldo ligt de verhouding allochtonen/autochtonen in Hoogvliet-Noord op het Rotterdamse aandeel, terwijl autochtone Nederlanders in Hoogvliet-Zuid nog altijd sterk oververtegenwoordigd zijn.

Werkloosheid
De geregistreerde werkloosheid ligt in Hoogvliet relatief wat lager dan in Rotterdam.
Uitgaande van het gegeven dat 5,5 procent van de Rotterdamse huishoudens in Hoogvliet woont, is het percentage langdurige uitkeringsontvangers (meer dan drie jaar) in Hoogvliet verhoudingsgewijs iets onder het Rotterdams gemiddelde.

Besteedbaar inkomen
Het percentage lage inkomensgroepen ligt in Hoogvliet relatief iets lager dan in Rotterdam. Dat geldt ook voor het percentage inkomens onder de armoedegrens, met name in Hoogvliet-Zuid. Daar staat tegenover dat het percentage hoge inkomens in Hoogvliet-Noord achterblijft bij het Rotterdamse cijfer (12 versus 15 procent). Dat geldt niet voor Hoogvliet-Zuid.

Dit is een uitgave van Deelgemeente Hoogvliet, Vestia Rotterdam Hoogvliet en Woonbron © 2007